
HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 059 622 084

HISTORISK INDLEDNING

TIL

GRUNDLOVEN

AF

J. E. SARS.

KRISTIANIA.
FOLKESKRIFTSELSKABETS FORLAG.
DAGBLADETS BOGTRYKKERI.
1882.

Forord.

Titelen paa denne Bog kan vække Forestillinger om et andet Indhold end det Bogen giver. En historisk Indledning til Grundloven skulde, for rigtig at svare til sit Navn, baade skildre, hvorledes Folket lidt efter lidt modnedes for politisk Selvstændighed og en fri Forfatning, og tillige give en nærmere Paavisning af de Mønstre, hvorefter Forfatningen blev dannet, af de politiske Ideer, der var de raadende hos Forfatningens Grundlæggere og som fik Indflydelse til at bestemme dens Former i det enkelte. Det er væsentlig kun den første Del af denne Opgave, som jeg her har stillet mig. Jeg haaber senere at kunne give, som et Tillæg til denne Bog, en populær Fremstilling af Grundlovens Kilder og ledende politiske Ideer.

J. E. Sars.

Den engelske Digter og Tænker Coleridge har sagt, at Statsforfatninger ikke lages, men voxe frem («Constitutions are not made, but grow»). Dette gjelder nu særlig om Englands Forfatning, der, som vi vide, har udviklet sig lidt efter lidt i Løbet af en Række Aarhundreder og er bygget mere paa Praxis end paa Lovparagrafer. Men i mere eller mindre Grad maa det samme gjelde om enhver Forfatning, der har vist sig at have Levedygtighed, ogsaa om vor egen af 1814. Denne kan, i Modsætning til den engelske, dateres fra et bestemt Aar; den har sine kjendte og navngivne Ophavsmænd, og er forsaavidt «laget»; men Aanden, der har holdt den oppe, Kræfterne, der har sat det paa Eidsvold istandbragte konstitutionelle Maskineri i Bevægelse og ladet det virke til Held for Folket, maa stamme fra den forudgaaende Udvikling; og uden disse Kræfter vilde Grundloven af 17de Maj 1814 have været et værdiløst Papir. Et Folk taber ikke sin Frihed og Selvstændighed,

uden at der er en indre Brøst ved det, en Mangel eller en Sygdom i dets Organisation. Endnu mindre er det tænkeligt, at et Folk skulde gjenvinde Frihed og Selvstændighed ved det blotte Tilfældes Gunst eller ved en enkelt, om end noksaa fremragende, Daad.

Klagemaalene over Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge i Unions- og Reformationsperioden ere forlængst forstummede. Man har forlængst indseet, at det ikke var saameget ydre, som indre Grunde, der bragte det norske Folks Stats- og Aandsliv til at dø hen og lammede dets Evne og Vilje til at opretholde sin Selvstændighed. Man vælter ikke længer Skylden for Norges Fald over paa andre; den faar nu Folket selv bære. Anderledes staar det til med Fortjenesten for Norges Gjenreisning. Begivenhederne i 1814 og de nærmest forudgaaende Aar frembyder en saa stor umiddelbar Interesse og et saa rigt Stof, at Historieskrivningen hidtil har havt fuldt op at gjøre med at skildre dem og endnu kun i ringe Grad er naaet frem til at forklare dem. Det Tilfældige ved disse Begivenheder staar derfor fremdeles i Forgrunden i den almene Opfatning: de ydre Grunde, der fremkaldte Friheds- og Selvstændighedsverket, er kjendte, ikke de indre, der gav det Fasthed og Varighed.

Vi se, at Grundloven fremdeles hyppig kaldes et Hastværksarbejde (hvad den ogsaa er som literært Produkt betragtet eller i ydre formel Henseende, men visselig ikke i en dybere historisk Mening); der tales fremdeles hyppig om vor Frihed

som om den blev «saagodtsom funden», eller Fortjenesten for den tillegges helt og holdent en enkelt Samfundsklasse (Embedsmandsklassen) eller enkelte Mænd. Dette er en Uret mod de mange forndgaaende Slægter, hvis Arbejde og Kampe lagde Grunden, uden hvilken 1814 Aars Bygning i vort Land aldrig kunde være bleven rejst. Det er en Miskjendelse af vor Historie. Vi skal se, at hvad der skete i 1814 var, ligesaa vel som hvad der skete i 1536, et Udslag af denne Historie, af en og samme, aldrig afbrudte, stadigt fortsatte Udviklingsproces hos Folket. Vi skal se, at det er de samme Grundforhold i vort Samfund, som paa forskjellige Udviklingstrin og under vexlende Tidskrav gik over fra at have været Folkets Svaghed til at blive dets Styrke. Granskningen af Aarsagerne til Norges Fald og til dets politiske og nationale Gjenrejsning tjener til at stadfæste den Sætning, der saa ofte møder os under det historiske Studium, at, hvad der til en Tid er et nødvendigt Vilkaar for Udvikling og Fremskridt, det ender med at blive en Hindring for Udviklingen, og omvendt. Ethvert civiliseret Samfund har visse Ejendomeligheder i sin indre Bygning, som den fremadskridende Udvikling vel modificerer, men ikke helt udsletter. Det er navnlig disse Ejendomeligheder, der giver ethvert Folk det Særpræg, hvorved det adskiller sig fra andre Folk; det er navnlig til dem man maa søge hen, naar man vil forklare den Dalen og Stigen, som iagttages i ethvert Folks historiske Liv, fordi det er

ifølge dem at Folkene er forskjellig anlagte eller rustede, nogle mere for en, andre mere for en anden af de Opgaver, som Verdensudviklingen stiller, nogle til at deeltage i denne paa et tidligere, andre først paa et senere Stadium.

I.

Vi maa altsaa, for at faa et Overblik over den Sammenhæng, som det her gjelder at oplyse, gaa tilbage til Norges værste Forfaldsperiode og søge at komme paa det Rene med, hvad det var, der bragte Folket til at synke saa dybt fra en saa glansfuld Højde, et saa rigt bevæget historisk Liv, som det hvorom Sagaerne giver Vidnesbyrd.

Det vil være kjendt for de fleste Læsere, at man engang forestillede sig en sterk Tilbagegang i materiel Henseende som den rette Hovedgrund til Norges politiske og nationale Afmagt i Unionsperioden. Man henviste til Landets Affolkning ved den store Mandedød, til Udbredelsen af Hanseaternes Handelsherredømme, Ophøret af Norges selvstændige Handel og Skibsfart. Det er nu vist, at der er givet denne Forklaring en meget større Rækkevidde end der tilkommer den, og at de Forestillinger, hvortil den er bleven støttet, har været meget overdrevne eller endog ligefrem falske. Mandedøden herjede neppe mindre grumt i Sverige og i Danmark end i Norge, uden at øve paa

disse Lande en saa langvarig lammende Virkning, som man har villet tillægge den for Norges Vedkommende. Ogsaa det hanseatiske Handelsaag hvilede trykkende paa Danmark og Sverige fra det 14de Aarhundrede af, og, om det end var tyngre i Norge og skadeligere for dette Land, som i langt højere Grad end Nabolandene trængte udenlandsk Tilførsel, er der dog ingen Rimelighed for, at det skulde have medført en slig Tilbagegang, som sedvanligvis er bleven antaget.

Det vilde være urigtigt, om man forestillede sig, at en talrig og velhavende norsk Borgerstand er bleven fortrængt eller ødelagt ved de hanseatiske Privilegier. Skibsfarten og Handelen paa Udlandet var, før Hanseaterne fik Indpas, fordetmeste i Aristokratiets, de store jordejende og tildagligdags paa Landet bosiddende Ætters Haand. Disse Ætter raadede alene over tilstrækkelig Kapital til at drive Handel i det Store; de ejede, som man tydeligt kan se, i det 13de og 14de Aarhundrede de fleste større »Gaarde« i Bergen og Oslo og vel ogsaa i de øvrige norske Kjøbstæder*); de havde Skibe i Søen, der for paa fremmede Lande, og endnu ved Midten af det 13de Aarhundrede var det, som Kongespejlet viser, sædvanligt, at Representanterne for disse Ætter selv i sin Ungdom drog i Kjøbmandsfærd til Udlandet, baade

*) En saadan Bygaard var, som kjendt, og som man endnu kan se paa Tydskebryggen i Bergen, hvor den gamle Bygningsmaade er bleven vedligeholdt, sammensat af flere, ligetil et Snes Hus.

for at tjene Penge og for at vinde Kundskab og Verdenserfaring. Siden kom det mere og mere til at gjælde som upassende for Mænd af fornem Byrd at give sig af med Handel, og der opstod saaledes et Hul i den norske Samfundsorden; der blev Plads ledig for en egen Kjøbmandsstand. Denne Plads optoges af Hanseaterne. Vistnok var det en Ulykke, at det blev Fremmede og ikke Landet egne Børn, der overtog Rollen som Mellemmænd mellem Producenterne af Landets Udførselsartikler og de udenlandske Kjøbere. Men det materielle Tab, som tilføjedes Norge ved Oprettelsen af de hanseatiske Faktorier i Bergen og de søndenfjeldske Kjøbstæder, kan neppe have været stort, om der overhovedet er Grund til at tale om nogetsomhelst Tab. Aristokratiet drog sig bort fra sin Handelsvirksomhed, ikke saameget ifølge Hanseaternes Konkurrentse, som ifølge en raadende Opinion, og fik idetmindste forendel Vederlag for sit økonomiske Tab ved at leje sine Bygaarde bort til de tydske Faktorer, der havde langt bedre Raad til at betale end de fattige og faatallige norske »Bymænd«. Og Landalmuen fandt hos disse samme Faktorer en sikrere, regelmæssigere Afsætning for sine Produkter, end den efter al Sandsynlighed har fundet i en ældre Tid hos de højfornemme indenlandske Kjøbmænd, der drev Handelen lejlighedsvis og mere betragtede den som en Skolegang end som en Forretning.

Naar vi læser om Bergens 27 Kirker i den katholske Tid, om Throndhjems 20 Klostre og Kirker, ledes vi uvilkaarlig til at danne os altfor

høje Begreber om deres Folkemængde. Vi skal huske, at Forholdstallet mellem Kirkerne og Befolkningen var dengang et andet end nu. Throndhjem havde, som et Skattemandtal viser, i Tiden nærmest forud for Reformationen (nemlig Aar 1521), da Byen endnu brammede med sine mange Kirker og Klostre, og ganske vist havde et meget stateligere Udseende end nu, ikke mere end 180 Husholdninger. Det er derefter vist, at den ved dette Tidspunkt ikke talte over 1000 Indbyggere, og sandsynligt, at dens Folkemængde ikke nogensinde forud har været synderlig større. Og Throndhjem var dog den 3die i Rangen blandt Norges Byer og stod, ifølge hvad Skattepaalæggene fra en noget senere Tid tyder paa, ikke meget tilbage endog for selve Bergen.

Paa samme Maade ledes man til overdrevne Forestillinger om det hele Lands Folkemængde, naar man læser om Størrelsen paa de Flaader og Krigshære, hvormed norske Konger i Sagatiden (som Harald Haardraade, Sigurd Jorsalfarer, Haakon Haakonssøn) gjorde Tog til fremmede Lande, — tre til firehundrede Skibe med en Besætning af 20,000 lige op til 40,000 Mand. For det Første er disse Opgifter i Regelen lidet at stole paa; dernæst var Forholdet mellem et Lands Folkemængde og det vaabendygtige Mandskab, som det stillede paa Benene i Krigstilfælde, et ganske andet dengang end det nuomstunder plejer at være. Munch har i »Det norske Folks Historie« opstillet en Beregning af Norges Folkemængde ved Midten af det 13de Aarhundrede,

idet han bygger paa de i Lovene givne Forskrifter om Ledingen og gamle Opgifter om Ledingsmandskabets Størrelse. Han kommer til det Resultat, at Norge ved dette Tidspunkt talte mellem fem og sexhundretusinde Mennesker. Han ytrer sin Forundring over, at Landet ikke skulde være folkesterkere i denne Tid, — Haakon Haakonssøns Styrelsestid, der har plejet at gjelde som Norges rette Glands- og Velmagtsperiode. Endda er det vist, at det Tal han er kommet til er meget for højt, og at Norges Folkemængde i Midten af det 13de Aarhundrede neppe har været mere end det halve af hvad han antog, — at den ialtfald under ingen Omstændigheder kan sættes højere end til tre hundredetusind, hvilket omtrent svarer til Landets Folkemængde i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede og er langt under dets Folkemængde ved Midten af det 17de.

Naar man taler om Haakon Haakonssøns Styrelsestid som en Velmagtsperiode (hvad den ogsaa var i visse Maader), saa er det ikke paa de materielle Forhold man skal tænke. Norge var ikke bedre opdyrket, ikke folkesterkere, neppe engang rigere (naar alt lægges sammen) i det 11te, 12te og 13de Aarhundrede, da det i militær Henseende fuldt ud kunde hamle op med Naborigerne og i andre Henseender gik foran dem, end det var i det 15de og 16de, da det laa som et masteløst Vrag, uden Evne til egen Bevægelse, og lod sin politiske Selvstændighed og en god Del af den nationale stryge med uden Modstand. Det er ikke i de økonomiske, men i de politiske

Forhold at Grunden maa søges til de sterke Omslag, der stiller Sagaperioden og Unionsperioden op ligeoverfor hinanden næsten som Dag og Nat.

Hvad der gav den norske Folkestamme det rigt bevægede historiske Liv i Sagaperioden, det var, at den, fremfor Nabofolkene, ejede en talrig Kreds af Storætter, som havde sin Rod i den oprindelige Fylkesforfatning og engang havde været de styrende hver i sin Kreds. Deraf fulgte, at det moderne Kongedømme — Repræsentanten for den nationale Enhed, — i Norge blev stillet ligeoverfor en skarpere Modsætning end i Sverige og Danmark. Deraf fulgte igjen en Række af voldsomme Kampe, der for en Tid drev Evner og Kræfter ivejret paa begge Sider, men som endte med at Kongedømmet fik den afgjørende Sejr, saa at dette Kongedømme, der fra først havde været langt mere strengt begrænset end det svenske og danske, tilsidst i langt højere Grad end disse blev eneraadigt over Staten. Ved saaledes at stilles udenfor det politiske Liv og berøves Del i Landets Styrelse blev det gamle norske Aristokrati overgivet til et uundgaaeligt aandigt og økonomisk Forfald. De store Ætter døde ud, forarmedes, sank ned til at blive Bønder, medens i Sverige og Danmark, hvor Udviklingen havde været jevnere og Modsætningerne ikke havde taarnet sig saaledes op til en Kamp paa Liv og Død, de aristokratiske Elementer inden Samfundet holdt sig bedre og efterhaanden samledes til en ny Adel, der var bygget paa en mere modern Grundvold og gjennem lange Tider delte den offentlige Myn-

dighed med Kongedømmet. — Netop fordi Norge havde været det mest aristokratiske af de tre skandinaviske Lande, netop af den Grund blev det nu, — i Unionsperioden, — det mest demokratiske. Og deri laa igjen Grunden til Norges politiske og nationale Afmagt i denne Periode, — deri, at Folket var blevet et Bondefolk. Men vi skal nu videre se, hvorledes i den følgende Tid atter Hindring og Betingelse skifter og hvorledes dette, at det norske Folk var et Bondefolk, i en nyere Tid blev den rette Kilde til og Grundvold for vor politiske og nationale Gjenfødelse.

Man har, efterat det var bleven nogenlunde erkjendt, at Mandedødens Herjinger og de hanseatiske Handelsprivilegier ikke forslog til at forklare Omslaget i Norges ældre Historie fra en stor Kraftudfoldelse til en næsten fuldkommen Afmagt, prøvet paa ad en anden Vej at føre denne Afmagt tilbage til de materielle eller økonomiske Vilkaar. Man har sagt, at, om end Norge ikke i absolut Forstand var blevet saa meget fattigere fra Sagaperioden til Reformationstiden, saa var det blevet relativt saa meget fattigere, d. v. s. eftersom den almene Udvikling skred frem, stillede den altid voxende Krav til et Lands materielle Evne, og Norges materielle Evne, der engang havde været tilstrækkelig til at holde Folket oppe i Kampen for Tilværelse, blev som Følge deraf tilsidst for svag. Dette skulde særlig have Anvendelse paa det norske Aristokrati. Uden et nogenlunde talrigt og mægtigt Aristokrati

— ingen politisk Selvstændighed, intet politisk Liv, ingen levende og fremadskridende Samfundsorganisme, — det gjaldt dengang i langt højere Grad end nuomstunder, efterat Oplysning og Almenaand har udbredt sig i stadig videre Kredse. Men et levedygtigt Aristokrati, — et saadant, der kunde repræsentere Folket med tilstrækkelig Styrke og være Bærer af dets Selvstændighed, — krævede i stadig stigende Grad som sin Forudsætning Besiddelse af Rigdom, særlig af store Jordegodser. Denne Forudsætning formaaede det jordfattige Norge ikke at opfylde. Deraf fulgte da uundgaaelig den Stilstand, Tilbagegang, Undergang af den politiske Selvstændighed, som vi er Vidne til gjennem Unionsperioden og som altsaa skulde finde sin væsentligste Forklaring i et rent økonomisk Forhold, Norges Fattigdom paa dyrket og dyrkbar Jord.

Der er nogen Sandhed heri. — Opgaven blev for det norske Folk, som for andre, at skabe et nyt Aristokrati, eftersom det gamle blev udslidt, eller rettere: at aabne nye Kilder, hvoraf Aristokratiet kunde hente Næring, eftersom de gamle tørrede ud. Det gamle norske Aristokrati, — det, som gav Folket dets Historie i Sagatiden, — havde sin Rod i Selvstyrelsen inden de mange mindre Ættekredse, hvori Folket oprindelig var delt. Det var paa en Maade sammensat af mediatiserede Fyrstehuse, der bevarede sin Anseelse og Indflydelse længe efterat man havde taget Suveræniteten fra den. For dette Aristokrati havde Besiddelsen af Rigdom ikke saameget

at betyde. Vi ser af Sagaerne, at i Norge og paa Island var i den eldste Tid Ætstorheden det afgjørende. En god Æt nød ligestor Anseelse og øvede ligemegen Indflydelse, om den end var fattig, og omvendt: den rigeste Mand gjaldt lidet eller intet, naar han hørte til en liden Æt. Men, eftersom Selvstyrelsen og Samholdet inden de engere Kredse undergroves og den nationale Enhedsstat samlede al offentlig Myndighed, alt offentligt Liv, maatte denne oprindelige Fornemheds Glands blegne mere og mere. Det gjaldt nu, at der dannede sig et nyt Aristokrati, som var nærmere knyttet til den nye Tingenes Orden og bedre kunde repræsentere denne. For dette nye Aristokrati, — nyt ved sin Karakter, om ikke ved sin Sammensætning: det kunde gjerne hovedsagelig være sammensat af de samme Elementer som det gamle, — maatte Besiddelsen af Rigdom, udstrakte Jordegodser, blive mere nødvendig, i samme Grad som den oprindelige Fornemhed tabte sin Vægt. — Det er saaledes vistnok, at Norges Fattigdom paa Jord var i det 14de og 15de Aarhundrede i meget højere Grad en Hindring for Udviklingen af saadanne Samfundsdannelser, der var nødvendig for Samfundets Liv og Fremgang, end den havde været i Sagaperioden. Men den væsentligste Hindring var den dog ikke. Hovedgrunden til at det norske Aristokrati ikke, som det svenske og danske, siden det 13de Aarhundrede fornyedes, udviklede sig i en med de forandrede politiske Forhold stemmende Retning, modtog nye og sterkere Tilløb, eftersom de gamle Kilder tørrede ud,

men tvertom gik tilbage og forsvandt, laa dog ikke der. Saa fattigt Norge var, det vilde have været rigt nok, det vilde have havt Jord nok, saafremt ikke politiske Grunde havde staaet ivejen for det gamle Aristokratis Fornyelse og Omdannelse, staaet ivejen for Udviklingen af en mere modern Rigsadel eller Tjenstadel, der kunde repræsentere den nationale Stat paa samme Maade som det gamle Aristokrati havde repræsenteret Stammerne, Fylkerne, eller Selvstyrelsen inden de oprindelige smaa Ættekredse.

Jeg henviser til Sverige. Dette Land var vel rigere paa Jord end Norge, men dog fattigt og langt fattigere, mange Gange fattigere end Danmark. Alligevel dannedes her siden det 13de Aarhundrede en Rigsadel, der fuldt ud kunde hamle op med den danske, — en Adel, der ved at optage i sig, drage til sig de inden Samfundet omspredte aristokratiske Elementer, stadig gik frem i Tal, Magt og Rigdom. Denne fremadskridende Bevægelse, hvorved der af det engang temmelig jevnt demokratiske svenske Samfund (saaledes kan det ialfald karakteriseres i Sammenligning med det norske) voxede ud en mægtig, det hele Land omspændende og beherskende Adel, havde øjensynligt en Hovedgrund i de politiske Forhold. Kongedømet i Sverige gik over fra et arveligt til et Valgkongedøme; det blev mere og mere afhængigt af de mægtigste og højbyrdigste Ætter inden Folket og maatte dele Staten med dem; Rigsraadet, Storætternes Repræsentation, blev Kongen sideordnet eller endog overordnet, og

Rigsraadet søgte igjen Støtte i Rigsdagen, den almindelige Repræsentation for Folket, hvor den lavere Adel d. e. de Ætter, der kom næst hine i Magt og Rang, øvede den afgjørende Indflydelse. Saaledes var der bleven opstillet et højt Maal for den politiske Ærgjerrighed. Deltagelsen i det offentlige Liv kunde indbringe Magt og Anseelse; der var aabnet Adgang for nye Ætter til at hæve sig op i Rang med de gamle, med hvem de da forbandt sig og hvis Blod de forfriskede; de Ætter, der engang havde erhvervet saameget Jordegods, som var tilstrækkeligt til at indtage en adelig Rang, sørgede saameget omhyggeligere for at holde dette Jordegods samlet eller endog at forøge det, fordi denne adelige Rang ikke var en blot ydre Udmærkelse, men gav Magt, aabnede Adgang til at deltage i Statsstyrelsen. — Altsaa: den politiske Ærgjerrighed, de politiske Interesser, Partiaanden, der drev et saa vildt Spil i Sverige i det 14de og 15de Aarhundrede og hvoraf saamangenen redelig Historiker har taget Forargelse. var netop de Stimulantser, der holdt det svenske Aristokrati oppe, tilførte det stadigt nyt Blod, nye Kræfter, sikkrede og styrkede den økonomiske Grundvold, hvorpaa det var bygget, og som derigjennem satte Sverige istand til paa en hæderlig Maade at rede sig ud af Unionsperiodens Brydninger og forberedte dets senere Storhedstid.

Norges Ulykke var nu, at disse Stimulantser her saagodtsom aldeles manglede. Den politiske Udvikling i Norge havde, som før sagt, netop fordi den begyndte med den skarpeste Modsætning

mellem Kongedømet som Statens Repræsentant og Aristokratiet som den lokale Selvstyrelses Repræsentant, endt med at lægge Staten helt i Kongedømets Haand. Kongedømets strenge Arvelighed og Enebesiddelse af den Staten tillagte offentlige Myndighed blev Hovedgrundsætningerne i Norges Statsforfatning, – ikke blot optagne i Landets Love, men indskrevne i Folkets Hjerte, rodfæstede i dets Traditioner. Saaledes var der intet Maal levnet for det politiske Magtbegjær, ingen Næring for den politiske Interesse. Staten blev betragtet som en privat Domæne, der tilhørte Kongeætten og som var det øvrige Folk, endog dets mest fremragende Mænd, næsten uvedkommende. Den gamle Kilde, hvoraf Aristokratiet havde hentet Indflydelse og Kraft, — den lokale Selvstyrelse, — ophørte efterhaanden at flyde, og den nye, der aabnede sig for det svenske og danske Aristokrati i Statsstyrelsen, blev i Norge afspærret. Dette var Hovedgrunden til at det norske Aristokrati, istedetfor, som det svenske og danske, at omdanne sig med den nye Tingenes Orden og fornyes med den, blev staaende udenfor den, — at de aristokratiske Elementer inden det norske Samfund, — de højbyrdige og rige Ætter, hvoraf der endnu i det 13de Aarhundrede fandtes mange, — istedetfor at organiseres, samles og styrkes, adspredtes, drog sig tilbage blandt den menige Almue eller visnede i sin Ensomhed udenfor Folket og gik physisk og økonomisk til Grunde.

Inden det gamle norske Aristokrati var der en Højadel, — Lendermandsætterne —, og en lavere

Adel — Holdsætterne. Saalænge der havde været politisk Liv og Bevægelse i Samfundet, havde disse to holdt sammen og forbundet sig med hverandre, — i fælles Interesse. Da den politiske Interesse ophørte at være en bevægende Kraft, gjorde den sociale Afstand sig saameget sterkere gjeldende. De til Højadelen hørende Ætter, de fornemste og rigeste, dannede mere og mere en strengt afsluttet Kreds, der kun forbandt sig indbyrdes. Og det gik den da, som det altid maa gaa en slig faatallig Kreds af Ætter, der stadig gifter sig ind i hinanden: den degenererede physisk, visnede og gik ud. Vi kan følge denne Proces siden Slutningen af det 13de og gjennem det 14de og 15de Aarhundrede. Vi ser, hvorledes den ene Storæt efter den anden dør ud, hvorledes Giske-, Bjarkø-, Hestbø-, Stovreim-, Tolge-, Losna-, Sudreims-, Hvammsætterne o. fl. gaa over i hinanden og smelter sammen. Jordegodser, som efter Landets Lejlighed maa kaldes uhyre og som vilde have afgivet et tilstrækkeligt økonomisk Grundlag for en talrig og mægtig Adel, samledes derved efterhaanden paa en enkelt, ofte vel baade legemlig og aandig svag Persons Haand, og gik tilsidst, da intet jevnbyrdigt Giftermaal længer var at opnaa inden Landet selv, over i svensk eller dansk Adels Besiddelse. Den svenske Adelsdame Gyrvhild Fadersdatter Sparre overlod i 1582 sit norske Jordegods til Kronen; det udgjorde omkring 550 Gaarder og Gaardeparter i Romsdalen, Søndmøre, Voss, Hardanger, Ryfylke, Nedenes og Raabyggelaget, Jarlsberg og

Larvik, Ringerike, Hallingdalen, Gudbrandsdalen, Hedemarken, Østerdalen, Solør, Romerike og Smaalenene; — og det var endda kun Tredieparten af det Jordegods, der havde tilhørt Sigurd Jonssøn, Norges Drotsete og Rigsforstander 1448—50, og hans i en ung Alder afdøde Søn, — den sidste mandlige Repræsentant for en lang Række uddøde norske Storætter. — De til det lavere Aristokrati hørende Ætter, der mere og mere saa sig Adgangen afskaaret til at tjene sig op i Højde med Storætterne gjennem Deltagelse i det offentlige Liv og mere og mere saa sig henviste til en blot privat Tilværelse, tabte derved en af de kraftigst virkende Drivefjædre til at holde sine Jordegodser samlede og forøge dem. Egennytten hos de forskjellige Medlemmer af den samme Æt, Forældrenes naturlige Kjærlighed for sine Børn, fik Overmagten over Tanken paa at hævde for Ætten dens adelige Rang; dens Jordegods fordeltes og splittedes, og de fleste af de til Lavadelen hørende Ætter sank paa denne Maade ned til at blive blotte Bønder i dette Ords nyere Betydning.

Saaledes gik det til, at det norske Samfund, som i det 11te og 12te Aarhundrede havde været det mest aristokratiske i Skandinavien, i det 14de og 15de blev det mest demokratiske. Og hvorledes maa vi nu forestille os, at det vilde have gaaet, saafremt den politiske Udvikling i Norge havde taget en anden Vending end den tog, — saafremt Kongedømet ogsaa her var blevet et Valgkongedøme istedetfor strengt arveligt, saafremt Kongen ogsaa her havde maattet dele Stats-

styrelsen med Rigets Stormænd, der gjennem sin Repræsentation i Rigsraad og Rigsdag havde kunnet optræde som selvstændig Statsmagt, Side om Side med Kongedømet, kjæmpende med det om den første Plads? — Det højere og lavere Aristokrati vilde da have været nødt til i sin Magtstillings Interesse at holde bedre sammen. Mangenen til Lavadelen hørende Æt vilde da ved sin Deltagelse i de politiske Kampe, som da] ikke havde kunnet udeblive, have tjent sig op i Række med de til Højadeln hørende Ætter, vilde have forbundet sig med disse, vilde have tilført dem nyt Blod, friske Kræfter, og hindret dem fra at forstene sig og forkrøble. Højadelens uhyre Jordegodser vilde, istedetfor at samles paa en enkelt vissen Haand, være bleven fordelt paa mange; de vilde have tjent som det økonomiske Grundlag for en national Adel,· istedetfor, som Tilfældet blev, at gaa over i fremmed Adels Besiddelse og tjene som Grundlag foı dennes Herredøme. — De øvrige til Lavadelen hørende Ætter, hvem Lykken ikke vilde have været saa gunstig, vilde dog have beholdt en Udsigt til at tjene sig op; de vilde havt en politisk Magtstilling at værge, og dette vilde have drevet dem til at holde sammen og til at bevare og udvide det økonomiske Grundlag, hvortil deres Magtstilling var knyttet. Ogsaa nedenfor Lavadelen vilde mangenen Æt have arbejdet i Stilhed paa at komme op, samlet Jordegods for at vinde adelig Rang og naaet Maalet for sit Stræv. Der vilde, kort sagt, have gjort sig gjeldende en almindelig Bevægelse fremover, opover inden det

norske Samfund som indenfor det svenske, istedetfor, hvad der faktisk blev Tilfælde, at Folket mere og mere opgav sine fremskudte Poster, drog dem ind, skrumpede ligesom sammen, saa det tilsidst blev som en Klump uden Organer, en Stamme uden Grene, Løv og Frugter.

Vi fastholder altsaa, at Hovedgrunden til Norges Vanmagt i Unions- og Reformationsperioden laa ikke i materielle, økonomiske, men i aandige, politiske Forhold. Norge var fattigt, — fattigt paa Folk, Penge, Jordegods. Den norske Adel vilde, selv ved den for dens Trivsel heldigste politiske Udviklingsgang, ikke have kunnet blive saa talrig og mægtig som den danske og svenske blev. Men den kunde, under andre politiske Forhold, have blevet talrig og mægtig nok til at hævde Landets Selvstændighed og være Bærer af en ejendommelig national Udvikling. De Farer, som Norges Selvstændighed havde at møde i Unionsperioden, var i sig selv ikke store; hverken Danmark eller Sverige besad nogen synderlig Angrebsstyrke, og de var desuden som oftest uenige; man vilde altid have kunnet regne paa Støtte hos den ene Magt ligeoverfor den anden.

Evnen til at forsvare Landet vilde have været rundelig stor nok, saafremt ikke Viljen havde manglet. Vi kan anvende paa denne Tid Bjørnssons Ord: Der var Sædejord nok, der var Sommersol nok, bare der havde været Kjærlighed nok, d. v. s. Samfundsaand, politisk Vakthed. Men Fædrelandskjærlighed, national Æresfølelse, opladt Sands og Øje for det Heles Vel fandtes i de Tider næsten

kun inden de adelige Kredse; disse var Baandet, der holdt hvert enkelt Folk sammen til en Helhed; ved dem blev Folket et virkeligt Samfund, en levende Organisme, uden dem sank det næsten ned til at blive en blot løs Sammenhobning af Mennesker. Norge, som forlængst havde ophørt at have et Aristokrati i politisk Forstand, og som derfor ogsaa tilsidst maatte ophøre at have et Aristokrati i social Forstand, opløstes i sine vidt adskilte Bygdelag, hvem ingen fælleds Interesse længere knyttede sammen.

Dermed var Norges Skjæbne afgjort. Efterat Kongedømet ved Arv var kommet ud af Landet, var det Rigsraadet, der skulde sørge for den indre Styrelse og hævde den politiske Selvstændighed. I Rigsraadet havde de højeste Geistlige, navnlig Biskopperne, og Repræsentanter for Landets Storætter Sæde. Men under Kirkens almindelige Forfald gik det stadig tilbage med Biskoppernes Indflydelse; de formaaede ikke at styre Staten uden Støtte hos de verdslige Stormænd. Og disse var faa i Tallet, blev stadig færre, tilhørte fordetmeste visne, halvt eller helt udlevede Ætter, havde intet Rygstød i en talrig Lavadel, og stod fremmed, uden Indflydelse ligeoverfor det menige Folk, med hvem alene et sterkt bevæget politisk Liv havde kunnet knytte dem nærmere sammen. Deres Traditioner var helt i Strid med den Rolle, som ydre Forhold havde paanødet dem. Kongedømet er Staten, — denne Grundsætning havde Norges forudgaaende politiske Udvikling prentet ind i Nordmændenes Retsbevidsthed; og

da Kongedømet gik over paa fremmed Grund, gik derfor Staten med det samme; den blev noget fremmed, noget fjernt, — noget, som faa brød sig om og endnu færre havde noget Skjøn paa.

Et Træk, der karakteriserer Aanden eller rettere Uaanden hos de norske Stormænd i Unionsperioden og som i faa Ord giver os hvad vi behøver for at forstaa, hvorledes det kunde gaa til med Norges politiske Fald, er, at disse Stormænd ved Halmstadrecessen af 1483 fik sig tilstaaet som et Privilegium, at Rigsraadet blot een Gang hvert andet Aar skulde komme sammen i Oslo eller Bergen for at overveje Rigets Ærinder; de fandt sig besværede ved de lange Rejser og vilde ikke uroes saameget for Statens Skyld. Jeg kan ikke undlade at minde om det modsatte Forhold, der kommer tilsyne i Nutiden, idet de treaarlige Storthing er gaaet over til aarlige, medens Storthingssessionerne i det hele viser en Tendents til at forlænges. Der er dem, som har fundet dette beklageligt; jeg mener, at man bør ubetinget glæde sig derover; — det er et Dødens, et Opløsningens Tegn hos et Samfund, naar dets bedste Mænd søger at unddrage sig Deltagelse i Statsstyrelsen som en Byrde, — et Livets Tegn, naar de arbejder paa at udvide denne sin Deltagelse med Opoffrelse, Tilsidesættelse af private Interesser.

Et andet karakteristisk Træk: da Kong Hans i 1483 udstedte sin Haandfæstning, lovede han, at han, som det heder, «disse tre Riger til Hæder og Værdighed», vilde sørge for, at de nylig stiftede

Universiteter i Upsala og Kjøbenhavn blev ved Magt til evig Tid. Norske Rigsraader var tilstede ved denne Lejlighed; det faldt dem ikke ind at udtale noget Ønske, at opstille noget Krav paa et norsk Universitet, skjønt de var med paa at erkjende, at et saadant var Riget til Hæder og Værdighed. Det ligger i denne Taushed en national Abdikation, svarende til den politiske, som fandt Sted ved Bergens-Recessen af 1450, hvor det af norske og danske Stormænd vedtoges, at Norge og Danmark til evige Tider skulde blive forbundne under een Konge, det vil sige, efter hvad Erfaringen allerede noksom havde vist og efter hvad Forholdene tilsagde, under den danske Konge.

Overalt møder os hos Nordmændene denne Mangel paa Almenaand, denne sløve Ligegyldighed for Staten og Statens Skjæbne. Alles Sind syntes optagne af de private Interesser; der var ikke Rum for mere. Som altid, hvor den politiske Interesse er udslukket, var man først og sidst konservativ. Man holdt fast ved det Bestaaende, uden at merke eller bryde sig om, at dette Bestaaende kun var et Skin, en tom eller ligefrem bedragersk Form. Man blev staaende ved den «kjærlige Bebindelse» med Danmark (den af Aar 1450), skjønt denne «kjærlige Bebindelse» var og maatte være (bl. a. fordi Kongen var dansk og residerede i Danmark) enstydig med Norges Underordning under Danmark og dansk Interesse. Man holdt fast ved den kongelige Arveret, skjønt Unionen mellem de skandinaviske Riger forudsatte Valg og skjønt man alene ved en virksom Benyt-

telse af Valgretten kunde hævde det enkelte Riges Selvstændighed og Jævnbyrdighed med de andre. Man sad hjemme paa sine Gaarde, naar det gjaldt, og fik først bagefter Underretning om at Rigets Skjæbne var afgjort af Fremmede.

Imens raadede der i Sverige den livligste Bevægelse. Den svenske Adel havde politisk Ærgjerrighed, politiske Interesser. Den var som oftest delt i stridende Faktioner, somme unionsvenlige, andre unionsfiendtlige; men altid virksomme, aldrig blot konservative og uden Initiativ. Gjennem Adelsfaktionernes Opviglerier forplantede Bevægelsen sig ogsaa til Almuen. Den norske Bondealmue var ganske vist fuldt saa stridbar, fuldt saa villig til at gribe til Vaaben som den svenske; naar den alligevel fordetmeste sad stille uden at løfte en Haand for den nationale Selvstændighed, saa var det fordi der i Norge manglede Partier, Partiledere, Opviglere, om man saa vil, — til Landets Ulykke. Noget af Bevægelsen i Sverige forplantede sig en og anden Gang til Norge gjennem norske Adelsætters Forbindelse med svenske; men her døde den snart af; Nordmændene var for lojale, for sindige, for konservative til at være med paa Foretagender, hvorved de kunde riskere at sætte noget til af sin private Velfærd for almene Formaal.

Al denne Lojalitet, denne Konservatisme, denne af Agitation og Opvigleri uberørte idylliske Fredsommelighed, førte da ogsaa tilsidst til en Underkastelse, der søger sin Lige i Historien og om hvilken jeg vil sige, at den Nordmand, som

kan se tilbage paa den uden Ydmygelse og Bitterhed, i hans Aarer render der ikke Blod. Det var ingen Erobring; — havde det endnu været det! Havde der været Kamp og Nederlag! Men Norges politiske Selvstændighed og en god Del af dets nationale med faldt sammen af sig selv, — uden Modstand, som en tom Form, hvortil ingen levende Interesse er knyttet.

De faa hundrede «Knægte», der sendtes op fra Danmark for at kue den gjenstridige Erkebiskop Olav Ingebrigtssøn, som gjorde Modstand mere paa Kirkens end paa Landets Vegne, var ikke engang efter den Tids Lejlighed nogen Krigsstyrke værdt at tale om. Og de 96 danske Bibler, der sendtes op til Norge af Kristian den Tredie, til Fortsættelse af det Reformationsværk, som var begyndt paa en saa smuk Maade ved Konfiskation af de geistlige Stiftelsers Jordegods og Udplyndring af de norske Kirker, repræsenterede et Skriftsprog, hvis Literatur dengang endnu reducerede sig til nogle faa og tarvelige Opbyggelsesskrifter og Oversættelser, — paa det aandige Felt en ikke synderlig mere imponerende Styrke end de faa hundrede Knægte var paa det materielle.

Men Underkastelsen var lige fuldstændig og gik lige let fra Haanden for det. De danske Spotteord, hvorover den danske i Norge bosatte Adelsmand Vincents Lunge udtalte sin Forargelse, at Norge kunde indtages med et Par Kraveler*)

*) Et Slags Skibe.

eller med 3—4 Mand, havde næsten bogstavelig vist sig at være Sandhed. Det er en næsten vidunderlig Usseldom, — dobbelt vidunderlig hos et Folk, der havde havt en hæderlig, i visse Maader endog glimrende Historie, og som i en tidligere Periode havde, hvad Sagaerne ofte nok vidner om, i krigersk Overmod seet ned paa sine Naboer og ogsaa, trods sit ringe Tal, vist sig dem fuldt voxne i enhver Henseende.

Saa dybt førte det ned, at Folket havde overgivet Staten til Kongedømet, som en Privatdomæne. at Stormænd og Bønder ikke havde nogen anden politisk Interesse, end at alt blev ved det Gamle, saa de fik saalidet Bryderi som muligt med Statsvæsenet og kunde sidde i Fred hjemme paa sine Gaarde og stelle med sine private Affærer.

I Kristian den Tredies Haandfæstning, vedtagen paa Rigsdagen i Kjøbenhavn 1536, lovede Kongen Danmarks Raad og Adel, at Norges Rige herefter skulde være og blive under Danmarks Krone, ligesom et af de andre Lande, Jylland, Fyn, Sjæland eller Skaane, og herefter ikke være eller hede et kongeligt Rige for sig, men et Ledemod af Danmarks Rige og under Danmarks Krone til evig Tid. Det hjælper kun lidet til at forsone med denne Ydmygelse, at dette Løfte ikke blev opfyldt efter Bogstaven. Norge vedblev ogsaa i den følgende Tid at hede et kongeligt Rige for sig. Men det var ogsaa næsten bare Titelen det beholdt. Faktisk blev dog den Dom, som paa den danske Rigsdag var afsagt over Norge, bragt til Udførelse, uden at Nordmændene vaktes til Modstand. Fak-

tisk blev Norge fra 1536 til 1660 regjeret som en Provins eller et Lydland under Danmark, — af den danske Konge med det danske Rigsraads Raad og Samtykke. Administrationen blev saagodtsom helt og holdent lagt i danske Adelsmænds Haand, der modtog sine Len af det danske Rigsraad. Dansk Sprog indførtes i Kirke, Skole, Rettergang. Danske Love udstraktes til at gjælde ogsaa i Norge. Den sidste Rest af en for Norge særskilt Centralstyrelse, — den eneste Institution, der for Norge havde opretholdt et Skin af politisk Selvstændighed, — det norske Rigsraad blev ophævet.

Det syntes ikke godt muligt at komme længere ned. Men Nationer dø ikke, som Madame de Staël har sagt. Sjælen i det norske Samfundslegeme, dets nationale Bevidsthed syntes at være udslukket; men helt borte var den dog ikke; Livet pulserede endnu, om end svagt og næsten umerkeligt som hos en Skindød.

II.

Nationer dø ikke, d. v. s. hos et Folk, der har havt en national Historie, kan den nationale Bevidsthed ikke helt udslukkes. Norges dødlignende Ro i det 15de og 16de Aarhundrede, medens der tilføjedes Landet Forurettelser og Forhaanelser, som syntes at maatte have vakt endog den sløveste Nationalaand, gjør et Indtryk af at Livstraaden var overklippet hos dette Folk, at Norge var sunket ned til at være en blot Lokalitet, et blot geografisk Begreb; men det var ikke og kunde ikke være saa. Trods al ydre og indre Opløsning, trods alle Tab, trods Bortvisningen og Afslidningen af de for et selvstændigt nationalt og politisk Liv nødvendige Organer, kunde Nordmændene ikke ophøre at være et Folk, fordi Minderne fra deres gamle Storheds- og Selvstændighedsperiode ikke kunde helt glemmes eller helt udslettes af Jorden.

Norges gamle Historie var dets store Ætters. Kongesagaerne, hvori denne Historie er fortalt, blev, om end sammensatte af Islændinger, dog ofte sammensatte ifølge Opfordring af norske Stormænd

eller med det norske Aristokrati for Øje som Publikum eller de blev ialfald hyppigst afskrevne til Brug for, efter Foranstaltning af Norges Storætter. Disse Ætter, som havde været Bærere af det politiske Liv i Sagaperioden, blev nu ogsaa dem, hos hvem Minderne fra denne Periode bevaredes og dermed ogsaa den Nationalbevidsthed, den Nationalfølelse, der altid og overalt vækkes og vedligeholdes ved historisk Liv og historisk Læsning. Vi kan, ved Hjælp af de Haandskrifter af den historiske Sagaliteratur, der er bleven levnet til vor Tid, eller ved Hjælp af de Efterretninger vi besidde om eldre, nu tabte Sagahaandskrifter, følge, hvorledes Interessen for, Sysselsættelsen med denne Literatur er aftaget, eftersom de gamle højbyrdige Ætter døde ud. Endnu i det 14de Aarhundrede blev Sagaerne hyppig afskrevne til Brug for norske Stormænd. I det 15de ophører dette Afskrivningsarbejde næsten ganske. Ikke blot altsaa blev Norges historiske Liv i dette Tidsrum stadig fattigere, — fattigere paa Begivenheder og fremtrædende Personligheder, — men Minderne fra Landets eldre Historie blegnede stadig mere og mere; der blev stadig færre, som sysselsatte sig med dem. Hertil kom nu Sprogets Forvanskning og Opløsning ved svensk og dansk Indflydelse, der allerede i det 15de Aarhundrede træder saa tydeligt frem, og saa i Reformationstiden det danske Sprogs Indførelse som Kirke-, Skole- og Retssprog, og, i Sammenhæng dermed, som Talesprog inden de saakaldte højere Samfundskredse. Derved aabnedes en ny, dyb Kløft mellem Landets

Fortid med dens rige, for Nationalfølelsen vækkende og styrkende Minder, og Samtiden med dens knugende Fattigdom og Usselhed, — et nyt Slag, der tilføjedes den af saamange andre Grunde hensygnende Nationalaand.

Der førte dog Broer over denne Kløft. Kjendskab til det gamle Sprog vedblev længe efter Reformationen at være sedvanlig ogsaa blandt de Nordmænd, som var dragne indenfor det danske Sprogs Omraade. Magnus Lagabøters Landslov vedblev at være gjeldende i Norge indtil Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Den var selvfølgelig affattet paa Gammelnorsk, og, skjønt den i Løbet af det 16de Aarhundrede oversattes paa Dansk, varede det dog en Stund, inden dette skete, og Oversættelserne var blotte Privatarbejder, fordetmeste meget upaalidelige. Embederne som Lagmænd eller Overdommere krævede altsaa nogen Kundskab i Gammelnorsk, og derfor blev i Regelen, endnu længe efterat Norge var bleven et Lydland under Danmark, i disse Embeder indsat indfødte Nordmænd, ofte Medlemmer af de faa adelige Ætter, der endnu stod tilbage, medens de øvrige høje Bestillinger i Norge i denne Periode fordetmeste overdroges til Danske. For disse Lagmænd, som i sit Embede havde en Opfordring til at lægge sig efter Oldsproget, maatte det ligge nær at sysle, foruden med Lovene, ogsaa med de øvrige i dette Sprog affattede Skrifter, deriblandt først og fremst Kongesagaerne, hvoraf der endnu fandtes mange Haandskrifter i Norge, men som for de fleste var blevet en lukket Bog. Om enkelte

norske Lagmænd i det 16de Aarhundrede er det ogsaa bekjendt, at saa var Tilfælde.

Reformationen fremkaldte i Danmark, som overalt, hvor den ikke, som i Norge, gjennemførtes ved et blot udenfra kommende Magtsprog, et Opsving af Aandslivet i de fleste Retninger, og navnlig var det Interessen for den nationale Historie, som nu blev vakt i en hidtil ukjendt Grad. Der ansattes i Løbet af det 16de Aarhundrede en Række af Rigshistoriografer, og Styrelsen anvendte store Summer paa at skaffe Danmark en national Historieskrivning. Noget af denne Bevægelse meddelte sig ogsaa til Norge. Selvfølgelig var der i dette Land, som nu virkelig var bleven, hvad Vincents Lunge frygtede for det skulde blive, «en Ladegaard under Danmark», — uden Universitet, uden Regjering, — ikke Tale om Rigshistoriografer eller offentlig Understøttelse for Arbejdet med den nationale Historie. Men dette Arbejde havde i andre Henseender ulige heldigere Vilkaar i Norge end i Danmark. Det gjaldt kun at drage frem af sin Forglemmelse Kongesagaerne og overføre dem til det Sprog, som nu efterhaanden var bleven det brugelige inden de højere Samfundskredse, saa havde Norge en national Historieskrivning, hvortil de danske Rigshistoriografer ikke kunde skaffe Magen. Vi kjender fra sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede en Række Oversættelser eller Uddrag paa Dansk af de gamle Kongesagaer, forfattede af Nordmænd. Disse Oversættelser blev vel fordetmeste henliggende i Haandskrift; den berømteste og bedste blandt dem, Peder Klaus-

sønns, som i en følgende Tid fik saa stor Betydning ved at nære Nationalfølelsen hos Nordmændene, (forfattet omkring 1599), blev først trykt i 1633. Imidlertid har vi i dem et Vidnesbyrd om, at Interessen for Minderne fra Norges Stortid, der i det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede syntes mere og mere at dø bort, atter var bleven vakt til Liv. Og Kjendskabet til disse Minder, Sysselsættelsen med Landets eldre Historie maatte igjen virke til at fremkalde en mere fædrelandsk Aand, maatte virke til at aabne Øjet for Norges Vilkaar i Samtiden. Dette kommer ogsaa paa en iøjnefaldende Maade frem hos en norsk Forfatter fra sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede, Absalon Pederssøn, hvis Skrifter «Norges Beskrivelse» og «Bergens Kapitelsbog» hører blandt de første literære Livstegn efter Aarhundreders Dvale.

Absalon Pederssøn viser sig i sin «Norges Beskrivelse» (forfattet omkring Aar 1570) efter Tidens Lejlighed vel forfaren i Landets eldre Historie. Han citerer Sagaer, gamle Slægtregistre og Folkeviser. Han fremhæver i sterke Udtryk, hvor æret og mægtigt Norges Rige engang var, og gaar derfra over til bitre Betragtninger over, hvor dybt det nu er sunket. Han taler om Norges Barndom, — hendes adolescentia (Ungdom) — hendes Manddomsalder, «som er at hun bortkastede de mange Tyranners (Smaakongernes) Aag og fik et Hoved og en Regenter og Monarchum». — «Da begyndte hun at faa Øjne og saa sig vide om; da var hun udi Agt og Ære; da

havde hun en Guldkrone paa sit Hoved og en forgyldt Løve med en Blodøx; da udbredte Norge sin Magt og sine Vinger«. Han fortæller om de mange Krigstog, som norske Konger og Høvdinger foretog til fremmede Lande, hvorved de satte sig i Respekt hele Verden over, — om Throndhjems Domkirke, dens fordums Herlighed, og hvad den endnu er, «de Stenes Majestæt«, der staar som et ydre Mærke paa hvad Norge engang var, — og fortsætter saa: «Af disse Historier, Bygning, Krig og Love kan man vel forfare, at Noriges Rige haver standet udi sin Blomster og været et sterkt og mandeligt Rige blandt andre Kongeriger, . . . fra Kong' Harald Haarfagre hin Store og indtil den sidste, som giftedes med Dronning Margrete, udi 500 Aars Tid . . . . Ligervis som (andre) Kongeriger have deres fatales periodos, det er: visse Aar og Tider, paa hvilke de skulle staa og blive ved Magt, og siden forfalde eller i nogen Maade forvandles, saa haver og Norge havt sin Termin, som er 500 Aar. Fra den Dag Norge kom under Danmark og miste sin egen Herre og Konning, saa haver det og mist sin Manddoms Styrke og Magt og begynder at blive gammel og graahært og saa tung, at det ej kan bære sin egen Uld. Derfor begynder nu her Noriges Alderdom, fordi hun blev saa gammel, kold og ufrugtsommelig, at hun ikke selv kunde føde Kongebørn, som skulde være hendes Regentere, og hendes Adel, gode Kjæmper og Stridsmænd faldt hende fra . . . . Og, efterdi jeg haver begyndt at tale om Adelen, vil jeg noget svare en Hob grove, næsvise Kompaner,

som kommer hid i Riget, laste Norige, og siger, at her haver hverken Konger eller Adel været. At her haver været Konger, giver Historien klarligen nok tilkjende; .... at her haver været Adel, baade høj og lav og Skilsmaal paa dem, lærer og Historien, Odelsbreve, deres Vaaben og Skjold». — Han nævner enkelte af disse Fortidens norske Stormænd og udbreder sig over deres Rigdom paa Guld og Gods. Men alt dette er det nu forbi med. «De Land, som vore Forfædre haver opsøgt med stor Livsfare og med stor Møje bygget, dennem vide vi nu plat intet af .... En Part, som ere frakomne ved Brudeskat, kunne vi eller ville ej igjenløse. Svenske eller andre, som her indfulde i Fejdes Tid, vil man neppelig fordrive, men ere lade, uvillige og dovne til at hjælpe vore Brødre .... Ja, de Kirker og Klostre, som vore Forfædre have bygget, bryde vi ned; der, som man tilforn haver kunnet holde 27 Kirker ved Magt, der kan man nu neppeligen holde 4; der vore Forfædre have udgjort til Strid tyvetusind Mand, kan man nu ikke udgjøre tyvehundrede, og der, som vore Forfædre haver faaet 20 Tønder Korn eller flere paa en Gaard, der faar man nu neppelig 5. Vore Forfædre drog ud i andre Land til Krig og Kjøbmandskab stundom; udi Dag vil man ikke drage af den By eller Bygd man er fød udi. Derfor er nu Norge gammel og graa, gaar paa Krykke og Stylter, og vil snart falde omkuld».

Det er tydeligt, at den Mand, der har skrevet disse Ord, ikke har savnet Følelse for sit Fædrelands Ære og Selvstændighed; for ham har det

havt noget at betyde, at han var Nordmand. Og vi tør tro, at han ikke stod alene med disse Følelser. Vi tør tro, at ogsaa i denne Norges dybeste Forfaldstid fandtes en og anden, der vidste, ligesom Absalon Pederssøn, hvad Norge engang havde været og tænkte med Sorg over hvad det nu var blevet. Men mange kan det ikke have været. Den norske Højadel var paa denne Tid rent uddød, og dens Jordegodser fordetmeste gaaet over i danske Adelsætters Besiddelse, som, endnu efterat have været i flere Slægtled bosat i Norge, følte sig langt nærmere knyttet til sine danske Standsfæller, med hvem de stadigt indgik Forbindelser, end med det Samfund, inden hvilket de levede. Af den lavere norske Adel stod fremdeles enkelte Ætter igjen, der ikke var sunkne ned blandt Bønderne. Men disse Ætter vare for faatallige og lidet ansete til at danne Kjernen i en national Opposition. De indflyttede danske Adelsætter, der var langt rigere og gjaldt for mere fornemme, maatte, i Mangel af en norsk Højadel, blive det Mønster, som de søgte at danne sig efter; deres Interesser drev dem til at slutte sig til det nye System og til at søge de fra Danmark opsendte Lensherrers Protektion, for ved Hjælp af den at opnaa Bestillinger som Fogder eller Lagmænd til Forbedring af de tarvelige Indtægter, som tilflød dem af deres smaa og for Opretholdelsen af en adelig Rang utilstrækkelige Jordegodser. — Om en særskilt norsk Borger- og Embedsmandsstand kunde der paa denne Tid neppe endnu være Tale. Handel og Skibsfart var lidet udviklet

eller i Udlændingers Vold. Presteskabet synes i den nærmeste Tid efter Reformationen at have staaet lavere end nogensinde; der fandtes intet Universitet inden Landets Grændser, og kun faa Nordmænd søgte ved udenlandske Universiteter en højere Uddannelse, som heller ikke krævedes for at blive Prest; de anseligste Embeder i Kirkens eller Skolens Tjeneste blev i Regelen bortgivet til Danske og det samme var ogsaa Tilfælde med de højeste og bedst lønnede Bestillinger i Statens Tjeneste. — Det norske Folk var blevet i Ordets egentligste Forstand et Bondefolk. Og hvad Bønderne angaar, da var de for lidet oplyste og havde altfor længe staaet udenfor enhver Deltagelse i det offentlige Liv til at vi kan tro, at de har brydt sig om eller engang havt nogen Kundskab om hvad der var overgaaet deres Fædreland. De norske Bønder nød da som før og senere en personlig Frihed, langt større end deres Standsfæller i de fleste europæiske Lande. Mange af dem var Odelsbønder, og Odelsbondens Ejendomsret til sin Jord var og vedblev at være ligesaa ubetinget og uindskrænket som nogen Adelsmands; endnu flere var paa denne Tid vistnok Lejlændinger (under Kronen og Kirken, der ejede omkring det halve Land); men Lejlændingen i Norge nød mere Uafhængighed og Retssikkerhed end Selvejerbonden i andre Lande, fordi ingen Adel her som andensteds trykkede den menige Almue ned under Vægten af sine Privilegier og sit Standsovermod. De norske Bønder kunde paa Grund af denne sin tilvante Frihed være aarvaagne og strid-

bare nok, naar det gjaldt deres private Ret; derom vidner ogsaa noksom den haardnakkede Kamp de gjennem lange Tider rundt det hele Land og i Hovedsagen sejrrigt førte mod danske Fogder og Lensherrer, der stræved med at indføre dansk Bondeundertrykkelse og danske Retssedvaner. Men denne Kamp, der fik den allerstørste Betydning for Norges Gjenfødelse i en senere Periode, ved at skjærme mod Opløsning den Grund, hvorfra alene et sundt og sterkt Nationalliv kunde spire ud, havde i Samtiden ingen national Karakteer; det var en spredt Fægtning, en Klassekrig, hvori private Interesser stod ligeoverfor andre private Interesser.

Disse Forhold maa vi stille os for Øje, naar vi vil forstaa Norges Historie eller rettere Mangel paa Historie i denne Periode. Hvad der nuomstunder vilde have vakt en dyb Harme og en almindelig Bevægelse hos det hele Folk, blev dengang saagodtsom uændset. Der fandtes ogsaa dengang Nordmænd, hos hvem der kan være Tale om en bevidst Nationalfølelse, — en og anden Repræsentant for det mod sin Undergang stundende Aristokrati, en og anden Prest eller Lægmand, der havde fordybet sig i Studiet af de gamle Sagaer, — men de var faa i Tallet, vidt omspredte og uden indbyrdes Forbindelse. Og selv hos disse faa var Nationalfølelsen uklar og famlende, Fædrelandskjærligheden paa mange Maader bunden og begrænset.

Vi ser af hvad der er citeret af Absalon Pederssøn, at han var en god Patriot efter

Tidens Lejlighed; en bedre fandtes neppe. Men vi ser tillige, at hans Patriotisme var alene en tilbageskuende; den søgte alene Næring i en fjern Fortids Erindringer; — i Samtiden fandt den intet at hvile ved og af Fremtiden haabede den intet. Og det er vist, at Forholdene, saadan som de i disse Tider artede sig, frembød lidet eller intet, der kunde indgyde den norske Patriot en tillidsfuld Stemning, saa at hans Patriotisme kunde blive daadskraftig og fremadstræbende, istedetfor blot beskuende eller klagende. Overalt, hvor han vendte sig, mødte han Ruiner af hvad der engang havde været, eller Splittelse og Savn. Og det værste af alle Savn, — det har Absalon Pederssøn, som man ser, erkjendt, — det var Savnet af en national Adel. Han harmes over de «næsvise Kompaner», der sagde, at Norge ingen Adel havde havt; han kunde svare dem med Fynd og Klem, hvad Fortiden angik; men for Samtidens Vedkommende lod det sig ikke nægte, at Sigtelsen rammede. Og et Folk uden Adel kunde ifølge den Tids Forhold og Synsmaader næsten ikke gjelde som et Folk; det savnede ikke blot Evnen til at føre en selvstændig Tilværelse, men det syntes neppe nok at have Ret dertil, Krav derpaa. — Hvad der gav Danmark dets umiskjendelige store Overlegenhed over Norge i Reformationstiden, det var ikke saameget dets tredobbelte Folkestyrke og mangedobbelte Rigdom paa Jord, — i saa Maade havde Forholdet neppe været anderledes i ældre Dage, da Norge uden Vanskelighed bød Danmark Spidsen —, men det var fremfor alt dets 6—800 Adelsmænd. Disse

6—800 Adelsmænd kunde i Virkeligheden i denne Periode siges at være det danske Samfund, det danske Folk. Uden dem vilde Danmark have været ligesaa værgeløst, et ligesaa let Bytte for de med Kristian den Tredie i Grevefejden sejrende Holstenere, som Norge siden blev det. I dem og i dem alene fandt Nationaliteten Repræsentanter, der havde Evne og Vilje til at opretholde den i Krig og Fred. Hos dem fandtes politisk Tradition og politisk Erfaring. Fra dem udgik Statsmænd, Videnskabsmænd, Forfattere, kort alle Samfundets ledende og bevægende Kræfter, eller, de fandt, forsaavidt de udgik andetstedsfra, ialfald hos dem den nødvendige Støtte. De var, fremfor de øvrige Samfundsklasser, i Besiddelse af Oplysning og Verdenskundskab, der dengang erhvervedes ikke saameget ved Læsning som ved Rejser, hvortil i Regelen kun Adelsmænd havde Raad og Lejlighed. I Sagaperioden var det Norge, som af de skandinaviske Lande havde staaet i den livligste Forbindelse med Udlandet, idet Repræsentanterne for dets talrige Aristokrati havde for Skik at tilbringe sin Ungdom paa Krigstog eller Handelsfærder i fremmede Lande; nu vilde man i Norge, som Absalon Pederssøn klager over, ikke drage af den By eller Bygd hvori man var fød, medens det i Danmark fremdeles var sedvanligt, at unge Adelsmænd uddannede sig for sin fremtidige Stilling som Medlemmer af Rigets herskende Stand ved vidtløftige Udenlandsrejser. Den højere Oplysning, der blev vundet paa denne Maade, medførte igjen en mere bevidst Nationalfølelse, en virksommere

Almenaand: jo mere oplyst, desto mere patriotisk; det har været, er og vil vedblive at være Regelen. Den danske Adel var en politisk herskende Stand; men denne Magtstilling, Grundvolden for dens sociale og økonomiske Forrettigheder, stod og faldt igjen med Statens Selvstændighed, og Adelen maatte være saameget mere patriotisk, fordi den, ved at værge om sit Fædreland, tillige værgede om sine egne Klasseinteresser.

Til Vederlag for alt dette havde Norge en Bondestand, der var langt friere, langt djærvere, langt mere aarvaagen over sin Ret og utaalig ligeoverfor enhver Art af Fortryk, end den danske. Men heri kunde norsk Patriotisme endnu ikke finde nogen Trøst. De gode Kræfter, som Norges Bondestand bevarede eller i Stilhed udviklede hos sig, for en stor Deel netop som Følge af at Landet ikke havde nogen Adel, som Danmark og Sverige, holdtes endnu bundne, var endnu ikke traadte frem. At Bondefriheden, om den end, — hvad der paa en Maade kunde siges, — var kjøbt med Savnet af en national Adel, — dette Savn, som enhver tænkende Fædrelandsven nu maatte føle saa dybt og som i Virkeligheden var Grunden til den Fornedrelse, der var overgaaet Norge, — engang skulde give Fyldest for hvad den havde kostet, var noget, som ingen dengang kunde have nogen Anelse om. De norske Bønder stod dengang ikke blot for lavt i Oplysning til at kunne føle Deltagelse for andet end deres Hjembygders Anliggender; men de var enddog i militær Henseende lidet brugelige og lidet agtede. Den Djærvhed og

Stridbarhed, der maatte være en naturlig Virkning af deres næsten adelige Retsvilkaar, kom fordetmeste kun tilsyne i Jagt paa Bjørne og Ulve, i Trætter med Fogder og Præster eller i Slagsmaal i Drikkegilder, og antog, især i Tiden nærmest efter Reformationen, ved det almindelige Sedernes Forfald, der maatte være en Følge af den voldsomme Forandring i de gamle Kirkeskikke, uden nogen forudgaaende Forberedelse, et Præg af Raahed og Vildhed, der snarere maatte indgyde Afsky end Beundring. I Krig derimod, enddog hvor det gjaldt Landets Forsvar mod en indtrængende Fiende, spillede de fordetmeste endnu i denne Periode en maadelig Rolle. Vi se jevnlig danske Adelsmænd omtale deres krigerske Dygtighed paa en ringeagtende Maade og prale af, at de med sine faatallige «Hofmænd» skulde tage det op med en nok saa stor Skare af dem. Saaledes skriver Vincents Lunge til Erkebiskop Olav Ingebrigtssøn i Anledning af et Bondeoprør i Dalerne og Ryfylke: «Give Gud de gode Herrer, mine Grander ville mandeligen Bestand gjøre mod Rigens og alles vores aabenbare Fiender. Imod Bønder vil jeg deres Hjælp ikke begjære, ikke heller hertildags gjort haver». Og paa et andet Sted: «I veed selv, hvad Forstand Bønder have en Hob Folk at slaa». Man kan ikke finde denne Omtale underlig, naar man ser hen til, hvor lidet i Unionsperiodens Fejder de norske Bondehære formaaede at holde Stand selv ligeoverfor langt faatalligere Skarer af Adelsmænd med deres velvæbnede Ryttere. Endnu i Syvaarskrigen (1563—70)

og i Kalmarkrigen i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede møder vi det samme Forhold. De mod Fienden opbudte Bønder forlod udenvidere Lejrene, hvori de vare samlede, eller de sluttede enddog Separatfred med Fienden for at sikkre sine Hjembygder, eller de toge tilbeens ved de første Skud, der faldt, og spredtes ad. Det var ikke det personlige Mod, der manglede dem; der var et ypperligt Stof til Soldater i dem, — det viste sig noksom senere; men det var endnu kun et Stof, aldeles raat og ubearbejdet. Den gamle Folkevæbning, det gamle Ledingsvæsen, var kommet i det yderste Forfald og var bleven aldeles utidsmæssig; de gamle Loves Forskrifter om, hvilke Vaaben hver Bonde skulde være rustet med til Landets Forsvar, stod fremdeles ved Magt, og disse Vaaben: Bue og Pile, Øxe, Spyd, Sværd, Skjold, var bleven omtrent værdiløse ligeoverfor Rytteri og moderne Skydevaaben. Fremfor alt: Bønderne manglede Disciplin, Øvelse i at operere i Fælledsskab, uden hvilken den Enkeltes Mod er til ingen Nytte. Det var alene Adelen og dens Svene, som i denne Periode ved sin Væbning og Øvelse dannede en i militær Henseende nogenlunde brugbar Hær.

Saaledes besad Danmark, med sin talrige Adel og dens Følger af ordentlig væbnede og disciplinerede «Hofmænd», ikke mindre i militær end i politisk og almindelig aandig Henseende en afgjort Overlegenhed over det adelløse Norge. Endog den ivrigste norske Patriot vilde ikke have kunnet nægte, at Norge i Reformationens Tidsalder ikke i nogen Henseende, hvorpaa det dengang kom an,

var jevnbyrdigt med Danmark. Det var saa langt fra Tilfælde, at det næsten kunde synes i sin Orden, at Norge politisk var kommen under Danmark, at det som et masteløst Vrag var taget paa Slæbetoug af det endnu med fuld Rig og fuld Sejlføring fremadilende danske Statsskib. Man kunde harmes derover, (vi ser, at dette har været Tilfælde), men man kunde vanskelig nære noget Haab om at komme løs igjen, at opnaa atter den Selvstændighed, som Landet engang havde besiddet. Det var naturligt, at man, som Absalon Pederssøn, slog sig tiltaals med den Tanke, at Norge, ligervis som alle andre Riger, havde sin Termin, at den nu var kommen, og at Norge nu var blevet saa gammelt og tungt, at det ej kunde bære sin egen Uld.

Denne Resignation, denne Slaaen-sig-tiltaals med det Bestaaende, saa sørgeligt det end stak af mod Fortiden, saa megen Sorg og Bitterhed det end maatte fremkalde hos den fædrelandsksindede Betragter, var saameget naturligere, fordi Norges gradvise Synken fra et selvstændigt Rige til et Lydland eller en Provins maatte fremstille sig enddog for de mest oplyste af Datidens Nordmænd som ene og alene en Følge af at det norske Kongedøme ved Arv var gaaet over til fremmede Kongeætter. Og da maatte jo alting synes dem paa en Maade at være i Orden, saa galt end alting var, eftersom Nordmændenes politiske Troesbekjendelse reducerede sig til disse to Sætninger, at Stat og Statsstyrelse tilhørte Kongedømet som en Privatbesiddelse, og at Kongedømet var en Odel, der

gik i Arv som enhver anden Odel. At denne Arvegang førte til, at det norske Kongedøme og dermed ogsaa den norske Stat kom i Fremmedes Eje, var en Ulykke; men en, som man maatte bøje sig for, som der intet var at gjøre ved; thi Arveretten maatte respekteres, selv om dens Konsekvens blev at bringe over Folk og Land hvad der fra Nutidens Synspunkt maa kaldes en national Vanære og hvad der ogsaa for Datiden stod som en Fornedrelse. Vi ser, at Absalon Pederssøn er blevet staaende ved denne Opfatning. Norge var mægtigt og anseet, siger han, saalænge det havde egne Konger. «Da havde hun en Guldkrone paa Hovedet; da udbredte Norge sin Magt og sine Vinger». Men med denne Herlighed var det forbi, da Kongeætten døde ud og den sidste af Ætten giftedes med den danske Prinsesse. Derved kom Norge under Danmark, og, da det mistede sin egen Herre og Konning, mistede det med det samme ogsaa sin Manddoms Styrke og Magt. «Derfor begynder nu her Noriges Alderdom, fordi hun blev saa gammel, kold og ufrugtsommelig, at hun nu ikke selv kunde føde Kongebørn, som skulde være hendes Regentere». Det var en Tanke, som laa udenfor hans og vistnok alle samtidige Nordmænds Synskreds, at Kongedømet er til for Statens Skyld og Staten for Folkets Skyld, og at man følgelig, naar Kongedømet ved Arv gik over til en fremmed Æt, maatte sørge for at værge Statens Selvstændighed —, om det skulde behøves, — mod selve Kongen, eller maatte se til at hjælpe sig uden Konge eller maatte vælge sig en

ny Konge, om det blev nødvendigt for at opretholde den nationale Selvstændighed, selv om der intet «Kongebarn» var at gaa til. Læren om Kongedømets ubetingede Arvelighed og Ret af Guds Naade havde slaaet altfor dyb Rod hos Nordmændene, til at sligt kunde falde dem ind, skjønt de behøvede ikke at gaa længere end til Nabolandet Sverige for at se, at det gik meget godt an at værge sit Lands Selvstændighed og opretholde dets Manddoms Styrke, om man endog havde mistet sin egen Herre og Konning, ja endog at det kunde gaa an at finde Konger, og det gode Konger, udenfor de fødte «Kongebørns» Rækker. — Ligesaalidt er der Spor af at Absalon Pederssøn, der dog vistnok kjendte sit Lands Historie saa godt som nogen samtidig Landsmand, har havt Kundskab om at denne Arveret, hvis Opretholdelse var en saa hellig Sag i Nordmændenes Øje, at enddog Hensynet til deres Lands Ære og Velfærd maatte vige derfor, gjennem lange Tider kun havde bestaaet i deres Indbildning. Kalmarunionen forudsatte enddog som gjældende Grundsætning, at Rigernes fælleds Kongedøme var et Valgkongedøme og ikke et Arvekongedøme. Regelen var, at Kongen skulde vælges af Udsendinger fra alle tre Lande; faktisk blev det det danske Rigsraad, der udøvede Valgretten, medens Norge altid forholdt sig passivt. Fra dansk Side sørgede man imidlertid for, at Valget altid traf den nærmeste Frænde eller en af de nærmeste Frænder af den sidste Konge, blandt andet fordi man derved saameget lettere kunde holde Norge fast i Forbin-

delsen. Dette lykkedes ogsaa fuldkommen. I Norge var der faa eller ingen, som brød sig om de politiske Forhandlinger eller havde noget Skjøn paa dem. Nordmændene slog sig tiltaals med den Kjendsgjerning, at Kongedømet blev i Ætten; saa var efter deres Mening alt ved det gamle og følgelig alt som det burde være. De vidste ikke om, at Kongen, hvem de hyldede som sin Arveherre, i Virkeligheden blev valgt og valgt af den danske Adel. De vidste ikke om, at naar de bøjede sig for sin Konge, saa var det med det samme for den danske Adel de bøjede sig, — at denne Adel havde brugt Kongen som Redskab til at foretage i Stilhed en statsretlig Erobring af Norge i egen Interesse, — at den havde paalagt ham som Vilkaar en for Norge saa beskjæmmende Bestemmelse som den at det herefter ikke skulde være eller kaldes et Rige for sig, men et Ledemod af Danmarks Rige og under Danmarks Krone til evig Tid.

Denne den kjøbenhavnske Rigsdags Beslutning blev i lange Tider ikke offentliggjort, og heller ikke blev den, som vi har nævnt, nogensinde gjennemført efter det strenge Bogstav. Det norske Rigsraad, der i Unionsperioden havde opretholdt en Art af politisk Selvstændighed for Norge, ophørte vistnok at existere; men denne Institution havde aldrig havt nogen rigtig Støtte i Nordmændenes Opinion, der holdt paa Kongens personlige Regimente og ikke vilde vide af nogen Melleminstants mellem ham og Folket. Forud for 1536 havde det været den formelle Ret (bestemt

ved Bergens-Forliget i 1450), at Kongevalget skulde foretages af det danske og norske Rigsraad i Forening. Efter det i 1536 ligeoverfor Norge gjennemførte Statskup tilkom det derimod alene det danske Rigsraad i Forening med den danske Rigsdag at vælge Konge baade for Norge og Danmark. Men allerede forud for 1536 var det jo faktisk den danske Adel, der raadede for Valget, og efter 1536 som forud holdt man sig til den samme Æt og lod Søn efter Fader bestige Rigernes fælleds Throne. Nordmændene kunde altsaa gjennem lange Tider være uvidende om den Skam, der var overgaaet deres Fædrenerige, og var det vist ogsaa. De havde ikke bedre Skjøn eller mere Interesse for politiske Sager, end at et blot Skin kunde tilfredsstille dem.

Tilsidst kom dog Sandheden frem. I Kristian den Fjerdes norske Lov (1604) optoges en Artikel saalydende: «Hvilken Herre og Fyrste Danmarks Riges Raad, Adel og Stænder kaare til Danmarks Riges Konning, den skal og være Konning i Norge». Det var Bestemmelsen af 1536 i en noget modificeret Form. Og omtrent samtidigt blev selve Indholdet af denne Bestemmelse gjengivet paa Tryk i den danske Kantsler Arild Hvitfeldts Krønike, ledsaget af en Kommentar, der ikke var meget mindre fornærmelig for Nordmændene end Bestemmelsen selv, idet den fremstilledes som en Straf for den Ulydighed og Utroskab det norske Folk skulde have vist: «Ligesom Privilegier og Friheder vindes ved tro Tjeneste, saa tabes de ogsaa, naar man gjør noget derimod«.

Saa uvakt og sløv Nationalfølelsen var hos Nordmændene, det maatte dog røre sig noget hos dem, naar de læste sligt.

Hertil kom, at det brød ud en Strid mellem Kongedømet paa den ene Side og den danske Adel, repræsenteret af Rigsraadet, paa den anden, netop vedkommende Retten til Norges Throne, — en Strid, hvorved der bødes Nordmændene en Lejlighed til at arbeide for deres Lands Selvstændighed ligeoverfor Danmark, uden at støde an mod disse velsignede politiske Dogmer om Kongedømets Arvelighed og Ejendomsret over Staten, for hvis Skyld Norges Velfærd og Hæder gjennem saa lange Tider var bleven offret. — Det maatte synes ligetil, at Kongedømet søgte en Støtte i det norske Folks Vedhængen ved den kongelige Arveret ligeoverfor den danske Rigsraadsadel, der benyttede sig af sin Valgrettighed til at paalægge det trykkende Indskrænkninger. Allerede i Unionsperioden finde vi ogsaa Spor heraf. Kristian den Anden stod saaledes paa sin Arveret til Norge, og det er et Vidnesbyrd paa engang om hvor lidet sand Energi der fandtes hos denne Konge trods al hans Voldsomhed og hvor svagt udviklet den politiske Sands var hos Nordmændene, at han ikke gjorde mere ud af dette Forhold under den Kamp paa Liv og Død han fik at bestaa mod den danske Adel. Efterat Kristian den Tredie i sin Haandfæstning havde maattet love, at Norge ikke længer skulde være et eget Rige, men et Ledemod af Danmark, syntes Paastanden om at den oldenborgske Kongeæt

havde Arveret til Norges Throne at savne statsretlig Hjemmel. Alligevel er det sikkert, at hverken Fredrik den Anden eller Kristian den Fjerde helt opgav den, og Fredrik den Tredie traadte endog aabenlyst frem med den og søgte at drive den igjennem ligeoverfor det danske Rigsraad. Det kom i 1649—50, i Anledning af hans Søns Valg til Thronfølger, til gjentagne og temmelig alvorlige Konflikter mellem ham og Rigsraadet, idet han krævede, at Valgbrevene alene skulde nævne Danmark og ikke Norge, der var hans Arverige, medens Rigsraadet stod paa, at dets Valgret gjaldt begge Lande, i Henhold til Bestemmelsen i Kristian den Fjerdes norske Lov, at den, som Danmarks Riges Raad og Stænder kaare til Danmarks Konning, den skal og være Konning i Norge.

Det kunde ikke være tvivlsomt, paa hvilken Side Nordmændene vilde stille sig i denne Strid, forsaavidt den kom til deres Kundskab og forsaavidt de overhovedet kunde vækkes til Deeltagelse for noget, der laa udover det daglige Livs Stræv. Ved at støtte Kongens Paastand paa Arveret til Norge, fulgte de ikke blot sin nedarvede Tradition, men hævdede paa samme Tid sit Lands politiske Selvstændighed ligeoverfor Danmark, hvor Valgretten gjaldt. Situationen var i visse Maader saa heldig for dem som den kunde være for et Folk paa Nordmændenes daværende politiske Standpunkt. Uden Kongen faldt det dem ikke ind at røre paa sig, endnu mindre mod ham; men her havde de Kongen med sig, og det bar

saa til, at den samme Lojalitet, der havde ført Nordmændene ned i en saa fornedrende Athængighed til et andet Land, nu kunde hjælpe dem et Stykke paa Vej til at frigjøre sig fra denne Afhængighed, hvorom ingen Nordmand, der havde nogen Oplysning og Læsning, længere kunde være uvidende, efterat Arild Hvitfeldt's Krønike og Kristian den Fjerdes norske Lov var fremkommet.

Vi møder da ogsaa i denne Tid enkelte Tegn til et vaagnende Nationalliv hos Nordmændene. — Efterat det norske Rigsraad var bleven ophævet i 1536, havde Norge ingen selvstændig Repræsentation. Det varede dog ikke længe inden det atter fik idetmindste en Skygge af en saadan i de saakaldte «norske Stænder», der bestod af Rigets Lensherrer (Befalingsmænd over Lenene), Lagmænd, Adelsmænd samt Deputerede af Geistligheden, Borger- og Bondestanden. Disse Stænder samledes yderlig sjelden og fordetmeste kun for at hylde en valgt Konge eller Thronfølger, til en blot og bar Ceremoni. Men, saa lidet de end fortjente at kaldes en virkelig Repræsentation enten ved sin Sammensætning eller ved den Rolle, der tildeltes dem, var de dog et Organ, hvorigjennem en almindelig Opinion eller Stemning kunde komme til Orde, om en saadan fandtes. Og i Spørsmaalet om Thronfølgen i Norge mandede de sig op til en saavidt selvstændig Holdning, at det er tydeligt, at de idetmindste i dette Stykke havde en Følelse af at have en virkelig Folkemening i Ryggen. I Aaret 1648 samledes de norske Stænder i Kri-

stiania for at hylde Frederik den Tredie, der var valgt til Konge paa sedvanlig Maade af Danmarks Rigsraad og Rigsdag. Kantsleren Kristen Thomesen Sehested, der optraadte paa det danske Rigsraads Vegne og gjorde Rede for Valget, udtrykte sig om denne Sag med en Forsigtighed, hvoraf det fremlyser, at man inden de raadende Adelskredse i Danmark begyndte at blive ængstelig for en Alliance mellem Kongedømet og Nordmændene. Istedetfor at beraabe sig paa Kristian den Fjerdes norske Lov, der med rene Ord hjemlede det danske Raad og de danske Stænder Retten til at vælge Konge baade over Norge og Danmark, gjorde han Undskyldning for det ensidige Kongevalg, der havde fundet Sted i Danmark, og forklarede det af de «trængende Tidsomstændigheder», at ikke ogsaa de norske Stænder var bleven indkaldt til Valghandlingen. De norske Stænder lod sig imidlertid ikke afspise med denne Undskyldning, men stillede sig afgjort paa Kongens Side i Spørsmaalet om Adkomsten til Norges Throne, idet deres Talsmand, Kantsleren Jens Bjelke, i sin Svartale erklærede, at, naar de norske Stænder hyldede Kong Frederik, saa var det som Norges Arvekonge, idet ingen efter Arveloven havde nærmere Ret til Thronen end han.

Endnu mere talende Vidnesbyrd om hvorledes Nationalaanden hos Nordmændene begyndte at vaagne af sin Dvale ved Kundskaben om den Skam, der var overgaaet Norge i 1536, og under Indtrykket af den mellem Kongedøme og Adel i

Danmark udbrudte Strid, vil vi finde i et Par anonyme, men øjensynlig af Nordmænd forfattede Smaaskrifter fra denne Tid. Et af disse Skrifter, der skal være bleven tilstillet Prins Kristian (den Femte) ved dennes Hylding som Thronfølger i Norge 1656, søger ved at gjennemgaa Norges hele Historie fra Harald Haarfagre af til Samtiden at bevise, at Norge var og altid havde været et Arverige, saa at det var saalangt fra at de Danske havde Ret i sin Paastand, at, hvo som bliver udvalgt til Konge i Danmark, han skal tillige være det i Norge, at det «med bedre Fundament lader sig disputere, at hvo som bliver, udvalgt til Konge i Norge, han skal tillige være Konge i Danmark». Skriftet røber et temmelig nøje Kjendskab til Norges Historie og er affattet i en mod Danmark og den danske Styrelse yderst bitter. Tone. Det omtaler Norges politiske Nedværdigelse i 1536, citerer Hvitfeldt's Udtryk om at «paa den Herredag i 1536 er noget haardt og strengt raadslaget over de Norske, at de fremdeles ikke skulde have sit eget Raad, men regjeres som en anden Provins under Danmark», — og tilføjer: «Dette maa nok Hvitfeldt med al Rette kalde et haardt og strengt Raadslag, eftersom det er ikke at forsvare hverken for Gud eller Norges Arvinger og Indbyggere, og er at forundre, at de Nordbagger, der de finge saadant at vide, ikke strax ere faldne fra de Danske og fra den oprettede Union mellem Rigerne, og at ikke heraf er optændt en blodig Krig mellem Rigerne og stor Blodsudgydelse foraarsaget. Enhver retsindig Læser

give her vel Agt paa, hvor skammeligen og slemmeligen de Danske have brudt den Union og Forening, mellem Rigerne var gjort. Er det den Samdrægtighed og synderlige Kjærlighed, det ene Riges Indbyggere skulde bevise det andet efter Unionens Formeldelse?» — Men Beslutningen paa den danske Rigsdag i 1536 er, udvikles der videre, ugyldig og uden forbindende Kraft for Nordmændene, som aldrig har gaaet ind paa den, De Danske har følgelig ingen Ret eller Myndighed til at vælge eller forordne Konge i Norge, «og dersom de Danske ville søge Rettighed til Norge med Magt og Gevalt, saa havde Norges rette Arvinger saavelsom alle Indbyggerne billig og retmæssig Aarsag til vim vi repellere (ↄ: møde Magt med Magt) og med Sværdet at forfægte deres Arverige, gamle Privilegier og Friheder. Var og Danmark bastant nok (d. v. s. Norge kunde nok byde Danmark Spidsen), om det skulde gjælde, saa det skulde de Danske snarest og mest fortryde, som saadant ved deres Overvold havde givet Anledning til og forvoldet». — Dette Sprog har, som man ser, et dristigt, ligefrem truende Præg.

Et andet Skrift, der rimeligvis blev forfattet i 1649 og overleveret til Fredrik den Tredie, giver Kongen udførlig Anvisning paa at vinde de norske Stænder og ved deres Hjælp gjennemføre et formeligt Statskup, hvorved han skulde hævde Norge som sit Arverige, udsondre den norske Administration som selvstændig fra den danske og istandbringe et nyt Unionsforhold mellem begge Riger. Skriftet begynder med følgende Ord: «Det

er en lang Tid siden jeg haver qvitteret mit Fædreland Norge, mest af den Aarsag, at jeg kunde ikke se og tolerere den Servitut (Trældom), hvilken Danmark ville paalægge bemeldte mit Fædreland, som altid af Begyndelsen haver været et frit og separeret Kongerige fra Danmark, og dog nu maa passere for en Provincie, dependerende (afhængig) af Dannemarkes Krone. Med hvad Hjertens Smerte jeg haver hertildags tolereret denne Injurie (Vanære), som i saa Maade mit Fædreland vederfares, kan jeg ikke exprimere (udtrykke), trøster mig dog herved alene, at Norge haver bekommet Eders Kgl. Majestæt til Konge og Regent over sig, hvis store Gudfrygtighed, høje Forstand og Retfærdighed er bekjendt over den ganske Verden, forhaaber derfor, at E. Kgl. Maj. skal sætte Noriges Rige i sin forrige Tilstand og E. K. M. bruge den Arverettighed, som E. K. M. af Gud og Naturen haver. Men, eftersom denne Sag vil drives med synderlig Conduite, da haver jeg af underdanigst Skyldighed forfattet dette lidet Consilium (Forslag) og E. K. M. det tilsendt; — kanske der tør findes noget derudi, som kan tjene til dette Verkes Avancement» (Fremme).

Det er aabenbart en ny Aand, der taler til os ud af disse Skrifter. Vi møder for første Gang efter Aarhundreder en Patriotisme, der ikke, som en Absalon Pederssøns, lader sig nøje med at dvæle ved Fortidens Herlighed, medens den modløs ser ud i Nutid og Fremtid, men som slaar paa Sverdheftet, som har Haab og Fortrøstning og synes sterk nok til at opflamme til Handling. Vi

møder Begyndelserne til et politisk Liv, en Bevægelse, der synes at skulle vække Nationalaanden, saa at den ikke længer dorsk og dvask slaar sig tiltuals ved det Bestaaende, men stræver mod et Maal og tager virksom Del i Rigets Skjæbne.

Disse Begyndelser blev der imidlertid gjort en brat Ende paa ved Statsforandringen i 1660. Ved denne Lejlighed optraadte atter, som ved de forudgaaende Thronfølgervalg, Danmark som det styrende, Norge som Lydrige. Suverænitetens eller Arveregjeringens Overdragelse til Kongehuset besluttedes af den Danske Rigsdag; de norske Stænder, der sammenkaldtes bagefter, fik kun strø Sand paa hvad der var vedtaget i Kjøbenhavn. De norske Byers Deputerede benyttede denne Lejlighed, da de vare forsamlede i Kristiania til den saakaldte Arvehylding, til at fremsætte for Kongen en Række patriotiske Ønsker, der afgiver et nyt Bevis for hvorledes Almenaanden hos Nordmændene i en hidtil ukjendt Grad var bleven vakt ved den politiske Strid om Valgret eller Arveret og ved Kundskaben om den fornedrende Stilling, hvori Norge var bleven bragt ved Bestemmelserne paa den kjøbenhavnske Rigsdag 1536, — idet de androg om at herefter norske Mænd maatte ansættes som Officierer istedetfor Fremmede, at Norge maatte faa et eget Commercecollegium eller Handelskammer, egen Hofret og endelig eget Universitet, — «et Akademi, som kunde ske Eders Majestæt uden stor Bekostning, og var Riget en herlig Beprydelse, E. Maj. en evig Berømmelse

og E. Maj.s Arveundersaatter et merkeligt Nytte og Gavn».

Disse Ønsker toges der intet Hensyn til, og det varer nu længe, inden vi se dem træde frem paanyt. Skjønt Statsforandringen i 1660 gjennemførtes paa en Maade, der var fornærmelig for Norge, idet Danske afgjorde et for begge Riger fælleds Spørsmaal af højeste Betydning, er der dog fuld Grund til at tro, at man i Norge var vel tilfreds med det Skete og at de norske Stænder i 1661 udtalte en almindelig Folkemening, naar de forsikkrede, at de «med største Glæde og Fornøjelse fornemme samme Acte Hs. Kgl. Maj. at være offereret» (d. e. at Arveregjeringen var overdraget til Kongehuset). Danmark havde fra nu af i en udvortes statsretlig Forstand intet Fortrin fremfor Norge. Dets Aristokrati tabte sin politiske Magt og gik snart efter ogsaa materielt og økonomisk tilgrunde, ligesom det norske i sin Tid og af de samme Aarsager. Danmark ragede ikke længer i politisk og social Henseende en Etage opover Norge; det havde ikke længer en suveræn Repræsentation, der tiltog sig Ret til at gribe ind ogsaa i norske Anliggender; begge Riger styredes fra nu af med samme Ret og samme Magt af den enevældige Konge. Dermed slog man sig tiltaals. Indtrykket af at Nordmændene ved Statsforandringen i 1660 var bleven friet ud af et ydmygende Underordningsforhold og nu ikke længer havde noget at klage over, intet fælleds politisk eller nationalt Maal at stræve mod, blev gjennem lange Tider det raadende. **Holberg**,

der neppe var værre Patriot end de allerfleste Nordmænd paa hans Tid, tilbageviser i temmelig skarpe Udtryk Arild Hvitfeldt's Reflexioner over Beslutningen vedkommende Norge af 1536, men tilføjer, efterat have udviklet, hvor uretfærdig denne Beslutning var: «Hvorom alting er, saa er dog dette skeet, og Norge haver stedse efter den Tid været regjeret af danske Adelsmænd, indtil Suverænitet (1660), da begge Riger igjen er bleven trakterede paa en lige Fod, som tvende forenede Riger under suveræne Konger».

Almenaanden, Selvstændighedsfølelsen hos Nordmændene var ikke sterkere end som saa. Den kunde ægges, purres ud af Hiet ved en i det Ydre paatagelig fornærmelig Form; men, naar der var rettet herpaa, gik den til Hvile igjen. Til Tanken om virkelig politisk og national Selvstændighed formaaede den ikke at hæve sig: et stort Maal som dette skulde endnu længe ligge udenfor dens Evne og Synskreds.

Norge, som Danmark, bøjede sig gjennem lange Tider, uden Knurren og, som det synes, uden Savn, under et System, der brugte Landets Kræfter i fremmede Øjemed eller lod dem ligge ubrugte, — hvis Virkning maatte være at kue og kvæle det lidet der fandtes af Almenaand og nedsænke Folket i en fuldkommen Ligegyldighed for hvad der gik udover de snævreste private Interesser.

III.

Det Arvekongedøme, som den danske Rigsdag i 1660 tilstod Fredrik den Tredie og hans Æt, blev af ham omdannet og udvidet til et Arve-enevoldskongedøme. Ved den saakaldte Kongelov, som han af egen Magtfuldkommenhed lod istandbringe og som i halvandethundrede Aar var Norges Grundlov og endnu længere Danmarks, opstilledes som den nye Statsforfatnings Grundsætninger, at Kongen skulde staa over alle menneskelige Love og ikke have andet Hoved eller Dommer over sig i geistlige og verdslige Sager end Gud alene; han skulde agtes som «det ypperste og øverste Hoved paa Jorden»; han skulde «have, nyde og bruge alle Regalia og jura majestatis (kongelige Rettigheder), af hvad Navn nævnes kunde»; exempelvis opføres: Lovgivningsmyndighed, Beskatningsret, Ret til at ind- og afsætte alle Statens Tjenestemænd, øverste og afgjørende Myndighed i alle kirkelige Sager, Ret til at begynde Krig, slutte og ophæve Forbund; — og, til en Betryggelse for at der ikke skulde være noget

Hul i Herligheden, heder det tilslut, at «alt, hvad der om en absolut suveræn kristen Arvekonge til Bedste kunde siges eller skrives, det skulde ogsaa om ham, den dansk-norske Konge, i den yndeligste og bedste Mening forklares og udtydes». — Det eneste han ikke skulde have Ret til at gjøre, var at forandre denne samme Kongelov, eller at foretage eller tilstede nogen Indskrænkning i det ved den etablerede absolute Enevælde.

Den oldenborgske Kongeæt havde ved denne vidunderlige Grundlov tilegnet sig en Ret over sine Undersaatter, som gik videre end nogen anden samtidig europæisk Fyrstes, den tyrkiske Sultans undtagen. Men, om end Kongeloven formulerede Eneveldens Begreb med en hidtil ukjendt Skarphed, var dog de Ideer, hvorpaa den hvilede, Ideerne om Kongedømet som en af Gud særlig indstiftet Institution og om en Kongedømet tilkommende ubetinget Herskerret, saadanne, der i det her omhandlede Tidsrum havde faaet Kurs i Størsteparten af Europa. Saa urimelige disse Ideer maa synes ethvert oplyst Menneske nuomstunder, har de dog engang havt en vis Tidsmæssighed, en vis relativ historisk Berettigelse, ellers vilde de ikke have vundet en saa almindelig Indgang. Det er bekjendt, at Frankrige i det 17de Aarhundrede blev i denne som i andre Henseender det store Mønsterland for de fleste europæiske Stater. Det franske Kongedøme havde store Minder at bygge paa; det havde i visse Maader skabt det moderne Frankrige, Stykke for Stykke udfriet det fra det engelske Herredøme,

fra Feudalvæsenets og siden fra Religionskrigenes Anarki. Det havde udvidet sit Magtomraade under langvarige indre Kampe, i hvilke det havde optraadt som den undertrykte Mængdes Forsvarer mod Adelen og hvorved det efterhaanden havde knyttet alle Folkets fremadstræbende Kræfter til sig. Den franske Kongeæt havde frembragt en Række udmerkede Personligheder, og den stod nu, da de sidste Skranker faldt for dens Magt, repræsenteret af en Fyrste, som med alle sine Fejl besad glimrende, ja store Egenskaber og til hvem det franske Folk kunde se op, uden at fornedre sig. Ludvig den Fjortende var en virkelig Konge; han repræsenterede sit Folk ikke blot i en udvortes Forstand; han var typisk, egte national, og, hvad der ledede ham, var ikke blot personlig Forfængelighed, men et sterkt nationalt Instinkt, en levende Følelse for Frankriges Storhed. Om han end selv savnede Kundskaber, om han end selv hverken var udmerket som Kriger eller Statsmand, saa forstod han til Gjengjæld at drage til sig, at samle om sig hvad Nationen besad af udmerket i de forskjelligste Retninger, og ved denne Koncentration af alle Kræfter opnaaedes da ogsaa en Magtudfoldelse, der hører til de mest glimrende i Historien og hvori Folket kunde finde et Vederlag for sin Ufrihed og trykkede Tilstand. Endda veed vi, hvor hul denne Glands tilsidst viste sig at være, og hvilken politisk, økonomisk og moralsk Elendighed Ludvig den Fjortendes System endte med at bringe over Frankrige.

Dette var Originalen. Lad os nu se paa den

oldenborgske Kopi, lad os se lidt paa de Mænd, der for Danmark og Norge skulde spille den samme Rolle, som Ludvig den Fjortende, Colbert, Louvois, spillede for Frankrige!

Den første i Rækken af de oldenborgske Enevoldskonger, Fredrik den Tredie, var maaske den mest begavede eller mindst ubegavede af dem. Men han synes at have udtømt sin Kraft ved sin hæderlige Optræden under Kjøbenhavns Belejring i 1659 og sin Deltagelse i Statsforandringen af 1660. Siden hører man lidet om ham.

Hans Eftermand, Kristian den Femte, kopierede Ludvig den Fjortende, eller maaske snarere: han kopierede de tydske Smaafyrster, der igjen kopierede Ludvig den Fjortende. Og, som det gjerne plejer at gaa med Efterligninger, især Efterligninger paa anden og tredie Haand: Kopien blev en Karikatur, hvori Originalens Skyggesider og Svagheder kom frem, ikke dens Storhed. Ludvig den Fjortende elskede Pragt; men hans Pragt var forbundet med Smag og tjente til at ophjælpe de skjønne Kunster; Kristian den Femtes Pragt var smagløs og førte til intet andet Resultat end Gjeld og Finantsnød. Kristian den Femte ønskede, i Lighed med sit Mønster, at glimre som Erobrer; men hans Politik og Krigsførsel ledede som oftest uden Fremsyn eller Dygtighed og bragte i det Store taget hverken Hæder eller Fordel. Ludvig den Fjortende forstod at finde dygtige Redskaber for sin Vilje; Kristian den Femte omgav sig med ubetydelige Hofyndlinger og lod den eneste Mand med fremragende

Statsmandsdygtighed, som Danmark havde at opvise i hans Tid, — Griffenfeldt, — falde som Offer for en usel Kabale. Ludvig den Fjortende saa i sin suveræne Kongemagt ikke blot en Ret, men en Pligt; i treti Aar arbejdede han regelmæssig otte Timer hver Dag. Kristian den Femte savnede baade Evne og Lyst til alvorlig Sysselsættelse; han opfattede sin Enevelde som et Fribrev til at skalte og valte efter Behag med Statens Indtægter og til at drøse Livet hen i tankeløse Adspredelser. Man har et saakaldet Dagregister fra 1681—1699, hvori en af hans Kammertjenere har optegnet til Dag og Dato, hvad han foretog sig, saavel naar han var paa Rejser som naar han laa stille. Man ser heraf, at han i de syv Sommermaaneder ugentlig og daglig var paa Jagt, og at han om Vinteren stadig optoges af Fester og Lystigheder. En Prøve: 20 August 1690 Formiddag var Kongen paa Jagt, Eftermiddag holdt han Jægerret; 21 August var Kongen udkjørende, spiste til Middag i Badehuset, Eftermiddag atter udkjørende; 22 Aug. var Kongen udkjørende i Skydevognen hele Dagen og skjød en Hjort.... og saaledes videre i en trøstesløs Ensformighed. — Saadan var den Mand, der i 29 Aar havde den Opgave at agere det timelige Forsyn for to Folk,

Hans Efterfølger, Fredrik den Fjerde, havde faaet en slet Opdragelse, besad kun tarvelige Kundskaber, og hans Evner hævede sig øjensynlig ikke over det middelmaadige. Han var arbejdsom paa sin Vis; men hans Arbejde gik op i alskens Smaatterier; det var en Flid, som vilde

have gjort ham til en god Rentekammerskriver, men som ikke kunde gjøre ham til en god Konge. Den velmenende Blaastrømpe Charlotte Dorothea Biehl kalder ham «stor» i sine «historiske Breve», men ved dog ikke meget andet at fortælle om ham end hans mange Kjærlighedsforstaaelser, der ikke paa nogen Maade kan tjene til hans Forherligelse.

Det var ilde, men det blev endnu værre. Fredrik den Fjerdes Søn og Eftermand, Kristian den Sjette, var, som Faderen, arbejdsom, — til sine Undersaatters største Ulykke. Faderens Flid gik op i Detailler; Sønnen stræevede i sit Ansigtes Sved med at fordumme og trælbinde sine Folk. Kristian den Sjette havde et uanseeligt Ydre, en pibende Røst, som man neppe kunde høre, et svagt Bryst og en endnu svagere Hjerne. Hans Opdragelse, sygelige Legemsbeskaffenhed og indskrænkede Forstand gjorde ham til en snæversindet Bigot (et Hængehoved), og han kom al sin Tid til at staa under bigotte Presters Herredøme. «Under Fredrik den Fjerde havde Danmark usurperet Slesvig, under Kristian den Sjette vilde man erobre Himmelen», siger Preussens Fredrik den Store. Midlerne, hvorved denne Erobring skulde foretages, vare saadanne som man kunde vente af en Konge med slige Indsigter og slige Raadgivere. Komedier og anden uskyldig eller nyttig Morskab blev paa det strengeste forbudt; en nøjeseende Censur vaagede over, at intet, der stred mod den rene Lære, blev trykt. Den af Holberg grundlagte danske Skueplads maatte lukkes; Holberg

selv maatte opgive den komisk-satiriske Digtning og slaa sig paa historisk-filosofiske Arbejder. Idet man med Tak erkjender det meget Gode, ja Ypperlige han har frembragt ogsaa paa dette Felt, kan man dog ikke andet end med den danske Historiker N. M. Petersen harmes ved Tanken paa den rige Skat af Lune og lystige Indfald, der saaledes er bleven berøvet Efterslægten ved denne hellige Dumhed. Men Kristian den Sjette lod sig ikke nøje med at gjæte om sine Undersaatters Sjæle ved slige Sikkerheds-Foranstaltninger mod hvad der kunde besmitte deres Tros Renhed. Han indbildte sig, at man ikke blot kunde hindre Irreligiøsitet, men endog ligefrem skabe Religiøsitet ved Reskripter og Forordninger paa samme Maade som man oprettede nye Embeder eller paalagde nye Toldsatser. Ved den berygtede Sabbaths-Forordning af 1735 blev det befalet, at Enhver i By og Bygd skulde indfinde sig i Kirken hver Søn- og Helligdag baade til Højmesse og Aftensang; i Byerne skulde Forsømmelse heraf straffes med Pengebøder, som Politimester og Byfoged havde at inddrive efter Prestens Andragende; paa Landet skulde Bønderne, naar de ikke kunde betale Pengene, straffes med at staa i Gabestokken. Af hvad Art den herved fremkaldte Religiøsitet maatte blive, er overflødigt at sige, ligesom det er overflødigt at nærmere karakterisere det Standpunkt af Oplysning og Indsigt i Religionens Væsen, hvorom slige Forholdsregler giver Vidnesbyrd. Jeg skal alene tilføje et Træk, for at fuldende Billedet af Kristian den Sjettes Fromhed. I et

Brev til en af sine Ministre fortæller han, at han har fundet en vis Postkontrollør Schrøder dygtig til Kammertjenerposten hos sig. «Det er en forunderlig Styrelse, ja maaske er det en Direktion af den kjære Gud; thi Mennesket har ikke selv søgt derom, ej heller er han bleven os recommanderet af nogen hertil». Hvilke Begreber om det guddommelige Forsyn at tænke sig det særlig sysselsat med at ansætte Kammertjenere ved det danske Hof! — Kristian den Sjettes kjæreste Sysselsættelse var med de kirkelige Sager; sin Hovedopgave som Konge saa han i Omsorgen for Undersaatternes aandelige Velfærd. Om Maaden, hvorpaa han løste denne Opgave, vil man faa en Forestilling af hvad der allerede er anført. I Hensyn til Maaden, hvorpaa han løste sin anden Opgave: at sørge for Undersaatternes timelige Velfærd, maa det være nok at fremhæve, at han, ved uden Tanke eller selvstændig Mening at underskrive de Forordninger, som de adelige Herregaardsejere i hans Raad forelagde ham, bragte det derhen, at den danske Bondestand, som under Fredrik den Fjerde havde opnaaet nogen Lettelse i sine tunge Kaar, atter nedsænkedes i en ny, endnu værre og endnu almindeligere Trældom, ved det saakaldte militære Stavnsbaand, der gjorde Danmarks 900 Herregods til ligesaamange Plantager med hvide Negere, dets Sogne til ligesaamange Stokhuse eller Fængsler, hvori Bønderne vare indespærrede for sin Levetid. Den Skade, som ved denne Bondetrældom bragtes over Danmark baade i økonomisk og i andre endnu langt vigtigere Henseender, var saa stor,

at om Kristian den Sjettes og hans Ministres Stræv med at ophjælpe Danmarks Industri og Handel havde været ligesaa virksomt og vel betænkt, som det i Regelen var ilde betænkt, vilde det aldrig have kunnet bøde derpaa eller give Erstatning derfor. —Denne Mandsling, lige usel paa Sjæl som paa Legeme, havde de mest naragtig overdrevne Forestillinger om sin Majestæt, sin ubetingede og ubegrænsede Herskerret og sit Kald til at agere sine Undersaatters Formynder. Han forlangte at betragtes som en Art Guddom, der thronede i et Allerhelligste, hvor den profane Hob ikke engang med sine Blikke maatte trænge ind. Den stiveste Etikette raadede ved Kristian den Sjettes Hof. At stedes for Monarkens Aasyn var en Naade, som kun blev de højeste Rangklasser til Deel. Slottet blev omgivet af Jærnkjeder og Livgardister, som om man levede ikke blandt de lojale Kjøbenhavnere, men blandt en fiendtlig Befolkning. Det var Skik, at man gik med Hatten i Haanden, naar man gik over Slotspladsen, og at Kjørende steg ud og stillede sig ærbødigt hilsende ved Vejkanten, naar de mødte de kongelige Vogne. Kristian den Sjettes Dronning, Sophia Magdalena, en tydsk Duodezfyrstes Datter, hoffærdig som en Ulykke, var især virksom i at faa indført denne stive Etikette. Hun foragtede alt Dansk, og da hun aldeles beherskede sin Mand, drev hun igjennem, at kun Tydskere ansattes i de høje Hof- og Statsembeder, saa at Kongen, der vistnok som de fleste af sine Forgjængere og Eftermænd af den oldenborgske Æt helst talte og skrev Tydsk,

men dog var danskfødt, næsten blev som en Fremmed i sit eget Hus. En lang Hale af tydske Stodderprinser, Dronningens Venner og Frænder, kom efter hende til Danmark for at beriges ved hendes Gunst og blev allesammen formelig stoppede med Pensioner og Pengegaver, til Beløb af flere hundred tusind Daler om Aaret. »Havde disse Penge endda blevet fortærede her i Landet, siger Dorothea Biehl, saa havde det endnu kunnet være hvad det var, men de tydske Prinser blev her ikke længer end til de havde faaet Pungen vel fyldt, saa gik de til Tydskland og tømte den». Ved en saa fornuftig anvendt Gavmildhed og ved den vanvittige Ødslen af Penge paa pragtfulde Slotsbygninger, kom det derhen, at uagtet Kristian den Sjettes Regjering fra først til sidst var en Fredsregjering, efterlod han dog ved sin Død Staten i Gjeld og Finantserne i Uorden. Navnlig Kristiansborgs Slot kostede uhyre Summer, mange Millioner. At lade bygge et Slot efter en slig Maalestok synes fra ethvert rimeligt Standpunkt at maatte kaldes en Forbrydelse af en Konge over knapt to Millioner Mennesker. Alligevel har den merkværdige danske Lojalitet siden regnet ham det til Ære. Den i sin Tid meget ansete danske Skolemand Rektor Oluf Worm udtaler i et Brev til sin Ven Nyerup sit Misnøje over, at denne i et af sine Skrifter havde fældet en ugunstig Dom over Kristian den Sjette, — «denne Konge, der dog lod bygge det prægtigste Slot i Europa». — Kongen selv lod, da Slottet var færdigt, slaa en Skuepenge med en Indskrift, i

hvilken det, til hans Berømmelse, blev sagt, at han havde bygget Slottet «paa sin egen Bekostning og uden at tage en Hvid dertil af sine Undersaatter». Man undres paa, hvorfra han fik Pengene, naar han ikke tog dem af sine Undersaatters Lommer. Sagen var, at Kristiansborg Slot blev opført paa Bekostning af den saakaldte Partikulærkasse, d. v. s. nogle visse engang for alle til Hofholdningen henlagte Statsindtægter, — et Slags Civilliste, som man nuomstunder kalder det, — hvorved selvfølgelig ikke var udelukket, at Kongen kunde, naar han behagede, anvende ogsaa andre Statsindtægter til det samme Øjemed, og ofte ogsaa gjorde det: han var jo Herren og havde Ret til at rutte med Statsmidlerne som med sin private Ejendom. Blandt de til Partikulærkassen henlagte Statsindtægter hørte ogsaa Subsidier af fremmede Magter. Kristian den Sjette, denne gudfrygtige Konge, fulgte nemlig sine Forgjængeres og samtidige tydske Fyrsters Exempel: han solgte eller udlejede sine Undersaatter som Soldater til fremmede krigførende Magter (deriblandt mange Nordmænd, hvis Blod offredes for en Sag, der ikke vedkom dem eller deres Fædreland i mindste Maade); han drev den samme skammelige Trafik, der fremkaldte den haanende Yttring af Fredrik den Store, at, naar slige Soldater-Transporter gik over hans Enemerker, burde der betales Kvægtold af dem. Det var ved Hjælp af slige Blodpenge at Kristiansborg Slot blev opført. Det var dette Kristian den Sjette forstod ved at bygge

Slottet, «uden at det kostede hans Undersaatter en Hvid».

Kristian den Sjettes Død maatte føles som Frigjørelsen fra et tungt rugende Tryk, en Opvaagnen efter et Mareridt. De offentlige Forlystelser begyndte paanyt; den stive Etikette ved Hoffet afskaffedes; man saa ikke længer Jærnkjæderne eller Livgardisterne opplantede rundt det kongelige Slot. Holberg udtaler sin Glæde over den skete Forandring og beklager, at han paa Grund af Alderdom og Svaghed ikke oftere kunde komme til Hove, hvor man nu atter kunde være som et Menneske blandt andre Mennesker. Fredrik den Femte var en godmodig, livsglad Natur, venlig og nedladende mod alle, uden Hensyn til Rangforordningen, og fortjente forsaavidt den Kjærlighed, der i saa rigeligt Mon blev ham til Del. Men som Konge, som Hersker var han mindre end et Nul. Regjeringssager brød han sig ikke om, skjønte han sig ikke paa, tog han sig aldrig af med noget Alvor, medens han overgav sig til de raaeste sandselige Fornøjelser. Hans Privatliv var en Gjentagelse af Ludvig den Femtendes, bare endnu meget plumpere og mere dyrisk. Sine Nætter tilbragte han i de vildeste Orgier, sammen med berygtede Fruentimmer, som han havde sin Glæde af at pidske tilblods. Naar han viste sig offentlig, var han ofte i en saa drukken Forfatning, at han maatte ledes til og fra Vognen og neppe formaaede at løfte Haanden for at besvare de rundtom jublende Arveundersaatters underdanige Hilsener.

Efter ham kommer da Kristian den Syvende, der var sindsforvirret, da han steg op paa sine Fædres Throne, og neppe havde et eneste lyst Øjeblik under sin lange saakaldte Regjering af Danmark og Norge, og saa endelig Fredrik den Sjette, Norges sidste enevældige Konge, — velmenende og hæderlig, men yderlig indskrænket og paastaaelig, som indskrænkede Mennesker ofte plejer at være, — Manden, fra hvem man har de bekjendte kongelige Ord: «Vi alene vide, hvad der tjener til vore Rigers Gavn og Bedste», og hvis eneprivilegerede Visdom førte til at han maatte afstaa det ene af sine Riger og bragte det andet til Afgrundens Rand, — altid virksom paa sin Vis, d. v. s. sysselsat med endeløse Exercitser og Parader og med at skrive Forordninger om Knapper og Kvaster, Hestedækkener og Hilsninger med højre eller venstre Haand til Uniformshuen.

Man skulde tro, at en slig Række af Konger maatte have været mere end tilstrækkelig til at undergrave Ærefrygten for Kongedømet, den arveundersaatlige Hengivenhed. ligeoverfor det oldenborgske Hus. Men det var øjensynligt meget langt fra at være Tilfælde. «Har den dansk-norske Enevælde i Magtfylde været enestaaende i Europa», siger en nyere dansk Forfatter (E. Holm), «saa har Ærefrygten for Kongerne sikkert ingensteds lagt sig for Dagen i en mere til formelig Tilbedelse grænsende Form». Man møder ikke andet end Yttringer af lojal Glæde over denne ubrudte Række af Kristian'er og Fredrik'er, af en i Støvet sig nedkastende Beundring for disse store Konger,

disse lysende Forbilleder for sine Folk, udrustede med en overmenneskelig Visdom til at lede og føre dem i et og alt, til at sørge for deres aandige og timelige Velfærd, saa at man kun havde at lægge Hænderne i Skjødet og lade sig føre. — Kristian den Femte, den blotte Jægermester, Fredrik den Fjerde, den flittige Middelmaadighed med sit urene Privatliv og sine Egteskaber til højre og venstre Haand paa engang, den halvfjollede Prestekonge Kristian den Sjette, Drukkenbolten Fredrik den Femte, den vanvittige Kristian den Syvende, — over dem alle lyder, i deres levende Live og efter deres Død, i et af ingen Mislyd afbrudt ensformigt Kor, de sterkeste Lovprisninger, — alle gjøres de til Gjenstand for Tilbedelse, mod dem alle lægger den devoteste Ærefrygt sig for Dagen i Vers og paa Prosa.

Kristian den Femte sammenlignes med Alexander, Trajan, Hadrian; Fredrik den Fjerde kaldes «den Store», hans Regjering den «Glorværdigste»; Fredrik den Femte kaldes «den Tilbedede»; det heder, at han tog Scepteret i Salomons Alder og førte det med Salomons Visdom, og Dorthea Biehl maa af Rørelse nedlægge Pennen, da hun i et af sine til Geheimeraad Bülow rettede historiske Breve kommer til at omtale Fredrik den Femtes Død: «Farvel paa nogle Øjeblik, min elskede Ven!» heder det, og saa kommer nogle Streger, og saa heder det videre: «Jeg var nødt til at holde op, min Bedste, for at komme til at græde ud». Kristian den

Sjettes Død fremkaldte saamange Sørgedigte, at de tilsammen udgjorde et Bind, der udkom under følgende Titel: «Det højstbedrøvede Danmarks Sørgedigt eller en Samling af udvalgte Vers, ypperlige Inskriptioner og andre deslige Sørgeskrifter, som over højsalig og højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Sjette siden det høje Dødsfald og indtil den høje kongelige Begravelse ere udkomne». Alle flomme de over af underdanig Lojalitet og af Smagløshed. Et af dem opfordrer de norske Fjelde til at smelte hen eller i det ringeste at revne af Sorg over at en saa stor Kongemand er død. I en Festtale i Anledning af den samme Kong Kristian den Sjettes Fødselsdag 1744 kalder Universitetets Rektor, den berømte Lærde Hans Gram Kongen «en Fyrste, som ikke en eller anden af Digterne opfunden Jupiter, men Gudernes Gud, Gud alene, Gud, der selv er Konge og Kongernes Fader, fylder med sin Visdom, værdiges sit Venskab, styrker med sine Lærdome, mætter med sine Samtaler, fylder med sin Guddomsmagt, giver Del i sin Virksomhedskraft, kort sagt smykker med sit Billede. Spør du om hans Throne? Den er nøje forenet med den guddommelige. Om hans Herskerspir? Det rækkes ham af Guds Haand. Om hans Planer? De udrinde fra Guds Tanke. Om hans Lykke? Den styrkes af Guds Yndest». Taleren gaar saavidt, at han antyder, at Kristian den Sjette lever i et Samliv med Gud, hvorved han inspireres. I det Hele, mener han, har der været et nøje Forhold mellem Kongerne af den oldenborgske Æt og Gud. Man vil ikke finde

nogen anden Herskeræt, som i den Grad har tilbedt Gud, og, «skjønt alle Konger af denne Familje har været udmerkede, saa synes det dog, at, ifølge en vis guddomelig Beslutning, har de vundet størst Ry, været de lykkeligste og støttet baade Kirken og Videnskaben mest, som have været prydede med Navnet Kristian«. Af alle disse er igjen Kristian den Sjette naturligvis den ypperste. — Man skulde tro, at Gram havde naaet den højeste Højde, hvortil en underdanig Lovtaler kan svinge sig op. Men endda blev han overtruffet af det samlede Konsistorium i et Indbydelsesskrift til Universitetets Sørgefest over Kristian den Sjette. Her anraabes den afdøde Konge formelig som en Helgen: «Tillad, o højsalige Fader Kristian!, at vi nu efter din berømmelige Apotheose vente denne ene Trøst af dig, at paa Grund af din Fromhed vore Bønner maa finde sterkere Gjenlyd hos Gud, hos hvem du vel altid har formaaet meget, men nu formaar mere end nogensinde».

I denne Stil gaar det, som sagt, fort uden Afbrydelse, — altid den samme næsegrusliggende Dyrkelse. Selvfølgelig er nu meget af hvad der saaledes bringes tiltorgs i de Lovtaler, Festtaler, Dedikationer, Sørgedigte, Gratulationsvers til Konger og fyrstelige Personer, hvorpaa denne Periodes Literatur er saa overflødig rig, blotte konventionelle Talemaader, officiel Smiger, tomme Ord, som der ikke kan lægges megen Vægt paa, naar det gjelder at komme efter den virkelige Folkemening, den sande Stemning ligeoverfor de lovpriste Personer. Det er klart, at en slig officiel Smiger, en

slig Tilskuestillen af Følelser, som man lyver sig til, maa virke demoraliserende, allerhelst naar den, som Tilfældet var inden det dansk-norske Samfund i den her omhandlede Periode, kræves og ydes som en regelmæssig Tribut af alle, Høje og Lave, Videnskabens og Literaturens ypperste Repræsentanter ikke mindre end det usleste Hofkryb. Usandhed og Skinvæsen er altid en farlig Kræftskade for et Samfund, der æder sig dybere og dybere ind, om det end fra først af synes noksaa uskyldigt, noksaa meget indskrænket til den blotte Overflade.

Men, hvad der næsten er værre endda, det er, at disse i det uendelige gjentagne, og, naar hensees til Gjenstandene, for vor Tid næsten ubegribelige Lovprisninger af de oldenborgske Enevoldskonger ikke blot var en udenpaahængt Stads, som man ikke mente saa farligt meget med, men at de, — med noget Afdrag hist og her, — virkelig synes at have afspejlet den raadende Tænkemaade og Sindsstemning. Der er ingen Grund til at tvile herpaa, da den samme Kongedyrkelse møder os, ikke blot i Festtaler og Dedikationer, men i private Breve og andre for Offentligheden ikke bestemte Yttringer. Det synes virkelig at have forholdt sig saa, at man i Danmark med almindelig Glæde bøjede sig under Enevældens faderlige Regimente, at man var stolt af at være det mest absolut regjerede Folk i Europa, — at man saa op til sine Konger som til sande Mønstermænd, at Folket stod med foldede Hænder, i beundrende Beskuelse af dette lange Tog af Kristian'er

og Fredrik'er, den ene ynkeligere end den anden, — at man ikke blot kaldte dem højvise, højlovlige, højsalige, men virkelig troede paa al denne Højhed. Den berømte danske Lojalitet var ingen hyklet Følelse; den synes gjennem lange Tider at have været den sterkeste og almindeligste af alle de Følelser, der hævede sig ud over det daglige Livs snævre Grænser. Hengivenheden for det oldenborgske Kongehus optog i sig, næsten opslugte hvad der fandtes af Almenaand og Fædrelandskjærlighed.

Denne Lojalitet, der for saamangtet Folk og ikke mindst for vort har været en Lænke om Foden, en ligefrem nedværdigende Fordom, er i sin Oprindelse en meget respektabel Følelse. I den europæiske Menneskeheds Barndom møder vi de saakaldte «gudebaarne Kongeætter»; det har været Ætter, som har udmærket sig ved visse arvelige legemlige eller aandige Fortrin og i hvem man derfor har seet en særskilt Udstrømning eller Aabenbarelse af det Guddomelige. Hengivenheden for dem blev en Religion og havde, som alle virkelige Religioner, en opløftende, samfundsstiftende Magt. I den senere Tid møder vi Kongeætter, der, om de end ikke længer gjaldt som gudebaarne, dog spillede en lignende overmægtig Rolle, saa det paa en Maade blev ved dem, gjennem dem at Folkene levede sit historiske Liv; — Ætter, der frembragte en lang Række af udmerkede Mænd, i hvis Personlighed og Virksomhed Folket saa sit eget Væsen forklaret, lærte sig selv at kjende, saa sin Trang til Udfoldelse virkeliggjort.

Hengivenheden for en saadan Æt kunde være en ædel og opløftende Følelse, — et Udtryk for Folkets historiske Bevidsthed, ikke for Trælesindet. Men nu Lojaliteten ligeoverfor en Kongeæt som den oldenborgske, der var fremmed af Oprindelse og altid vedblev at være halvvejs fremmed i Karakter, hvis Medlemmer lige til den nyeste Tid i Regelen talte Tydsk, ofte neppe nok forstod Dansk, omgav sig helst med Tydskere som sine rette Landsmænd, — hvis Historie havde saa lidet ved sig, der kunde begeistre, — denne Lojalitet kunde ikke være den ægte, gammeldags; den maatte mere være Udtryk for en Selvopgivelse fra Folkets Side, end for Selverkjendelse og historisk Bevidsthed.

Et Folk behøver Ledere under Arbejdet paa at opfylde sin Mission, som ikke er at tjene Penge eller leve fredeligt og mageligt, men at udrette noget til Nytte eller Glæde for den hele Menneskehed; det gjelder at finde disse Ledere, og, naar de ere fundne, da at følge dem. De fødte Ledere har ofte været fundne indenfor Kongeætterne; i en nyere Tid oftest udenfor. Herskerevnen som andre Kald og Evner har, eftersom Menneskeheden er skreden længere fremad, stadig mere og mere ophørt at være et Slægtseje. Hos Oldtidens Folkeslag tales der jevnlig om Digterætter, Kunstnerætter o. s. v.; hvad der dengang var det sedvanlige, er nuomstunder blevet en ren Undtagelse. Og det er let at skjønne Grunden hertil: den moderne Civilisation med sin Mangfoldighed af Bøger og offentlige Skoler har i stadig

videre Grad aabnet Adgang for Talentet til at gjøre sig gjeldende, i hvad Stand eller Slægt det end er oprundet; Konkurrentsen er blevet skarpere, Grændserne mellem de forskjellige Samfundslag langt mere flydende end de var i gamle Dage, da Kulturen havde faa og vanskelige Veje for sin Udbredelse mod hvad den nu har, og da en enkelt Æt derfor saameget lettere kunde bevare for sig som et Særeje de Fortrin eller Færdigheder, hvoraf den engang var kommen i Besiddelse. Men indenfor eller udenfor Kongerækken, — at finde den rette Leder, det er Opgaven, — at tage fejl af ham, at se op som til sin Leder til En, der ikke har Evnen til at være det, det er en af de største Ulykker, der kan ramme et Folk. — Et Menneskes Værd kan maales efter dets Evne til at beundre, har man sagt. Der er en stor Sandhed heri. Genierne, de fremragende Aander er det Største vor Iagttagelse kan naa til. De ere Menneskehedens eller det enkelte Folks Avantgarde paa den evige Fremadskridningens Vej. Hengivenheden, Beundringen for dem, — hvad Engelskmændene har kaldt «heroworshipping», — er derfor den sandeste, bedste Idealisme. Tvilen paa de store Mænd er, som den skotske Tænker Carlyle har sagt, Vantroens Fuldendelse; Middelmaadighedernes, Spidsborgernes Krig mod Geniet, hvortil vi saa ofte ogsaa nuomstunder er Vidne, er det værste Anarki, et Oprør mod Aanden, om den end nok saa meget føres i de bestaaende Institutioners, den kjære Freds og den gode Ordens Navn. — Men, ikke mindre vist end at herowor-

shipping ligeoverfor sande Stormænd fører opad, løfter og forædler, ikke mindre vist er det, at heroworshipping ligeoverfor saadanne Mænd, ved hvem der intet stort eller ophøjet er uden deres Rang og Titel, fører nedad, demoraliserer, degraderer. Et Folks historiske Helte eller repræsentative Mænd er, kan man sige, Produkter af dets Aand; men ogsaa det omvendte gjelder: Folkekarakteren præges og bestemmes af de Mænd, hvis Ledelse Folket følger, til hvem det ser op. Det kunde derfor ikke andet end øve en sørgelig Indflydelse paa det danske Folk, at det gjennem lange Aarrækker beundrede, elskede, tilbad, dyrkede som Halvguder en Slægt af ubetydelige Konger, et aandigt og legemligt forkrøblet Hængehoved, en sandsesløs Vellystling, en ligefrem Idiot. Det maatte virke til at Sandsen for det virkelig Ophøjede sløvedes, at Maalestokken for det moralske Værd, den personlige Storhed blev formindsket og forvansket.

Det forholdt sig nu vistnok saa, at de oldenborgske Enevoldskonger ofte mere i Navnet end i Virkeligheden styrede Staten, at deres Regjeringsvirksomhed ofte indskrænkede sig til at underskrive, hvad der blev dem forelagt af deres Ministre eller af Statskollegierne. Derefter kunde man mene, at Styrelsens Karakter og Retning ikke beroede saameget paa Kongen personlig som paa hans Ministre. Imidlertid, — Kongerne valgte selv sine Raadgivere og Redskaber. Og den gamle Regel sandedes nu her, at Krage søger Mage, at Middelmaadigheden helst omgiver sig med andre Middel-

maadigheder og søger at holde sig den overlegne Dygtighed fra Livet. Paa meget faa Undtagelser nær var den dansk-norske Stats-Ministre i Enevoldsperioden lidet fremtrædende Personligheder, blotte Rutinemennesker, uden noget frugtbart eller vækkende Initiativ.

Det Statsmaskineri, der indrettedes umiddeldelbart efter Suverænitetens Indførelse i 1660, og som, paa et Par kortvarige Afbrydelser nær, vedblev at holde sig, saalænge Foreningen mellem Norge og Danmark stod ved Magt, var et kollegialt, d. v. s. de forskjellige Grene af den indre Styrelse var henlagt, ikke under enkelte Mænd, men under Samlinger af flere, der i Forening besluttede og i Forening bar Ansvaret. En saadan kollegial Styrelse har sine gode Sider. Den er, ifølge sit sammensatte Væsen, konservativ, langsom i Vendingen, baade uskikket og utilbøjelig til voldsom Optræden. Deraf fulgte, — hvad der ogsaa er det bedste, som kan siges om den dansk-norske Enevoldsregjering, — at Lov og Ret under den blev respekteret i langt højere Grad end man skulde have ventet ifølge en Forfatning, der overdrog Stat og Folk til en enkelt Person som hans Ejendom, med hvilken han kunde skalte og valte efter Behag. Paa den anden Side maa en kollegial Styrelse, indrettet som den danske var, i høj Grad savne Evnen til at sætte Liv i Folk og til at gjennemføre vidtgribende Reformer. Hvor alting afgjøres i Regjeringskontorerne, og det ikke af en enkelt, men af flere i Forening med lige Ret og lige Ansvar, der kommer det, som

man har kaldt bureaukratisk Aand og som vi ogsaa nuomstunder ser adskilligt af, til sin rette Udfoldelse. En Styrelse, der er besjælet af denne Aand, ser i Regelen mere paa Formen end paa Tingen. Dens Konservatisme udarter gjerne til det smaaligste Pedanteri. Den er ikke despotisk voldsom, men til Gjengjæld saameget mere brydsom ved sin Tilbøjelighed til at give Forskrifter om alting, til at reglementere og drage ind under Administrationens Opsyn alle, ligetil de privateste Forhold. Neppe har nogen Regjering syndet mere end den dansk-norske Enevoldsregjering ved at udstrække denne sin saakaldte «landsfaderlige Omsorg» ud over alle rimelige Grænser. «Cancelliet (ɔ: det vigtigste af Regjeringskollegierne, svarende omtrent til vort Kirke-, Justits- og Indredepartement) er hele Statens Oberformynder», heder det hos en dansk Historiker fra Slutningen af det forrige Aarhundrede, «der stedse behandler Kongens Undersaatter som umyndige og ikke alene foreskriver dem, hvad de skal lære, hvorledes de skal leve, spise, klæde sig, men enddog hvad Navn de skal bære og hvor langt de tør gaa eller rejse». Det er neppe nogen Overdrivelse i denne Skildring. Værst og mest nærgaaende var Regjereriet under Kristian den Sjette, under hvem der oprettedes to nye Kollegier, — et Generalkirkeinspektionskollegium, hvem Undersaatternes Sjæls- og Salighedsanliggender blev underlagt, og et General-Landøkonomi- og Kommercekollegium (allerede disse slæbende lange Navne giver Indtryk af det bureaukratiske

Pedanteri, der sad tilrors), hvis Opgave det var sarge for Undersaatternes timelige Velfærd og som sørgede derfor ved at oprette Fabrikker, der ikke kunde bestaa uden Statstilskud, og, ved at give Privilegier og Monopoler til Ødelæggelse for enhver sund og naturlig Næringsdrift. Kristian den Sjette, hvis Flid var ligesaa stor som hans Forstand var liden, synes at have indbildt sig, at hvad det gjaldt om, det var at skrive og underskrive, jo flere Reskripter og Forordninger, des bedre. Lovmageriet gik da ogsaa ind i de utroligste Detailler. Det blev foreskrevet, hvor man skulde kjøbe sine Klæder, hvorledes og hvoraf de skulde syes, enten af Fløjel, Silke eller Damast, hvorledes de skulde broderes, — alt efter den Plads enhver indtog i Rangforordningen. I en Forordning for Island forbødes det at skræmme Børn med den saakaldte Julesven eller Spøgelser, fremdeles blev det indskjærpet Presterne at advare mod, at man «utilbørlig udspurte Fremmede om Nyheder», «hvorved mange Usandfærdigheder opdigtes og udblandes» m. v.

Dette Regjereri, dette i alle Forhold paa det ubehændigste og utidigste indgribende Formyndervæsen virkede naturligvis til at lamme den private Foretagsomhed, det private Initiativ enddog der hvor det lettest og naturligst gjør sig gjeldende: paa Næringsdriftens og de økonomiske Interessers Omraade. Handelsmænd og Fabrikanter vænnedes til at haabe alt, ikke af sin egen Driftighed, men af Regjeringens Omsorg eller Gunst. Hvad der blev gjort, blev oftest slet gjort, fordi der overalt

var lagt Baand paa den frie Konkurrentse og man stadig skulde hjælpes til at faa sine Produkter afsatte ved kongelige Befalinger.

Danmark havde, forud for Statsforandringen i 1660, havt et politisk Liv, Institutioner, hvorigjennem Folket tog Deel i Afgjørelsen af vigtige Landsspørgsmaal; det havde havt endnu levende Rester af en eldre Tids kommunale Selvstyrelse. Herpaa blev der nu gjort en grundig Ende. Enevoldsregjeringen ikke blot ikke krævede nogen Medvirkning fra Folkets Side til Opnaaelsen af offentlige Øjemed; den kvalte ethvert Spor deraf, forfulgte enhver Tendents dertil som Yttringer af en oprørsk Aand, der formastede sig til at gjøre Indgreb i den eneprivilegerede kongelige Visdoms Rettigheder. Alt skulde udgaa fraoven, alt udgik fraoven, og Undersaatterne behandledes saalænge som umyndige Børn til de bragtes ned til umyndige Børns Standpunkt, vilje- og meningsløse, uden Sands for andet end sine bittesmaa private Affærer.

Eftersom Kongens Person og hans Hof var den Axe, hvorom det hele Samfund bevægede sig, udbredte Hofaanden sig i stadig videre Kredse og besmittede alle Fôrhold. Krybende Underdanighed ligeoverfor Overmænd (i dette Ords udvortes Bemerkelse), Skinhellighed og lavt Smigreri bleve de sikkreste og mest søgte Veje at komme frem paa. Middelmaadigheden paa højeste Sted drog efter sig Middelmaadigheden paa næstøverste og saa videre nedover. Der var, udenfor Videnskab og Literatur, neppe levnet noget Felt,

hvorpaa den fremragende Dygtighed kunde vise sig og komme til sin Ret. Det gik da som det plejer at gaa i slige Fald: istedet for de virkelige Fortrin blev det de indbildte, — Rangens og Titlernes, — der gjorde sig gjeldende, og med dem voxede den honette Ambition, den falske Æresyge, ligesaa fornedrende og sløvende som den sande er eggende og vækkende for de gode Kræfter, til at blive et fremherskende Træk i Samfundet, — en Hovedpassion, der sammen med rundmavet Ligegyldighed og spidsborgerlig Smaalighed delte Samfundet mellem sig. Hvor stor Vægt baade Regjering og Folk lagde paa Rangvæsenet, sees af de mange Forandringer, der foretoges med det, og den særdeles Omhu, der vistes for Ordningen af alle didhørende Anliggender. Der udkom en særskilt Forordning om det vigtige Ord Excellences rette Brug, I Løbet af 40 Aar under Kristian den Femte og Fredrik den Fjerde blev Rangforordningen ikke mindre end 4 Gange omgjort. Regjeringen gjorde sig en Indtægtskilde af Undersaatternes Naragtighed; den drev ligefrem Handel med sine Titler eller, som de kaldtes, Karakterer, og satte Taxter paa dem: en Kancelliraadstitel kostede 500 Rigsdaler, en Justitsraadstitel 1000, en Etatsraadstitel 2000 o. s. v. Det maa synes os ubegribeligt, at der kunde findes Liebhabere til en Vare af det Værd og til den Pris. Men der fandtes en Overflod. Man grundlagde Akademier, byggede Kirker o. s. v. for de Summer, der indkom for solgte Karakterer. Der var dem, som offrede hele Formuer, flere Tønder

Guld, for at opnaa en Ridderorden eller en Kammerherrenøgle. Det er bekjendt, at Holberg jevnlig i sine Skrifter kommer tilbage til den honette Ambition og gjør den til Gjenstand for sin Spot. I en af sine Epistler omtaler han den Foranderlighed i Smag og Sedvaner, som efter hans Mening var blevet raadende i Danmark i den seneste Tid, men føjer saa til: «En Affekt er der dog, hvori Nationen endogsaa udi denne flygtige Periode haver ladet se en stedsevarende Bestandighed, nemlig Rangsygen eller den saakaldte honette Ambition; thi det er og synes stedse at blive dette Folks Favoritstudium». Endda oplevede ikke Holberg at se Sygdomen paa sit Højdepunkt; Rangforordningen blev i den følgende Tid stadig længere, Titlerne flere og mere efterspurgte, den honette Ambition greb mere og mere om sig.

Hvorledes Folket blev moralsk fornedret ved saadanne Indflydelser, — hvorledes Sandhedskjærligheden, Almeenaanden, Sandsen for Frihed og Fremgang blev sat tilbage, — hvorledes en virkelig Træleaand med alle dens modbydelige Mærker bleve raadende inden det hele Samfund fra øverst til nederst: det viste sig fremfor alt tydeligt under Struensee's Ministerium og ved hans Fald.

Struensee var utvilsomt besjælet af en oprigtig Iver efter at udføre noget godt og stort for den Stat, som Tilfældet og Hofgunsten havde sat ham til at styre. Han havde oplyste, frisindede Ideer og blandt hans Raadgivere og Redskaber var der flere virkelig udmerkede Mænd (som

Reverdil, Oeder, Struensees Broder). Der sattes i Gang eller gjennemførtes under hans kortvarige Styrelse (1770—72) flere gavnlige Reformer end under Enevoldsregjeringens samtlige forudgaaende Ministerier. Censuren blev ophævet; de indledende Skridt blev gjort til det store Værk: at frigjøre den danske Bondestand fra Hoveri og Stavnsbaand; Rettergangsordenen forbedredes; der indførtes tidsmæssige Formildelser i Straffelovene; en Række skadelige Monopoler og Privilegier blev afskaffet (deriblandt Danmarks Monopol paa at forsyne det søndenfjeldske Norge med Korn, — et af de mest talende Vidnesbyrd om af hvad Art de oldenborgske Kongers «landsfaderlige» Omsorg for Norge var, idet Norge udsattes for at lide Hungersnød, for at nogle danske Herregaardsejere i Ro og Mag kunde berige sig); Hofholdningen sattes paa en mere sparsom Fod; Rang- og Titelvæsenet indskrænkedes, og der gjennemførtes større Lighed for Loven og i Hensyn paa de offentlige Byrder.

Man skulde tro, at en Styrelse, der udførte saameget godt, maatte have vundet Stemningen for sig. Men nej! Struensee's store Fejl var, at han glemte, at de i sig selv nyttigste Reformer blive unyttige eller ligefrem skadelige, naar de ikke ere tilbørlig forberedede hos Folket, i den almene Opinion, og at et Folk ved et langvarigt Tryk kan blive saa trælesindet, at det ligefrem elsker sine Lænker. Hans reformerende Virksomhed fandt ingen Tilslutning hos det store Publikum, medens den vakte Harme hos de Enkelte, hvis private Interesse berørtes deraf. Trykkefriheden mis-

brugtes paa den mest vanærende Maade til at udbrede gemene Bagvadskelser, som for en stor Del gik ud over Ministeren selv, der havde givet den. Idet han indskrænkede Titel- og Rangvæsenet, forgreb han sig paa det eneste, som Spidsborgerligheden satte Pris paa udenfor det private Velvære. Han behandlede Undersaatterne som om det var voxne Mennesker, medens de var vant til at behandles som Børn og følte Sorg eller Uvilje, naar man tog Ranglerne fra dem.

Struensee's Fald hidførtes, som kjendt, ved en helt igjennem uhyggelig Hofkabale, hvis Hovedmænd enten var ubetydelige eller ligefrem uværdige og foragtelige Personer. Alligevel hilsedes denne Katastrofe med den mest uhørte, den skandaløseste Jubel i alle Samfundskredse. Det sejrende Koteris Hoveder overdængedes med de væmmeligste Smigrerier, de faldne Offere med de laveste Smædelser paa Vers og paa Prosa. I Spidsen for dem, der beskjæmmede sig paa denne Maade, møder vi Navne som Suhm, Langebek, Tyge Rothe, — Mænd der i denne Tid gjaldt som Danmarks ypperste Videnskabsdyrkere og Tænkere. Suhm udgav sit saakaldte «Brev til Kongen», hvori han opfordrede til skaanselløs Straf over de ulykkelige Fanger, Greverne Struensee og Brandt, og nedlod sig til Smigreriets dybeste Dyb ligeoverfor de sejrende Magthavere i slige Ord som disse: «Hvo ærer og ophøjer ej den farlige, men ærefulde Nat (ↄ: Natten, da Struensee blev fængslet), som sønderbrød vore Lænker, som gjorde os igjen til et Folk. Herlige Nat! tilkommende Homerer

og Virgiler skulle besynge dig. Saalænge danske og norske Helte er til, skal Juliane's og Friedrichs Ros (ɔ: Enkedronning Juliane og hendes Søn Arveprinsen, i Navnet det sejrende Hofkoteris Hoveder) vedblive, men ej forøges, thi det er umueligt. Verden vil altsaa før blive til intet, end deres Ære forgaa». — Denne Blanding af fejg Forfølgelsesaand og krybende Underdanighed vakte ikke blot ingen Forargelse, den blev enddog almindelig beundret. «Brevet til Kongen» oversattes paa Tydsk under Titel: «Seltenes Denkmal patriotischer Freymüthigkeit und grossmüthiger Königlicher Wahrheitsliebe» (d. e. Sjeldent Vidnesbyrd om patriotisk Frimodighed og ædel kongelig Sandhedskjærlighed). Det sejrende Hofkoteri anordnede en kirkelig Takkefest, hvorved Gud skulde faa Del i Æren for at et uhæderligt Foretagende havde lykkets saa vel; Presterne lod sig, som desværre saa ofte, bruge i Politikens Tjeneste, (Struensee havde ikke vist sig som Presteven; en af hans Fortjenester var at sløjfe nogle af de mange overflødige og urimelige Helligdage), og udslyngede fra Prækestolene de løgnagtigste Beskyldninger mod den faldne Minister, saasom at han havde villet lade Kongen myrde, uagtet det maatte være indlysende for enhver, at intet kunde være hans Tanke fjernere, da jo hans Magt alene beroede paa Kongens Liv. Det gjordes til en Majestætsforbrydelse, at Struensee havde tilranet sig en Magt, der alene tilkom den suveræne Konge personlig, uagtet det var vel kjendt, at Kongen var ude af Stand til at udøve nogensomhelst Art af Magt

og uagtet Struensee forsaavidt kun havde gjort, hvad Ministrene baade før og efter ham gjorde og var nødt til at gjøre. Kristian den Syvende, hvem man ofte saa i sit Vanvid knuse Vinduesruderne paa Slottet og kaste Møbler ud paa Gaden eller i Slotsgaarden agere Hest for den Negergut, der var givet ham til dagligt Selskab, tiltales af Langebek i hans «Trende Skaldedigte» (det af Wessel saakaldte «Juleaftenssludder», — vi vil haabe, til Ære for vor Landsmand, at han dermed har villet betegne ikke blot dette Produkts æsthetiske, men ogsaa dets moralske Ynkelighed) i følgende Udtryk:

«Sid, Christian! fast, sid ene paa din Throne!
En Suveræn som Du, en jordisk Gud i Norden!»

Og saa kommer da, — som en værdig Slutningsakt til dette Drama, hvori Rollerne var fordelt mellem Fejghed, Dumhed, krybende Underdanighed, snigende Intrigantvæsen, — Dødsdomen over Struensee og Brandt og dens Exekution. Denne Dødsdom, — en uudslettelig Skamplet i den danske Historie (og i den norske med, forsaavidt begge Folk politisk udgjorde et Hele), — bygget paa de tyndeste, mest selvmodsigende Præmisser, de øjensynligste Forvrængninger og Tilsnigelser, ved hvilke Kongens Person vexelvis fornedres, blotstilles og ophøjes, — er alligevel undertegnet af Mænd som Kofod-Ancher, Stampe, Lüxdorph, Carstens, — d. v. s. Landets mest ansete Mænd, der nød en udelt Agtelse, ikke blot for sin Duelighed, men ogsaa for sin Karakters Renhed og Uafhængighed. En tydskfødt Statsmand, der længe

havde været i den danske Stats Tjeneste og som ikke var nogen Ven af Struensee, Grev Lynar, siger om Dommen over ham: «I hele mit Liv har jeg aldrig seet noget jammerligere Aktstykke; man skulde tro, at de Danskes Hjerner havde forvandlet sig til lutter Grød.»

Det er umueligt at gjennemgaa Skildringerne af disse Begivenheder, uden at faa et dybt Indtryk af, hvorledes Enevælden havde nedverdiget det danske Folk og hvorledes der var vendt op og ned paa al offentlig Moral ved den «ovenfra» udgaaede Styrelse. Den samme Suhm, der blev saa patriotisk henrykt over Struensees Fald, yttrer i et Brev fra 1774, altsaa faa Aar efter »den herlige Nat, som Homerer og Virgiler skulde besynge»: — «Vi er og bliver dog desværre et Folk af Slaver, og neppe have vi været større Slaver end nu».

IV.

Men gjaldt nu ikke alt dette fuldt saameget det norske Samfund som det danske? Begge Folk stod jo under den samme Forfatning, regjeredes efter det samme System. Enevoldsregjeringens administrative Formynderskab udstraktes selvfølgelig ogsaa til Norge. Ogsaa her var det den ledende Grundtanke, at alt maatte udgaa fraoven, at Styrelsen skulde blande sig ind i alle Forhold og regulere og reglementere ethvert Virksomhedsfelt. Ogsaa Nordmændene behandledes som en Flok hjælpeløse Børn. Og begge Folk bøjede sig, som det synes, med den samme Villighed under dette sløvende Formynderskab. Den danske Lojalitet fandt et værdigt Sidestykke i den norske. Nordmændene roste sig af sin ubetingede Hengivenhed for det oldenborgske Kongehus og vilde i denne Henseende ingenlunde staa tilbage for de danske Brødre. Det var sedvanligt, at i danske Lovsange eller Klagesange over levende eller døde Oldenborgere blev de norske Fjelde anraabte om et Echo, og Echoet udeblev ikke.

Naar en Konge eller Prins gjæstede Norge (hvilket heldigvis kun sjelden skete), strømmede det allevegne over af de mest svulstige Yttringer af arveundersaatlig Henrykkelse og Hengivenhed. Idet Holberg etsteds omtaler de norske Borgerkrige i Middelalderen, er det ham en patriotisk Tilfredsstillelse at kunne fremhæve, hvor helt anderledes skikkelige hans Landsmænd nu vare blevne; «Hvis man skal tilskrive disse Uroligheder Nationens Tilbøjelighed til Oprør, saa maa man tilstaa, at aldrig noget Folk er bleven mere forandret og ukjendeligt; thi man haver i de nyere Tider, udi hele Seculis (Aarhundreder), ikke mærket ringeste Bevægelse, saa at, hvis de gamle Norske kand citeres til Exempel paa Ustadighed, saa kand de nyere, lige fra Reformationens Tider, fremfor alle Nationer paa Jorden, vise Exempel paa Bestandighed, Lydighed og Afsky for Oprør. Herpaa kan tjene til Oplysning hvad som er tildraget sig for nogle Aar siden, da en vis Nordmand formedelst Utroskab mod Regjeringen blev henrettet; thi man fandt ikke, at en eneste af hans Landsmænd havde været i Ledtog med ham». (Det sigtes herved til den ulykkelige Poul Juul, som ved sin Begavelse og Fædrelandskjærlighed havde været en bedre Skjæbne værdig). I den følgende Tid var denne Nordmændenes urokkelige, ubetingede Troskab mod Arvekongehuset (Pudeltroskaben, som man nuomstunder kalder den) en Gjenstand for stadige Lovprisninger, paa Vers og Prosa, hos danske som norske Forfattere,

Det er før omtalt, hvorledes Statsforandringen

i 1660, ved at ophæve det danske Rigsraad og give den danske Adel Dødsstødet, stillede Norge og Danmark i en ydre statsretslig Forstand paa lige Fod. Forsaavidt var den til Norges Fordel, og det var, som det synes, udelukkende denne Side ved den, der gjorde Indtryk paa Nordmændene og fæstede sig i deres Minde.

Statsforandringen havde imidlertid andre, for Norges Selvstændighed mindre heldige Følger. Norge blev frigjort fra den Ydmygelse at styres af det danske Rigsraad; det stod herefter lige med Danmark under den fælles Konge, der i en vis Forstand kunde siges at være ligesaavel norsk som dansk. Men dette kunde ogsaa kun siges i en vis d. e. i en juridisk Forstand. Faktisk var og blev Kongen dansk. I Danmark residerede han; Norge laa fjernt og besøgtes yderlig sjelden af Enevoldskongerne, af enkelte af dem aldrig. Deraf fulgte, at Hensynet til Danmarks Interesser fremdeles var og blev det ledende og bestemmende for Styrelsen. Under en Forfatning, der hvilede paa den Grundsætning, at Land og Folk er Kongens Privatejendom eller Patrimonium (som Kristian den Femte udtrykkelig siger i sit Testament), maatte det blive Formaalet at centralisere saa meget som mueligt, at samle alle Statens Kræfter, til Forherligelse af Kongen og hans Hof, der hvor han havde sit regelmæssige Opholdssted; et Land, der laa fjernt fra den kongelige Residents, maatte blive behandlet efter Kolonialpolitikens Grundsætninger, d. v. s. saaledes, at man lagde an paa at drage den størst muelige Fordel

af det og til Gjengjeld gjøre mindst mueligt for det.

Allerede i Tidsrummet fra 1536 til 1660 var der udrettet ikke saa lidet til at istandbringe Enhed mellem begge Riger og Folk, d. v. s. ved Indførelse af dansk Lovgivning, danske Retsvedtægter og Institutioner at fuldende den Indlemmelse af Norge i Danmark, hvortil Grunden var lagt ved Reformationen. Saalænge den politiske Suverænitet imidlertid var delt mellem Konge, Rigsraad og Rigsdag, maatte Styrelsen i Regelen være for svag og splittet til at gjennemføre et strengt Centralisationssystem: Kongens og Rigsraadets Interesser faldt ikke sammen, og de modvirkede derfor ofte hinanden istedetfor at samvirke. Men nu, da al Magt var samlet hos Kongen, nu kunde der stræves med saameget større Styrke og Sikkerhed mod det Maal, der ifølge Tidens Synsmaade maatte synes saa ønskeligt og fuldt berettiget, eftersom jo Undersaatterne var til for Kongens Skyld og ikke Kongen for Undersaatternes, — det Maal, som Ministeren Guldberg udtrykte med de bekjendte Ord: «Ingen Nordmand er til; alle ere vi Borgere af den danske Stat», — eller, som man ogsaa udtrykte det: Kongens Undersaatter skulde føle sig, ikke som gode Nordmænd, gode Danske eller Holstenere, men som gode kristianske eller fredrikske Mænd, d. v. s. Hengivenheden for Kongehuset skulde træde i Stedet for enhver anden Art af Almenaand, udjevne alle Adskillelser, opsluge enhver Følelse af særskilt Nationalitet hos Rigets forskjellige Folk.

Særlig maatte det da blive Nordmændenes nationale Væsen det gik ud over. Dette nationale Væsen blev ogsaa i flere Retninger beklippet og trængt tilside ved Regjeringens Omsorg siden 1660. I den værste Fornedrelses Periode havde Norge dog beholdt sin gamle nationale Lovgivning; Kristian den Fjerdes norske Lov, der udkom 1604, var i Hovedsagen kun en Oversættelse af Magnus Lagabøters. Herpaa blev der gjort en Ende af Enevoldsregjeringen. Kristian den Femtes norske Lov er fordetmeste Ord til andet stemmende med Kristian den Femtes danske Lov, og det blev udtrykkelig paalagt Lovkoncipisterne at gjennemføre den størst mulige Enhed mellem begge Riger; da de nemlig havde een Konge og een Religion, blev det sagt, maatte de ogsaa have een Lov. I den følgende Tid blev Love og Forordninger givne under eet for begge Riger, saavidt det paa nogen rimelig Maade lod sig gjøre og ofte langt videre end rimeligt, idet de givne Lovregler kun lidet passede med Norges lokale Forhold.

Havde Norge i Tiden forud for 1660 været uden Centralstyrelse, saagodtsom uden noget Organ for et eget politisk og nationalt Liv, saa blev dette endnu mere Tilfælde efter Enevoldsregjeringens Oprettelse. De norske Stænder forsvandt med den danske Rigsdag. Ønskerne om selvstændige Regjeringsautoriteter for Norge, om selvstændig Jurisdiktion, eget Universitet, egen Bank, der kom frem under den nationale Bevægelse, som vi finder Spor af i den sidste Menneskealder før Statsfor-

andringen, sattes tilside. Enevoldsregjeringens Amalgamationspolitik gik jo i den stik modsatte Retning af den, hvori disse Ønsker pegede. Den halvt opløste, uorganiske Tilstand, hvori det norske Samfund var sunket ned i Unionsperioden, vedligeholdtes og sattes, saa at sige, i System. Det gjaldt om at bringe Nordmændene endog til at tabe Erindringen om at de havde været et eget Folk, en egen historisk Individualitet. Norge vedblev at være uden nogen Centralautoritet, uden Universitet, uden Bank, uden Hovedstad, — en Samling af Byer og Bygder, vidt adspredte, uden noget ydre Foreningsbaand, — en Krop uden Hjerne, uden Hjerte, hvis nærende Safter blev ledet over i en anden Organisme og gav Tilskud til en anden Organismes Blodomløb.

I Danmark stod man, — hvor fuldstændig end al Styrelse var lagt i Enevoldskongens landsfaderlige Haand, hvor omhyggelig end Folket blev holdt udenfor enhver Deltagelse i offentlige Anliggender, — Regjeringen dog saavidt nær, at der af og til maatte flyde lidt Kundskab om dens Planer ud blandt Publikum, og at disse Planer, i Mangel af en virkelig offentlig Diskussion, idet ringeste blev gjort til Gjenstand for Kandestøberier i Værtshuse og private politiske Kollegier. Regjeringen kaldte sig dog dansk, dens Formaal maatte dog være at forøge Danmarks Magt, at fremme Danmarks indre og ydre Udvikling. I det ringeste i Hovedstaden, inden de Regjeringen nærmest staaende Kredse maatte der dog røre sig et Slags Interesse for Statssager, et Slags historisk Liv,

saa at sige, en Følelse af, at man havde fælleds Opgaver udover Familjelivet og det daglige Madstræv. I det fjerne Norge derimod blev man helt og holdent styret uden at vide hvorhen; Regjeringens Politik drejede sig i Regelen om Formaal, der var Norge fuldkommen fremmede og uvedkommende; Norge havde ingen Interesser at gjøre gjeldende, eller, om det havde nogen, toges der ikke Hensyn til dem; dets Opgave var kun at tilskyde Penge, Soldater, Matroser; dets Tilværelse i politisk Henseende en fuldkommen navnløs; dets Rolle en stum Tjeners.

Man skulde herefter tro, at Enevoldssystemets Virkninger var endnu mere ødelæggende for Norge, i moralsk og national som i økonomisk Henseende, end for Danmark. — Vi har set, hvorledes det norske Folk i Reformations-Aarhundredet syntes at have tabt baade Vilje og Evne til at raade for sin egen Skjæbne, hvorledes dets historiske Liv pulserede næsten umerkeligt, hvorledes dets Nationalbevidsthed, dets Følelse af at være et eget Folk syntes ved at udslukkes. Vi skulde nu paa Forhaand finde det rimeligt, at disse Rester af Liv heller maatte være gaaet helt til Grunde end at de skulde kunne udvikle sig til en ny Blomstring —, i Aarhundreder, tilbragt i en faktisk fuldstændig Afhængighed af et andet Land, under en Styrelse, der behandlede Undersaatterne som Børn, — uden politiske Interesser, uden offentligt Liv, uden Foreningsbaand, berøvet enddog de nødtørftigste Organer for en selvstændig Udvikling, — vilje- og meningsløst draget med i politiske Foretagender, der ikke ved-

kom Folket og hvorom det ingen Kundskab fik. Det skulde synes rimeligt, at de samme Indflydelser, der under Enevoldsregjeringen virkede saa kuende paa Almenaand og offentlig Moral hos det danske Folk, maatte have virket paa samme Maade ogsaa hos det norske. Det skulde synes rimeligt, at, ved de mange Baand, der knyttede de saakaldte højere Samfundsklasser i Norge, Embedsmands- og Borgerklassen, til Danmark, og som Regjeringen sørgede for stadig at forstærke og forflere, maatte disse Samfundsklasser, som ifølge denne Tidsalders Oplysningsforhold alene kunde være Bærere af en bevidst norsk Nationalaand, blive mere og mere uskikkede for denne Opgave, — at den Patriotisme, som tilsidst blev levnet i Norge, snarere maatte være dansk end norsk eller i det højeste et Slags provinsiel Særfølelse, uden Styrke eller Spirekraft, naar den løsgjordes fra Helstaten, hvortil den var knyttet, — at Folkets Tænkemaade maatte blive merket af det Trælesind, som Enevoldsregjeringens Grundsætninger og Praxis var saa vel skikket til at indprente, — at Evnen og Viljen til Opoffrelse, Følelsen for Landets Ære, Troen paa dets Fremtid maatte rent forkomme ved en Afhængighed, i hvis Ly alene Egoisme og Materialisme syntes at kunne trives paa Bekostning af alle ædlere Instinkter.

Vi ser da ogsaa, at Fremmede, der af Norges senere Historie kun kjendte de ydre, mest iøjnespringende Kjendsgjerninger, fra først af ikke vilde tro paa Rejsningen i 1814, at de betragtede den som et blot og bart Værk af den oldenborgske Prins

Kristian Frederiks og hans personlige Tilhængeres Opviglerier, hvori Folket selv ingen Del havde. Karl Johan udtalte for de europæiske Stormagters Kommissærer, der var sendt til ham for at mægle mellem ham og Nordmændene, inden han begyndte sit norske Felttog, at han ikke troede paa, at et Folk, der siden 1660 havde staaet under Svøben af en mere uindskrænket Magt end Sultanens i Konstantinopel, nu i en Haandevending skulde have faaet en slig Tørst efter politiske Rettigheder, at det vilde sætte alt ind paa at hævde den i Ejdsvold givne Forfatning. En svensk Politiker, Grev M. Anckarsvärd, skrev, da han havde faaet Underretning om Kielerfreden (hvorved Norge afstodes til den svenske Konge «med fuld Ejendomsret og Suverænitet»); «Saa nu er da Norge visselig vort! Om Nordmændenes Sindsstemning tales der vel forskjelligt; men ikke tror jeg at de gjør nogen Modstand. Hvad andet skulde de vel kunne kræve end Korn og Brændevin?» (Hvad ämna de bättre begära än säd och brännvin). Vi ved, at svenske Politikere længe bagefter havde ondt for at frigjøre sig fra den Forestilling, at Norge i 1814 havde været et let Bytte, og at det kun ved et Tilfælde slap dem af Hænderne. Vi kan ikke undre os derover. Det maatte synes dem noget vidunderligt, at et Folk, der gjennem saa lange Tider tilsyneladende uden Misnøje havde fundet sig i at være afhængigt og umyndigt, paa engang skulde have faaet baade Evne og Vilje til til at raade sig selv. Det er ikke frit for, at hvad der skete i 1814 ogsaa for os har staaet som

noget halvvejs mirakuløst, en Opvaagnen som ved et elektrisk Stød, der pludselig sætter alle Kræfter i Bevægelse. For endel kommer nu dette af, at vi har set disse Begivenheder paa Afstand i et idealiseret (forskjønnende) Lys. Vi er taknemlig for hvad der blev udrettet i 1814 og bør saa være. Vi er derfor tilbøjelig til at overse, at ikke alt det blev naaet, som kunde været naaet, eller at det ialfald ikke blev naaet paa den rette, virkningsfuldeste Maade. Norge fik i 1814 Valget mellem at være og ikke være, saaledes stillet som det kun sjelden stilles et Folk. Det var et Øjeblik, da »det vidunderlige« kunde have skeet, — det, som med eet Slag samler et Folk bedre end Aarhundreders Arbejde i det Stille. Det »vidunderlige« skete ikke. Det store Øjeblik blev ikke helt forspilt, men heller ikke helt udnyttet. Vi ser i hvad der skete i 1814 nok af Vidnesbyrd om, at de Forhold og Tilstande, som er bleven skildret i det foregaaende, havde sat sine dybe Mærker i Folkets Tænkemaade. Vi møder nok af Uklarhed over de Krav, de Forpligtelser, der staa klart og sikkert hos ethvert Folk med en nogenlunde udviklet Æresfølelse. Den nationale Afhængigheds, den politiske Umyndigheds, det landsfaderlige Regimentes Vaner og Forestillinger havde faaet god Tid til at rodfæste sig hos Nordmændene; de lod sig ikke afstreife i en Fart, som man tager af en gammel Klædning for at iføre sig en ny. »Lydrigefantasien« var paafærde i 1814; — den har, som vi en og anden Gang faa føle, endnu ikke udspilt sin Rolle blandt os. Det viste sig, at

Kongetroskabens, Arveundersaatlighedens Lænker fremdeles sad Folket om Foden, medens det kun altformeget skortede paa den Samfølelse, den indbyrdes Tillid og Forstaaelse mellem Folkets forskjellige Klasser, der skulde have givet det den rette Handlekraft, men som ikke godt kan udvikle sig under saadanne Tilstande som de, hvorunder det norske Folk havde levet forud for 1814, — uden Midtpunkt, uden Organer for en selvstændig politisk og historisk Tilværelse. — Paa den anden Side er Grev Wedels velkjendte Ord, at Nordmændene ingen Ære har af Begivenhederne i 1814, at deres Forhold var uden Kraft, uden Mod, at det var bare Skryt altsammen, — uretfærdige og et Vredesudbrud af en ensidig Partiaand, hvorpaa ingen Vægt skal lægges. Hvad der udførtes i dette Mærkeaar i Norges Historie, vilde aldrig have været udført, saafremt ikke Nationalaanden hos Nordmændene havde været vakt til et fornyet Liv, saafremt ikke en Enthusiasmens Strømning havde gaaet gjennem Folket og styrket dets Selvfølelse. De svenske Politikere, der mente, at Rejsningen i 1814 bare var en Frugt af Enkeltmands Opsvigleri, vilde have vurderet den bedre og sparet sig selv for en Skuffelse, saafremt de havde kjendt lidt mere til Norges seneste Historie og ikke var bleven staaende ved denne ene Kjendsgjerning, at Landet i saa og saa lang Tid havde været regjeret som en Provins af et andet Lands enevældige Konger. De vilde, ved at trænge lidt indenfor Overfladen, have seet, at der, medens alt forblev uforandret i det ydre, var

foregaaet en stor Forandring i det indre. De vilde have seet, at Rejsningen i 1814 kun fortsatte en Rejsning, der var begyndt længe forud, og at den følgelig ikke savnede de Rødder hos Folket, uden hvilken den ikke kunde have ført til noget varigt Resultat. Denne forudgaaende Rejsning, denne Vækkelse af Nationalaanden hos Nordmændene til et fornyet Liv, var i Slutningen af det forrige Aarhundrede tydelig nok og velkjendt for Enhver, der havde Evne og Lejlighed til at iagttage paa nærmere Hold. Herom er der mangfoldige Vidnesbyrd, som vi siden skal komme tilbage til. Her skal bare ét nævnes. Historikeren Suhm, der var dansk født og opdraget, men som tilbragte flere af sin kraftigste Manddoms Aar i Norge og følgelig kjendte godt begge Folk, udtaler etsteds, at »de Norske føler mere, at de er et Folk, end de Danske«. Saaledes vilde man umulig have kunnet talt i Reformationsaarhundredet, da den danske Patriotisme træder saa klart frem og viser sig saa virksom baade i Literatur og Politik, medens man maa lede efter Ytringerne af den norske som man leder efter Gløder i Asken paa et udslukt Brandsted. — Der var altsaa foregaaet et Omsving. Nordmændenes nationale Selvfølelse havde voxet, medens Danskernes snarere havde minket af. Rollerne var paa en Maade byttet om. I Slutningen af det 18de Aarhundrede var Nordmændene de aktiveste af de to Folk, fremfor de Danske besjælede af en frejdig Tro paa sit Lands Fremtid, medens vi i det sextende Aarhundrede kun møder sløv Ligegyldighed hos dem eller

afmægtige Klager over Norges »Alderdom». Hvori havde nu dette Omsving sin Grund? Hvoraf kom det, at den indre Udvikling blev saa forskjellig hos Nordmænd og Danske, medens begge Folk levede under den samme Styrelse, regjeredes efter det samme System? Hvoraf hentede den nationale Selvfølelse hos Nordmændene Næring og Væxt, under Forhold, der syntes at maatte virke kuende paa enhver aandig Kraft, udtørrende paa alle Livskilder? Disse Spørgsmaal skal vi søge at give Svar paa.

Vi nævner først, — ikke fordi det er det vigtigste, tvertom! men det hører med, — at Norge siden Statsforandringen i 1660 gik fremad i materiel Henseende, og det langt raskere end Danmark, uagtet, forendel maaske netop fordi det blev forsømt af Regjeringen, medens Danmark ved alle Lejligheder skulde drages frem og begunstiges paa dets Bekostning. Ved Suverænitetens Indførelse havde Norge ikke meget over det halve af Danmarks Folkemængde; i Slutningen af forrige Aarhundrede var Forskjellen kun liden, omtrent som nu*). Norges Folkemængde havde i Mellemtiden voxet jevnt, medens Danmarks i lange Aarrækker stod stille eller endog gik tilbage. Norges Næringsveje, særlig dets Handel og Skibsfart, tog i det samme Tidsrum et stort Opsving Norge havde i Slutningen af forrige Aarhundrede langt flere og større Skibe i Søen end Danmark' medens det omvendte havde været Tilfælde i det

*) I begge Tilfælde regnes Slesvig ikke med.

syttende og endnu mere i det sextende Aarhundrede. De norske Byer udfoldede i Regelen en livlig Virksomhed, medens de Danske, paa Kjøbenhavn, Regjeringens Kjæledægge, nær, førte en hensygnende Tilværelse. Norges Udførsel oversteg i Værd meget Danmarks, og, ifølge en paa adskillige Fejlslutninger hvilende Handelsbalance, forestillede man sig i forrige Aarhundrede sedvanlig, at Norge stadig tjente Penge paa sin Handel, medens Danmark stadig tabte, saa at Danmark alene opretholdtes ved Norges Overflod. Allerede Holberg udtaler denne Forestilling, som længe efter uimodsagt vedblev at have Kurs, idet han siger: «Danmark har kunnet ansees som en høj Sø, der styrter idelig Vand ned i det store Hav, som aldrig kommer tilbage, og Norge som en Flod, der falder igjen udi samme Sø, og derved hindrer, at den saa hastig ikke kan udtørres», Det er let at skjønne, hvorledes en slig Forestilling, naar den fik almindelig Indgang, kunde bidrage sit til at løfte Nordmændenes nationale Selvfølelse ligeoverfor de Danske og styrke hos dem Troen paa deres Lands Evne til at staa paa egne Ben, om det gjaldt. Det er ogsaa sikkert nok, at den endnu i 1814 spillede en vis Rolle og ydede Selvstændighedsmændene en Støtte under deres modige Gjerning. Iøvrigt udtrykte det holbergske Billede, om ikke hele Sandheden, saa ialfald en god Del af den: de norske Statsindtægter gik til Danmark og af dem vendte saare lidet tilbage, saa at forsaavidt Danmark virkelig var som en Sø, der næredes ved den fra Norge kommende Elv.

Det norske Folks Ulykke i Reformationsperioden var, som før fremhævet, at det var bleven et Bondefolk. Det holdt sig sundt og sterkt i sin Kjerne, men det var bleven som en Stamme uden Grene, Løv og Frugter. Det savnede Organer, hvorigjennem det kunde træde i virksom Forbindelse med Udenverdenen, drage Næring til sig af den europæiske Kultur og derved voxe og udvikles. I Oldtiden havde det havt saadanne Organer i sit talrige Aristokrati; i Reformationstiden var der ingen længer: den gamle Adel var uddød, Borgerstanden var faatallig og fattig, kuet ved det hanseatiske Handelsvælde, Embedsstanden næsten bare sammensat af Landsprester, der levede spredt om blandt Bønderne, delte deres Kaar og ikke i nogen Henseende kan antages at have staaet meget over dem. — Nu fik Norge, ved Handelens og Skibsfartens Opblomstring i det syttende og attende Aarhundrede, en nogenlunde talrig og velhavende Kjøbmandsklasse, der stod i livlig Forbindelse med Udlandet, navnlig England, og derigjennem maatte føres nærmere til de almene Kulturbevægelser end Bønderne i sine aflukkede Bygder. Samtidig hermed blev dets Embedsstand udviklet baade i en indre og en ydre Forstand; til Geistligheden kom en civil-juridisk Embedsetat, og begge disse Klassers intellektuelle Standpunkt løftedes ved de stigende Fordringer, der stilledes til dem, navnlig efterat Embedsexamen ved Kjøbenhavns Universitet var bleven paabudt, først for geistlige, siden ogsaa for juridiske Embedsmænd.

Paa denne Maade voxede lidt efter lidt den

Sum af Oplysning, der fandtes inden Landets Grænser, hvilket selvfølgelig var en Hovedbetingelse for Udviklingen af en mere virksom, mere bevidst Nationalaand. Jo højere Oplysningen steg, des mere maatte den føre til Eftertanke over Rigernes indbyrdes Forhold, aabne Øjet for Uligheden i Vilkaar, Uligheden i Karakterer, der gjorde Helstatsforbindelsen mellem Rigerne til en unaturlig Tvang, — des mere almindelig maatte historisk Læsning blive, hvorved igjen Minder vaktes eller vedligeholdtes, der ikke saa let lod sig forene med en sløv Slaaen-sig-tiltaals ved det Bestaaende.

Paa den anden Side har Aanden inden Penge- og Forretningsmændenes Kreds, inden det saakaldte Bourgeoisie i egentlig Forstand, altid og overalt, enddog i Samfund med et sterkt bevæget aandigt Liv, en rig, aldrig afbrudt historisk Tradition, vist sig at være merkeligt lidet ideal, lidet patriotisk. Saameget mere maatte dette være Tilfælde under Forhold som i Norge, hvor Handelsaanden paa de fleste Steder kunde brede sig aldeles uhindret eller uberørt af højere Interesser. Der tales ofte nok om den «lede Haandelsaand» i de norske Byer i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, og det er troligt nok, at den ogsaa virkelig har været i en usedvanlig Grad materialistisk og selvgod.

Den norske Borgerstand, der dannede sig under Foreningen med Danmark, var for en stor Del af fremmed Oprindelse. Danske og endnu hyppigere tydske eller slesvig-holstenske Kjøbmænd

flyttede ind i de norske Byer og naaede ofte, ved sine gode Forbindelser, frem til en toneangivende Rolle inden disse. Dansk var siden Reformationen blevet Bybefolkningens Talesprog, og herved blev den, hvad enten den var af norsk eller udenlandsk Oprindelse, adskilt som ved en dyb Kløft fra det øvrige Samfund, saa at den stod ligeoverfor det som halvvejs fremmed.

Det samme gjaldt nu, tildels enddog i højere Grad, om Embedsmandsklassen. I den første Tid efter Reformationen medførte Norges Mangel paa lærde Skoler og dets i andre Henseender forkomne og forsømte aandige Tilstande, at danske Mænd hyppig indsattes i norske Embeder. Siden, da Norge blev bedre istand til at forsørge sig selv i saa Henseende, vedblev det dog at være sedvanligt, at Embeder i Norge overdroges til Danske, medens omvendt Nordmænd hyppig ansattes i i Danmark. Regjeringen maatte jo stille sig og stillede sig med stadig klarere Bevidsthed det Formaal at blande begge Folkene saavidt muligt sammen, saa at de kunde bedre lære at føle sig som eet. — Til enhver Tid under Foreningen med Danmark var derfor den norske Embedsmandsklasse sterkt isprængt med danske Elementer, navnlig i dens højeste, ledende Kredse. Om de norskfødte Medlemmer af Klassen gjaldt det, ikke mindre end om de danske, at de havde taget sine Examener ved Kjøbenhavns Universitet; de havde tilbragt sine gladeste, betydningsfuldeste Aar i Danmarks Hovedstad og der ofte knyttet Venskabs- og Frændskabsbaand for Livet. Jo højere de stod

i aandig Henseende, des sterkere maatte de føle sig hendragne til Minderne fra dette Ungdomsliv, tilbragt mellem Kammerater, danske som norske, i Studier eller Klublivets aandige Adspredelser, medens de maatte føle sig næsten som fremmede, landsforviste, naar de sad hjemme som Embedsmænd i den ensomme norske Landsbygd eller i den norske Smaaby, hvor Alles Sind var optaget af Fragter og Tømmerpriser.

Eftersom de saakaldte højere Samfundsklasser i Norge voxede i Tal og Magt, blev de ogsaa bedre istand til at deltage i det Aands- og Kulturarbejde, som ved Sprogfællesskabet var blevet et fælles for det danske og norske Folk. I Tidsrummet fra 1536 til 1660 tog Nordmændene liden eller ingen Del i dette fælles Aandsarbejde. Det var dengang endnu kun faa norske Studenter, og mange af disse vedblev længe efter Reformationen, ifølge gammel Vane, at søge, ikke til Kjøbenhavn, men til Rostock eller andre tydske Universiteter. Man har ogsaa fra denne Periode en Literatur paa Dansk, tilblevet i Norge og ved Nordmænd; Periodens to mest fremtrædende norske Forfattere er allerede før nævnt: Absalon Pederssøn og Peder Klaussøn. Men denne Literatur blev i Samtiden lidet udbredt, lidet kjendt; de fleste af dens Værker henlaa utrykte og er først i den nyeste Tid blevet dragne ud af sin Glemsel. Den har desuden fordetmeste en meget lokal Karakteer: det er fordetmeste Beskrivelser over Landet, Dagbogsoptegnelser eller Oversættelser af de gamle norske Love og Sagaer. Den er mest en Efter-

klang efter Norges gamle nationale Aandsliv og indeholder lidet eller intet af Spire eller Tegn til en ny, fremadskridende Aandsbevægelse. — Efter Statsforandringen i 1660 blev det snart anderledes. Tallet paa de norske Studenter voxede nu sterkt og de samledes bedre end forhen; Kjøbenhavns Universitet blev nu det Sted, hvor alle Nordmænd, der søgte en højere Uddannelse eller hvis Maal var at komme ind paa Embedsbanen, søgte hen. Der kommer nu en Tid, da Norge og norsk Folkejendomelighed ikke blot forholder sig passivt modtagende, paavirket, eller saa at sige vigende tilbage for de fra Danmark udgaaende Kulturindflydelser, men givende, skabende, udfoldende sit eget Væsen. — Det første Navn, der møder os her, — det første i Tid som i Rang, — er Holberg's, — et enkelt Navn, men som ved sin Storhed opvejer mange, — Grundlæggeren af en ny Literatur, Reformatoren paa saamange af Aandslivets Felter, — blandt alle den dansk-norske, nyere danske og nyere norske Literaturs Forfattere den, som til denne Dag har øvet den dybeste, mest vidtgribende Indflydelse paa begge Folk. Efter Holberg kommer Tullin, ogsaa en Nordmand, der gjør Epoke i Literaturen, om end paa et langt snævrere Omraade og med langt mindre vidtrækkende Virkning. Og saa endelig Wessel og hele Rækken af det norske Selskabs Digtere og Kritikere, højt ansete, toneangivende i sin Tid.

Denne Nordmændenes fremragende Deltagelse i den fælles Literatur er det bedste Minde fra

Foreningstiden, — det, hvorved man nuomstunder helst og naturligst dvæler. Det var en Hæder for Folket og opfattedes ogsaa som en saadan i Samtiden, — tjente altsaa forsaavidt til at styrke Nordmændenes nationale Selvfølelse. Men det var i det danske Sprog at disse norske Forfattere optraadte; de brød nye Baner, der udgik fra dem et nyt Livspust, men alt dette skete inden en Literatur, en Aandsverden, som kaldtes den danske og med Rette kaldtes saa, fordi den havde sit Hjem og sin Rod i Danmark og hos det danske Folk; de fleste af dem tilbragte sit Liv i Danmark, skrev med Tanken væsentlig henvendt paa det danske Publikum og havde ingen eller idetmindste ingen klar Bevidsthed om en paa Nationaliteten hvilende dybere Adskillelse mellem dem og deres danske Medarbejdere paa Literaturens Omraade. Man har i Nutiden erkjendt en saadan dybere Adskillelse; man har erkjendt, at en umiskjendelig Overensstemmelse i Smag og Aandsretning, et fælles Karakterpræg, der har sin Rod i en særskilt Folkejendomelighed, forbinder Holberg, Tullin og det norske Selskabs Digtere til en for sig selv staaende Gruppe inden den dansk-norske Fællesliteraturs Mænd. Men for Samtiden stod dette langtfra klart. Man iagttog forskjellige Smagsretninger, stridende Skoler, men førte ikke] Striden tilbage til denne dens rette inderste Grund. — Det norske Folk, der i Reformationstiden var som en livløs Krop uden Bevægelse, havde atter faaet et Hjerte; men dette Hjerte slog (for at bruge et kjendt Udtryk) paa

paa fremmed Grund. Den norske Nationalitet var paa en Maade atter bleven vaagen og virksom, men den sejlede under fremmed Flag, og var ikke bleven sig saaledes bevidst i sin Ejendommelighed, at den krævede eget Flag, at den havde Trang eller Evne til at gaa sine egne Veje.

Der stod paa en Maade to norske Samfund ved Siden af hinanden, — et nyt, bestaaende af Embedsmænd og Byborgere, et gammelt, Bondestanden. — Det nye var for en stor Deel først bleven til under Foreningen med Danmark; det havde optaget i sig fremmede Elementer, som blev, om ikke i Tal, saa desmer i andre Henseender de overvejende; dets Sprog var dansk, dets Traditioner for en god Del ligesaa; det var med de sterkeste Baand knyttet til Danmark; det levede i et aandigt Samliv med Danmak. Dette Samfund var det vaagne, det virksomme, det fromadskridende, — det, der i en udvortes Forstand, ligeoverfor den øvrige Verden, repræsenterede Nationaliteten. — Bag det stod det gamle Samfund, der hvilede paa helt national Grund, hvis Sprog og Kultur (thi det havde en særskilt Kultur) stod i ubrudt Sammenhæng med Landets eldre Storheds- og Glandsperiode, men som havde draget sig tilbage i sig selv og stod paa en Maade udenfor Sammenhængen med Tidens fremadskridende Bevægelse.

Begge Samfund var paa sin Vis norske, kaldtes saa og betragtede sig selv saa. Men allerede dette, at de var adskilte, at de var to, viser, at ingen af dem helt kunde svare til Navnet.

Bondesamfundet var ved sin Oprindelse og sine Traditioner det egte-nationale; men dets Nationalitet var som en død Skat, et Arvesølv, gjemt under Laas og Lukke og som med alt sit Værd kan være værdiløst, fordi det ikke kommer i Cirkulation. Embedsmands- og Borgersamfundets Norskhed var en virksom, fremadskridende og forsaavidt en sandere; men ifølge dette Samfunds Traditioner og historiske Stilling til Danmark til den ene Side, Norge til den anden maatte den være og var den ogsaa gjennem lange Tider uklar og halv, uden Dybde og derfor uden den rette Spirekraft.

Mellem begge Samfund lagde forskjelligt Sprog og forskjellig Kultur en dyb Kløft. — Denne Kløft var til ingen Tid saa dyb, at de jo ikke paa en Maade erkjendte og følte sig som hørende sammen. Norske Embedsmænd og Bymænd lærte, under det lange aandige og politiske Samliv med Danmark, at betragte sig paa éngang som Landsmænd med sine danske Standsfæller og med de norske Bønder; men til enhver Tid synes Landsmandsskabet med disse sidste at have været det, der i Regelen drog længst og havde den største Magt. Midt under Norges dybeste Fornedrelse synes Nordmandsnavnet dog aldrig at have været et Navn, man undsaa sig ved (som Tilfældet blev med det danske Navn ligeoverfor Tydskerne i det 18de Aarhundrede). Mindet om, hvad Norge engang havde været, uklart og ufuldkommet som det var, synes dog forsaavidt at have givet tilstrækkelig Støtte ligeoverfor den nedslaaende Be-

tragtning af hvad Norge var blevet. De Nordmænd, der talte dansk, talte det ialfald paa en anden Maade, med en Akcent og Udtale, der stemte overens med Sproget hos de norske Bønder. Deres Karakter og Væsen var præget af de samme Livsforhold, den samme Natur, som disses, og en Natur som Norges præger dybt. Denne Overensstemmelse i Væsen, dette fælles Grundpræg af en sterk Natur, som sammenknyttede alle Nordmænd, baade de, der hørte til det nye, og de, der hørte til det gamle Samfund, havde altid mere at betyde end de Baand, der knyttede norske Embedsmænd og Bymænd til deres danske Aandsfæller. Nordmændene, med sin haardere Mundart, sin haardere Karakter og det Ry for personlig Kraft, som de havde bevaret fra Oldtiden, synes ikke at have havt synderlig vanskeligt for at gjøre sig gjeldende ligeoverfor de blødere Danske, og det endog paa en Tid, da Norge stod paa det laveste Punkt, hvortil det nogensinde kom, og var lidet agtet i Sammenligning med Danmark. Engelskmanden Molesworth, der skrev sin bekjendte Bog om den danske Stat ikke længe efter Enevoldsmagtens Indførelse, i Slutningen af det syttende Aarhundrede, siger om Nordmændene, at »de ere haardføre, arbejdsome og hæderlige Folk, der nyder Anseelse hos andre og agte sig selv langt bedre end de Danske, hvem de kalde med et Slængenavn Juter«. Holberg siger om sine Landsmænd, at de, »saasom de leve under et andet Klima, differerer (adskille sig) meget fra de Danske, baade i Humeur og Sæder»; og naar han saa gaar over

til nærmere at skildre de to Folks Karakter, stiller ham dem næsten i en fuldkommen Modsætning til hinanden, idet han fremhæver som det mest iøjnefaldende Drag i de Danskes Nationalvæsen deres »Mediocritet«, d. v. s. dette, at de ikke gaa til nogen Yderlighed enten i Dyder eller Laster, men holde sig til den jevne Middelvej, medens han om Nordmændene siger, at »det som kaldes Middelmaadighed har liden Sted blandt dem, men de som ere gode ere i høj Grad gode, og de som ere onde i en høj Grad onde«, — og, idet han, ligesom Wessel siden, bebrejder de Danske deres Tilbøjelighed til at »admirere (beundre) alt hvad der kommer fra fremmede Steder«, medens Nordmændenes Arvesynd heller skulde være, at at de »paa Grund af sine store Kvaliteter og Sindets Gaver er tilbøjelig til at fatte for store Tanker om sig selv og se andre over Axlerne«.

Der var saaledes vistnok aldrig nogen Fare for at den norske Nationalitet skulde gaa op i den danske. Den Guldbergske Formel: »Ingen Nordmand er til; alle ere vi Borgere af den Danske Stat«, kunde selv under de heldigste Omstændigheder ikke blive mere end et fromt Ønske. Saalænge der er et Norge til, vil der ogsaa være Nordmænd; en Amalgamationspolitik kunde da som nu i det højeste forsinke, men aldrig afbryde den naturbestemte Udvikling mod Selvstændighed. — Paa den anden Side er det klart, at, jo fjernere de to norske Samfund stod hinanden, jo nærmere de norske Embedsmænd og Bymænd var knyttet til Danmark, — des mindre kunde der

være Tale om en virkelig levende og fremadskridende norsk Nationalitet, des mer maatte denne Nationalitet være lammet i sin Evne til Selvhævdelse. Saalænge Norge for de Nordmænd, der sad inde med den højeste Oplysning, kun gjaldt som en Del af Fædrelandet, — kun gjaldt som deres Fædreland i en »naturlig« eller geografisk Forstand, medens Danmark var det ligesaameget eller vel saa det i historisk-politisk Forstand, — saalænge kunde ingen virksom Tanke paa større Selvstændighed, ingen Trang til friere Udvikling, gjøre sig gjeldende inden det norske Folk. Og saadant var øjensynligt Forholdet paa Holbergs Tid; derom vidner mange Steder i hans Skrifter. Han undlader ikke, naar han dertil finder Lejlighed, at fremhæve Nordmændenes store og gode Egenskaber, endog paa Bekostning af de Danske; han omtaler deres Bedrifter i gammel og ny Tid med en hos ham usedvanlig Varme og i Udtryk, der vilde have været stemplet som ypperlige Prøver paa norsk Skryt, saafremt en anden havde brugt dem; han nævner sig ofte som Nordmand, — øjensynlig ikke uden en vis Selvfølelse, — men ligesaa ofte taler han om sig som Dansk —, det ene Udtryk har faldt ligesaa naturligt for ham som det andet; han taler om den danske Stat, til hvis Borgere han hører, den danske Konge, hvis Undersaat han er, det danske Sprog og den danske Literatur, til hvis Hæder han virkede gjennem hele sit Liv, og det synes ikke at have faldt ham ind, at han ved disse Benævnelser udslettede sit eget Folk af Nationernes Tal:

det synes ikke at have saaret hans Nordmandsfølelse eller fremkaldt noget Savn hos ham, at han maatte kalde Staten, Sproget, Literaturen, — kort alt det, hvortil en vaagen, virksom Patriotisme knytter sig, — dansk, ikke norsk. Vi tør trygt gaa ud fra, at faa eller ingen af Holbergs samtidige Landsmænd var kommet videre end ham; med andre Ord: Nordmændenes Nationalfølelse paa denne Tid havde mere Karakteren af en ubevidst personlig Kraft eller af en provinsiel Særfølelse, der mander sig op ved enkelte Lejligheder og slaar i Bordet, naar det kommer til Sammenstød med Fremmede, end af den sande Fædrelandskjærlighed med dens dybe Forstaaaelse og dens aldrig hvilende Udviklingstrang. Nordmændene, med sit vidtstrakte Land og og dets gamle Historie i Ryggen, vilde være noget mere end Sjællænderne og Fynboerne; de krævede en Forrang blandt den danske Stats Indbyggere; men at være noget for sig selv i mere end en naturlig Forstand, at være det politisk og nationalt, det faldt dem ikke ind eller derom havde de ingen klar, bestemt Tanke.

Hvad det gjaldt om, for at det skulde komme dertil, — hvad det gjaldt om, for at Nordmændene atter kunde blive et Folk i Ordets fulde Bemærkelse, at de kunde blive besjælede af en virksom, bevidst Selvstændighedstrang, — det var, at de to Samfund, hvori Folket kulturhistorisk var delt, nærmede sig til hinanden, at de Nordmænd, der tilhørte Embedsmands- og Borgerklassen, flyttede i aandig Forstand mere og mere hjemover, at de

Baand, der knyttede dem til Danmark, løsnedes, medens omvendt de, der knyttede dem til det norske Bondesamfund, blev fastere og drog stærkere. Det var en saadan Tilnærmelse, der foregik i Løbet af det attende Aarhundrede, og det var fra den, at den nyvakte Nationalaand hos Nordmændene, der allerede i Aarhundredets sidste Decennier gav sig saamange umiskjendelige Udtryk, og som gjennem vexlende ydre Tilskikkelser førte Folket frem til Selvstændighedsværket i 1814, gik ud og hentede Næring.

Enevoldsregjeringens Politik var, som nævnt, rettet paa at sammensmelte begge Folk saa meget som muligt. Systemet, hvorefter begge Riger styredes, var det samme; men dette System lod sig ikke gjennemføre paa samme Maade eller i samme Grad i Norge som i Danmark, og derfor blev ogsaa dets Virkninger forskjellige. De norske Embedsmænd indtog saaledes i flere Henseender en friere, værdigere Stilling end deres danske Kolleger. Af disse blev mange, ifølge den saakaldte Birke- og Kaldsret, ansatte af de adelige Herregaardsejere og var derfor et Slags private Tjenere, — et Forhold, der var og blev saagodtsom ukjendt i Norge. De norske Embedsmænd var, saagodtsom uden Undtagelse, helt offentlige Funktionærer, — Statens eller, som man dengang udtrykte sig, Kongens Tjenere. Enddog som saadanne var de mindre afhængige end Embedsstanden i Danmark, hvad enten denne stod i det private Tjenerforhold til Herregaardsejerne eller ikke. Norges Fjernhed,

Regjeringens Mangel paa Kjendskab til norske Forhold hindrede den fra at agere i samme Grad Formynder for sine norske Undersaatter som for de danske. Embedsmændene i Norge fik ofte Lejlighed til at afgjøre paa egen Haand, hvor de danske alene udførte hvad der blev dem paalagt. De var ikke i samme Grad som disse bundne til at spørge efter hvad man ønskede eller vilde paa højere Steder; til Gjengjæld maatte de tage et ganske andet Hensyn til dem, der var stillet under deres Myndighed, eftersom den norske Almue bestod af personlig frie Mænd, hvis Misnøje Regjeringen frygtede og hvis Klagemaal den i Regelen fandt det raadeligst at afhjælpe, medens Massen af Folket i Danmark var saa underkuet og saa ganske overladt i Herregaardsejernes Vold, at Embedsmændene, naar de kun stod sig godt med disse, uden synderlig Fare kunde tillade sig de groveste Misbrug af sin Myndighed. — Ved disse Forhold oparbejdedes hos det norske Bureaukrati en Aand, der var bedre end Aanden hos det danske og i visse Maader meget bedre end man skulde have ventet at finde den hos et enevældigt Kongedømes Tjenerskab.

Regjeringen havde, under sit Stræv med at ophjælpe Handel og Industri ved Privilegier, Monopoler, Statstilskud, væsentlig Danmark og først og fremst Kjøbenhavn for Øje. Paa Norge blev der saagodtsom aldrig tænkt. Men hvis den danske Forretningsverden fremfor den norske nød godt af den Kongelige Kasses Gavmildhed, rammedes den til Gjengjeld fremfor den norske af Beskyttelses-

systemets skadelige Følger, og disse opvejede langt Fordelene. Borgerstanden i Danmark vænnedes til at stole paa sine højeste og allerhøjeste Patroner, medens den norske Borgerstand vænnedes til at stole paa sig selv, og det var i det forrige Aarhundrede en erkjendt og af mange Iagttagere fremhævet Kjendsgjerning, at de norske Kjøbmænd i Regelen udmerkede sig fremfor sine danske Standsfæller ved en Driftighed og en Uafhængighed i Tænkemaade, der ganske vist havde adskillig mer Værd end de Privilegier og Pengetilskud, som det kunde lykkes danske Handelskompagnier eller Fabrikejere at opnaa ved at gaa de høje Herrer i Styrelsen under Øjne.

Danmark var det Land, hvor begge Rigers fælleds Konge stadig opholdt sig. Dette var i Samtidens Øjne vistnok en uhyre Fordel; det var fornemmelig dette, der stemplede Danmark som Hovedrige, Norge som Biland. Til Gjengjeld maatte det danske Samfund i langt højre Grad end det norske lide under de fra Hoffet udgaaende moralsk fornedrende og besmittende Indflydelser. Dyrkelsen af Kongens Person, Respekten for Rangens og Titlernes rent udvortes Fortrin var vistnok eller blev paa en Maade fælleds for begge Folk. Men det følger af sig selv, at disse Virkninger af Enevoldssystemet maatte yttre sig saameget svagere, jo større Afstanden var fra Systemets Axe og Midtpunkt. Underdanigheden kunde ikke i den Grad gaa over til en anden Natur der, hvor man bare en og anden Gang havde Lejlighed til at krybe, som der, hvor man daglig kunde opøve

sig i at agere Lakej. Norge blev forsømt i Hensyn paa Titler og Ordener som i andre Henseender, og derover skal vi ikke nu klage. Man fik her nøje sig med at se Herligheden paa Afstand og blev til Gjengjeld ikke saa blændet af den.

Enevoldskongerne af den oldenborgske Æt opdroges fordetmeste paa Tydsk, talte og skrev Tydsk som sit rette Modersmaal og omgav sig helst med Tydskere. De fleste Ministre var Tydskere; alle høje Poster i Hæren og ved Hoffet besattes med Tydskere. Eftersom den gamle danske Adel døde ud eller blev økonomisk ruineret, — og dette skete med en rivende Hurtighed efter Enevoldsmagtens Indførelse —, kom tydsk Adel i dens Sted. Tydske Hofmænd blev hjulpne til fordelagtige Giftermaal inden uddøende danske Adelsætter eller afkjøbte forgjeldede danske Adelsmænd deres Godser. Denne nye tydske Hof- og Militæradel drog efter sig Skarer af Landsmænd, der vidste at trænge sig frem og gjøre sig gjeldende paa alle Omraader. Tydskerne optraadte næsten som en herskende Race i Danmark; den danske Nationalitet blev kuet og haanet; det kom saavidt, at mange Danske ligefrem undsaa sig ved sin Nationalitet og søgte, saavidt det lod sig gjøre, at gjelde for Tydske. Holberg spotter oftere over denne Art af «honnet Ambition», som t. Ex., naar han i «Jean de France» lader Espen sige: «Jeg er ikke fød her i Landet, det er kun mine Fiender, som siger saadant; jeg er fød over ti Mile søndenfor Randers, hvor vi ere anseet som

Lemmer af det hellige Romerske Rige» (d. e. Tydskland). Og Tydskeriet i Danmark gik snarere frem end tilbage efter Holbergs Tid. «Vore fleste Fornemme», siger Ministeren Guldberg, »tro at fornedre sig, naar de tale Dansk; man kunde være Dansk og leve i Landet og af Landet uden at forstaa Landets Sprog». — Af dette Fremmedherredøme, der gjennem lange Tider hvilede saa tungt over den danske Nationalitet, blev Norge kun i ringe Grad berørt. Den nye Tydske Adel var altfor nøje knyttet til Hoffet til at komme hid. Dansk og tydsk Folkeejendommelighed harmonerede desuden bedre, stod hinanden nærmere end norsk og tydsk; ogsaa af denne Grund havde Tydskerne lettere for at gjøre sig gjeldende i Danmark end i Norge. For Nordmændene havde Tydskeriet i Danmark i det attende Aarhundrede væsentlig den Betydning, at det virkede til at uddybe Kløften mellem dem og de Danske. Saalænge det danske Samfund havde været repræsenteret af en talrig og mægtig national Adel, havde det kunnet udøve en overvældende Indflydelse paa Norge, medens dets Anseelse og dragende Magt maatte aftage, eftersom det selv blev mere og mere kuet under en fremmed Nationalitet.

Den norske Embedsmands- og Borgerstand, som ved sin Historie og Udvikling paa en Maade var stillet mellem norsk og dansk Nationalitet, blev saaledes mere og mere fjernet fra denne sidste eller lærte mere og mere at føle sig som noget fra den adskilt og selvstændigt. Til Gjengjeld blev den draget saameget nærmere hen mod det norske

Bondesamfund, hvor Grundvolden for Norges nationale Fremtid laa, endnu fordetmeste ukjendt og uforstaaet. Den Respekt, der stod af dette norske Bondesamfund, voxede nemlig paa samme Tid som den Respekt, der stod af det danske Samfund, tog af. — Vi har før omtalt, hvor lidet agtede de norske Bønder var i Reformationsaarhundredet og hvorledes de navnlig i militær Henseende, trods sin Djærvhed og Stridbarhed, spillede en temmelig maadelig Rolle. Dette blev i den følgende Tid snart anderledes og bedre. Under Kristian den Fjerde oprettedes en særskilt norsk Hær, der dannedes ved Udskrivning blandt Bønderne. Det var kun en Milits; men i Hensyn paa Væbning og Øvelse stod den dog langt over de fordums Mandhusinger, og det varede nu ikke længe, inden Norge og Danmark paa en Maade byttede Rolle i Hensyn paa krigersk Ry og Evne. Hvad der havde gjort Danmark i Unions- og Reformationstiden saa overlegent ogsaa i militær Henseende over Norge, var dets talrige Adel med dens Følge af velvæbnede, veldisciplinerede Krigere. I det syttende Aarhundrede døde denne Adel ud eller blev økonomisk ruineret, og nu sad Danmark igjen med en Bondestand, der altforlænge og altformeget havde været kuet under Adelsaaget til at kunne afgive gode Soldater. Ogsaa i Danmark blev der oprettet en Milits, omtrent samtidig med den norske og indrettet paa samme Maade; men denne svarede saa maadelig til sin Hensigt, at den tilsidst rent blev ophævet og erstattet ved hvervede Tropper, der fordetmeste kom fra Tydskland.

Den norske Milits viste sig derimod fuldt istand til at løse sin Opgave: at forsvare Landet; de norske Bønders krigerske Fortrin, — først og fremst en Virkning af deres op gjennem Tiderne hævdede ubrudte personlige Uafhængighed, — traadte stadig bedre frem og blev stadig bedre paaskjønnet. Det blev efterhaanden sedvanligt, at Kjernen af den i Danmark stanende hvervede Hær, — Livgarderne til Hest og Fods, — rekrutteredes fra Norge. I Krigstilfælde hændte det ofte, at norske Soldater i mængdevis droges ned til Danmark for at deltage i dette Lands Forsvar. Den norske Nationalmilits blev, for at kunne opfylde de Krav, der stilledes til den: at forsvare ikke blot Norge, men Danmark, stadig forøget og voxede tilsidst udover ethvert rimeligt Hensyn til Befolkningens Størrelse. Denne overdrevne militære Udskrivning var en økonomisk trykkende Byrde for Landet, endnu mere trykkende end de høje Skatter og de høje Toldsatser. Men, naar man ser hen til den Anseelse, som Norge herved vandt, den Selvfølelse, som herved maatte vækkes hos Nordmændene ligeoverfor de Danske, og erindrer hvilken Betydning dette har havt for Landets senere Historie, vil man vistnok være enig om at indrømme, at Betalingen endda ikke var for høj. — I Krigen mod Sverige 1643—45, den i Norge saakaldte Hannibalsfejde, og endnu mere i Krigen 1657—60, ved Haldens Forsvar og Throndhjems Tilbageerobring fra de Svenske, da et frivilligt Korps af Gudbrandsdøler sluttede sig til den norske, mod Throndhjem rykkende Hær, og gjorde god Tjeneste,

begyndte Nordmændene at gjenvinde det Ry for krigersk Dygtighed, som de havde havt i Sagatiden, men som var gaaet tabt i Unionsperioden. Under den saakaldte skaanske Krig 1675—78 gik det de danske Hære fordetmeste uheldigt, medens den norske fægtede med en næsten uafbrudt Fremgang. Men allerstørst Ry vandt de norske Bønder ved de Opoffrelser og den Udholdenhed, hvormed de værgede sit Land mod Karl den Tolvte. Da denne Konge i 1716 gjorde sit første Indfald i Norge, var næsten Halvdelen af de norske regulære Tropper (d. v. s. den norske Milits) i Danmark; der fandtes ingen Magaziner, ingen Krigskasse, alle rede Penge var bragt ned til Danmark; Soldaterne led Hunger og Frost, men sloges alligevel med den største Tapperhed. Der samlede sig mangesteds blandt Bønderne Skarer af Frivillige, som gjorde Tjeneste paa egen Kostning og med egen Udrustning. «Da den kommanderende General», fortæller Pontoppidan i sin Norges naturlige Historie, efter Generalens egen Beretning, «ved Grænsefæstningernes Besættelse merkelig havde svækket det Korps, med hvilket han havde sat sig ned ved en Fjord, for at oppebie den forventede Transport fra Danmark, komme gamle graahærede Bønder til ham og offererede (tilbød) sig med egen Udrustning til Kongens Tjeneste. Særdeles kom en Dag en Trop af 300 saadanne Volontaires (Frivillige) fra Thelemarken, Folk fulde af Mod og Lyst, bærende hver 3 Ugers Kost i deres Randsel og derhos en riflet Bøsse, sigende: «God Dag, Far, vi hører du

har faaet fremmede Gjester, som du vil skilles ved. Har du Lyst til at bruge os, da sig, hvad vi skulle gjøre, saa skal du se vi er Mænd». Disse Bønder var det, som bleve kommanderede af Capitaine Coucheron i den Action (Fægtning) paa Krogskoven, hvor de Svenske, som vilde trænge igjennem, bleve ganske repousserede (slagne tilbage) med 200 Mands Tab».

Denne og andre lignende Beretninger om Nordmændenes i Krigen i 1716—20 udviste Tapperhed og Troskab var længe efter paa alles Mund i Danmark saavel som i Norge. Man omfattede i Danmark paa hin Tid den norske Nationalmilits med langt større Interesse end den saakaldte danske Hær. Denne var ogsaa kun dansk i Navnet; den kommanderedes paa tysk og baade Soldater og Officerer var fordetmeste Tyskere. Det var lejede Tropper, der kostede umaadelige Summer og som ogsaa paa anden Maade var Landet til største Plage. De bleve i Fredstider lagt i Kvarterer omkring i Landdistrikterne, og deres Opførsel her var en saadan som man kunde vente den af fremmede Lejesvende blandt en ubevæbnet, værgeløs Almue. Armeen var derfor i Danmark Gjenstand for et almindeligt Had; den betragtedes snarere som Landets Undertrykker end som dets Forsvarer, og dens krigerske Bedrifter var heller ikke af den Art, at de skulde bringe Folket til at glemme dens Udskejelser i Fredstid. — Derimod var Flaaden de Danskes Stolthed og Glæde; den var national, medens Landhæren var tydsk; den havde stadig udmerket

sig og hævdet Danmarks Overlegenhed tilsøs ved en Række glimrende Sejrvindinger, medens Landhæren neppe havde en eneste at opvise. Men i denne Flaadens Hæder kunde Nordmændene tilegne sig en fremragende Del. Ved den voxende Skibsfart i det 16de og 17de Aarhundrede fik Norge atter en talrig Sømandsstand, en talrigere end Danmark, og, hvorvel ogsaa de danske Søfolk nød en velfortjent Anseelse, var det dog en almindelig Mening, der er bleven udtalt gjentagne Gange af Flaadens øverste Styrelse, det danske Admiralitet, ja allerede af det danske Rigsraad, at de stod tilbage for de norske, der ogsaa, saavidt man kan se, i Regelen udgjorde den talrigste Del af Mandskabet paa de Flaader, ved hvem Havet kom til at gjelde som de Danskes Vej til Ros og Magt.

Det er nu let at skjønne, hvorledes alt dette maatte virke til, at Baandene mellem de to Samfund i Norge, hvis Adskillelse var Folkets Svaghed, hvis Forening skulde blive dets Styrke, knyttedes fastere, at de norske Byborgere og Embedsmænd droges nærmere til de norske Bønder og saa paa dem med andre Øjne end tilforn. Man kunde være stolt af Landmandsskabet med disse Bønder, der havde udmerket sig saa ofte, som gav Hæren dens bedste Soldater, Flaaden dens bedste Matroser, i hvem den dansk-norske Stat fandt sin gjæveste, paalideligste Støtte. Det var anderledes nu end dengang, da de norske Bønder næsten kun var berømte for at slaa sine Fogder og Prester ihjel, saa at det ofte var vanskeligt at faa andre end de mest forulykkede

Individer, som intet havde at tabe, til at overtage noget Embede blandt dem.

Man vil bedst se Forskjellen ved at sammenligne Udtalelser hos Forfattere fra det sextende Aarhundrede med senere Udtalelser. Peder Klaussøn har kun et rosende Ord om de norske Bønder, hvor han taler om deres Bjørnejagter. «Det er at forundre paa desse Nordesche Bønders deris frimodige Dristighed, Manddom oc Styrche at de alleene tør gaae till een Biørn i Schouffuen oc falde hannem an med et Handverge oc legger hannom der — — — oc schulle vell femtan udlendische og vellforsøgte Mend i den Handell med Spidtz oc Hellebarder gaae fra hannem med Schamme.« Ellers udtrykker han sig om dem paa en Maade, der snarere tyder paa Uvilje end Sympathi. Thelemarkingerne kalder han »onde, ugudelige, haarde, vilde og oprøriske Folk over alle dem, som her i Landet bo«. Og paa et andet Sted, hvor han afhandler Spørsmaalet om hvorfra det norske Folk har sin Oprindelse, slutter han saaledes: »Men hvorledes om alt dette er, da have dette Lands Indbyggere deres første Orsprung oc Affkomst aff et hart Folc, effterdi de hafue altid været et hart, motvilligt, ulydigt, selffraadigt oc ofuerdadigt, uroligt, oprørisk oc blodgierigt Folck, som jeg icke kand benecte, at de endnu ere, synderlig paa de Steder oc Orter, som de endnu holde deres gamle Seder oc Skick ved Mact, det er til Fields langt op fra Siøkanten, der boer endnu ont oc vildt Folck«. Absalon Pederssøns Klager over «Norges Alderdom«

gaar nærmest udover Bønderne, som nu ikke længer ville værge sit eget Land, medens deres Forfædre drog ud paa Krigstog til fremmede Lande. — Gaar vi saalangt som til sidste Halvdel af det syttende og Begyndelsen af det attende Aarhundred, møder vi allerede baade hos danske og norske Forfattere Udtalelser, der er holdt i en anden Toneart. Arnt Berntsen, der i sit Værk «Danmarks og Norges fructbare Herlighed« (udkom 1656) overhovedet lægger an paa at skildre alting inden den dansk-norske Stat i et rosenfarvet Lys, overensstemmende med Værkets Titel, blir dog i en sær Grad veltalende, naar han kommer til at tale om de norske Bønder, hvem han ikke blot kalder et »behertzigt (modigt), mandigt og dristigt Folk«, men tillægger en Mangfoldighed af andre Dyder, saasom Troskab, Lydighed, Hændighed, Skarpsindighed o. s. v. Holberg siger om Odelsbønderne i Norge, at de ere «Adelsmænd en mignature« (ɔ: i mindre Maalestok). Pontoppidan —, en dansk Mand, der, som kjendt, i længere Tid var Biskop i Bergen, — fremhæver i sterke Udtryk den norske Bondealmues »Fortrin fremfor sine Lige i de fleste andre andre Lande«, navnlig dens »Livlighed, Ærekjærhed og Selvfølelse» (ingenia vivida, fervida et ad altiora erecta), hvilket han tilskriver, »næst Luften, Sindets behagelige Smag og Følelse af sin Frihed fra Hoveri og al saadan Tvang til fremmed Tjeneste«.

Men det er dog fornemmelig efter Midten af det attende Aarhundrede at Respekten for de norske Bønder hos deres Landsmænd af Borger-

og Embedsmandsklassen (og for en Del ogsaa disses danske Standsfæller) voxede til en Slags Enthusiasme, og hvad der nu virkede til at give de norske Bønder en saa høj Rang i det almindelige Omdøme, det var ikke blot deres Krigerhæder, men endnu meget mere den store demokratiske Aandsbevægelse, ifølge hvilken den sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede er bleven kaldt (og med Rette kaldt) Oplysningens Tidsalder. Kongedøme, Adel, Presteskab havde i Europas store Kulturlande mere og mere vist sig uskikkede til at være, hvad de engang var, Folkenes Førere paa Fremskridtets Vej. Til deres store Rettighe- havde engang svaret ligesaa store Pligter, men Pligterne var mere og mere bleven forsømte, og i samme Mon var ogsaa Evnen til at opfylde dem forkommet. Standsulighed, Privilegier, kongelige Prærogativer, som engang havde havt sin Berettigelse, fordi de tjente til at fremme Løsningen af visse Samfundsopgaver, maatte nu mere og mere synes en skrigende Uret, en meningsløs Tvang, en Skam for Samfundet, efterat disse Opgaver forlængst var løst og nye bleven stillet, og fremkaldte derfor mod sig en almindelig Storm, — først inden Literaturen, siden i Handlingens Verden. Digtere og Filosofer fremhævede alt det raadne og visne i de herskende Samfundslag og pegte paa Folket, — det store Lastdyr, der hidtil kun havde baaret Historiens Byrder, uden at faa Del i dens Liv og Lys, — som det, hvorfra Fornyelsen skulde komme, — den sande Suveræn, hvis Tillit Magthaverne havde misbrugt. Man begyndte at

sværme for Frihed og Lighed; at vende tilbage til Naturen, blev Løsenet; Naturtilstanden med dens formentlige ubundne personlige Selvstændighedsaand blev opstillet som et Ideal ligeoverfor en ensidig udviklet Kulturs megen Tvang og Trældom og mange forstenede Former.

Denne Aandsbevægelse udbredte sig ogsaa til de skandinaviske Lande og greb ogsaa her Sindene med en uimodstaaelig Magt. Og, som naturligt, yttrede den sig i Danmark som bitter Sorg og Harme hos alle oplyste, fædrelandsksindede Mænd over den danske Bondestands forkuede, næsten retløse Tilstand, medens den i Norge yttrede sig som Glæde og Stolthed over den norske Bondes urgamle Frihed og Selvejendom. Nordmanden kunde tro at finde de Idealer, for hvilke det store Europa sværmede, virkeliggjorte i sit eget Land. Her levede en talrig Klasse af Bønder med adelig Frihed, men uden Adelens for det øvrige Samfund krænkende og nedverdigende Forrettigheder. Her, hos dette Bondesamfund, trivedes de Dyder, som man tillagde Naturtilstanden, men som Adelstyranniet, Hoffernes og de store Byers Fordærvelse havde traadt under Fødder i de fleste øvrige europæiske Lande: Djærvhed og Aabenhed uden Standsovermod, Enkelhed i Seder, en ubøjet personlig Friheds- og Selvstændighedsaand sammen med Ærbødighed for Lov og Ret. Og her troede man ikke blot at finde en Virkeliggjørelse af Europas Frihedsidealer, men ogsaa (og med større Ret) en direkte Fortsættelse, et tro Billede af Sagatidens Norge. Minderne fra den nationale Histories Stor-

tid mødtes, forenedes med de allermoderneste europæiske Kulturtanker og fik derigjennem nyt Liv, ny Magt over Sindene. Odelsretten, hvortil de norske Bønders Frihed og Selvejendom i Samtiden var støttet, det var den gamle Odel, som Harald Haarfagre havde frataget Folket, men som Haakon Adalsteinsfostre havde gjengivet det, — hvorpaa det norske Statssamfund i Sagatiden var grundet og hvoraf dets kraftige Folkeliv var udrundet; Samtidens norske Odelsbønder var baade efter Aanden og efter Kjødet Erling Skjalgssøns og Einar Thambeskjelvers Ætlinger.

Overalt hos norske og danske Forfattere fra de sidste Decennier af det 18de Aarhundrede møder vi denne Lovprisning af Odelsretten og den norske Bondefrihed, disse Forestillinger om at i det norske Bondesamfund stod Sagatidens Norge fremdeles lyslevende, gjennem lange Tider miskjendt og overseet, men ubrudt i sin Kraft og sin Frihed, og færdig til, naar det skulde være, at opføre paanyt det Skuespil af Heltesind og Frihedsaand, der havde givet Sagaerne deres Stof. — »Priseligen stolt er Norges Søn«, siger Tyge Rothe, maaske Danmarks i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede højest agtede Tænker og Videnskabsmand. — »Hvo undres over, at Bonde er det, naar denne ved, at blandt hans Lige er de, der nedstammer fra Konger? Og, naar han med den hele opstigende Rad af Forfædre har siddet paa sin Odelsgaard og været den sande Hærmand, den sande Ledings- og Landeværnsmand? Er det Under,

at Nordmand af anden Stand end Bonden føler liveligen, hvad Nationalære er? Han i den lette Bjergathmosfære, — han med de Mindesagner fra Oldtiden, — han med den sande Tanke, at altid var Landet et Borgerfriheds, men aldrig et Adelsaristokrati's eller et Livegenskabs Land.« Nordal Brun kalder Odelsretten »Norges største Herlighed«; for ham er Bonden »den første Stand i Landet«. Jonas Rein tiltaler Kronprins Frederik (senere Frederik den Sjette) i Anledning af dennes Rejse til Norge med følgende Ord:

»En Bonde, see, fremstiller sig
Og Fadernavn tillægger dig,
Det er den sande norske Mand,
I ham du hædre bør vort Land.
Hans ædle Mine se og tro,
At Troskab, Mod i Hjertet bo.«

»Læs Norges Krøniker«, heder det i Edvard Storm's Digt over Indfødsretten:

— — — »saa skal du faa at vide,
Hvordan det gaar, naar Sværd og Hjerter sammen stride.
Naar Odel varmer Bryst, da, da, og ikke før,
Staar det som Klippen selv, og vinder eller dør.
Ja, Odel! Norges Ziir og elskte Skytsgudinde!
Hvor er en Ædelsten af din Værdi at finde?
Selv midt i Freden du gjør Under. Granens Top
Din evig' Lov og Ros til Skyen løfter op.«

Jeg kunde fylde mange Sider med Citater af lignende Indhold; men dette faar være nok. Norske Forfattere kunde i de Dage neppe nævne Norge, (og de nævnte det ofte og gjerne, som

man kan se af Wessel's Vers: «Jeg den kjække Nordmand priser, at han stedse ivrig viser, han sit Fødeland har kjær»), uden at Odelsretten og Odelsbonden skulde frem til Landets Forherligelse sammen med Hornelen og Sarpen. Det var som om en stor Opdagelse var gjort, der fyldte Sindene med en glad Begejstring. Man havde nok paa en Maade kjendt til Tingen før, men, hvilken uvurderlig, for al Verden misundelsesværdig Herlighed man i den besad, det havde man ikke vidst før. Men nu var Øjnene aabnet, og det er let at skjønne, hvorledes denne Opdagelse maatte virke til at styrke og løfte Nordmændenes Nationalaand og lære dem at føle sig som et eget, fra de Danske forskjelligt Folk i en helt anden Grad end forud. Nordmændene ligeoverfor de Danske var nu ikke blot Fjeldlandets Sønner ligeoverfor Slettelandets, men fremfor alt den frie Odelsbondes Landsmænd ligeoverfor den vordnede Hovbondes. Deres Patriotisme var ikke nu længer en blot Bygdepatriotisme, knyttet til, udledet af deres Lands særskilte Naturforhold; den var en Følelse, en Erkjendelse af at tilhøre et ejendommeligt Folkesamfund, med sin særskilte Aand og Forfatning og sine særskilte Veje i Fortid, Nutid og Fremtid De havde faaet sit Adelsbrev blandt Nationerne, renset for al den Støv og Skimmel, som havde lagt sig derpaa i Aarhundredernes Løb og gjort dets Skrift ukjendelig. Minderne fra Norges Historie i Sagatiden havde vedligeholdt de hendøende Gnister af national Selvbevidsthed midt under Landets dybeste Fornedrelse. Men de havde været

halvvejs som en død Skat; man havde seet op til dem som til en fjern Højde, hvorfra man ugjenkaldelig var styrtet. Nu syntes man at være rykket dem uendeligt meget nærmere; man havde indseet, at Oldtidens Kræfter og Betingelser fremdeles var tilstede, og man kunde tro, at de, naar Lejligheden bødes, atter vilde gjøre sig gjældende paa samme Sæt. Man kunde atter se ud i Nutiden med Stolthed og mod Fremtiden med Tillid og Mod. Slutningsordene i Welhaven's «Norges Dæmring»:

»Din Odel Bonde! er en hellig Grund.
Hvad Norge var, det skal han atter vorde
Paa Land, paa Bølge og i Folkerang»

er kun en Gjenklang af de Følelser, det Haab, der allerede besjælede mange Nordmænd i Slutningen af forrige Aarhundrede.

I disse Følelser laa Spirerne til en ny Udvikling. Herfra udgik Stødet, herfra kom Kraften til det Gjenrejsningsarbejde i alle Retninger, som førte til 1814 og som har ført videre.

Og saaledes stadfæstes den Sætning, som jeg før har opstillet og hvori de Resultater, hvortil min Granskning af vor Historie har ført mig, samles som i en Sum, den nemlig, at Norges Styrke i Sagatiden, dets Svaghed og dvaleliggende Søvn i Unions- og Reformationsperioden, dets gjenfødte Liv i vort Aarhundrede, — alt kan føres tilbage til de samme Grundforhold. At Norge havde et talrigt, med den oprindelige Stamme- eller Fylkesforfatning sammenhængende Aristokrati, var det, der gav dets Historie i Sagatiden den Storhed,

som vi medrette beundrer. At Norge havde dette sterke Fylkesaristokrati, blev igjen, da Overgangen fra Stamme til national Enhedsstat var fuldbragt, Grunden til at det norske Samfund demokratiseredes d. v. s. omdannedes til et Bondefolk. At det norske Folk var bleven et Bondefolk, stillede det i det fjortende, femtende og sextende Aarhundrede, Adelsvældens Tidsrum, paa en Maade udenfor den almene historiske Sammenhæng og gjorde det derfor afmægtigt. Men, at det i det attende Aarhundrede fremdeles havde bevaret denne demokratiske Karakteer, at det fremdeles var et Bondefolk, det blev nu atter, da den demokratiske Tidsstrøm satte ind, dets Styrke og ingjød de Mænd, der fik at handle paa dets Vegne i den afgjørende Krise, en Tillidsfuldhed, en enthusiastisk Tro paa sit Folks Fremtid, uden hvilken de aldrig havde fuldbragt, hvad de fuldbragte.

V.

Skulde man nævne et bestemt Tidspunkt, fra hvilket den nationale Vækkelse hos Nordmændene kan dateres, saa maatte det blive Struensee's Styrelsestid, den saakaldte Trykkefrihedsperiode 1770—72. Skjønt forberedt længe forud, glimtvis dukkende frem længe forud, er det dog først nu at den kommer tilsyne paa en aaben, umiskjendelig Maade. Det er nu, at Adskillelsen mellem dansk og norsk Aand i Literaturen bliver bevidst og giver sig Navn og Udtryk (det norske Selskab, den norske Digterskole); det er nu, at Norges Krav paa en større indre og ydre Selvstændighed, Kravet paa et norsk Universitet, en norsk Bank og andre særskilte Centralorganer for Norges materielle Udvikling, atter for Alvor sættes paa Dagsordenen, for aldrig helt at fjernes derfra; det er nu, at den demokratiske Tidsstrøm sætter ind fra Europas store Kulturlande og griber ogsaa det danske og norske læsende Publikum, og at, i Sammenhæng dermed, den Overbevisning rodfæster

sig, at hos det norske Bondesamfund, saadan som det fremdeles stod der med sin Aand og sine Retsforhold ubrudt stammende fra Oldtiden, hvilede Landets Fremtid, at her var Folkets Kjerne, det rette norske Folk, at her fandtes Betingelserne for et Nationalliv frit og sterkt som Oldtidens havde været, — denne Bondeforgudelse, som man har kaldt den, der, — med sin rette fremadilende Strøm og sine Bagevjer (enhver Strøm har saadanne), — kan siges at have været Sjælen i vor politiske Historie ligefra da og indtil denne Dag.

Tænker vi os, at en skarpsynet Iagttager havde levet sammen med den Slægt, som var det norske og danske Samfunds ledende, handlende, tænkende Mænd fra 1770 til 1800, og havde vundet den mest udbredte, mest indtrængende Kjendskab til deres Tanker, Ønsker, Stemninger, — saa vilde han, mener jeg, være kommen til følgende Resultat i Hensyn paa Norges Fremtidsudsigter.

Han vilde have erkjendt, at en Amalgamationspolitik for Norges og Danmarks Vedkommende, om den nogensinde havde været praktisk, nu ugjenkaldelig havde ophørt at være det, nu ugjenkaldelig havde tabt enhver Mening, ethvert rimeligt Maal. Han vilde have skjønnet, at den Guldbergske Fordring: «Ingen Nordmand er til, alle ere vi Borgere af den danske Stat», den Tyge Rothe'ske, at Danske, Norske og Holstenere skulde blive ét Folk ved at betragte sig tilsammen som «christianske» eller «fredrikske», var afmægtige Protester mod en Udvikling, der ikke lod sig standse, endsige afbryde, saalidt som man, for at

bruge Nikolai Wergeland's Udtryk netop om denne Politik, kunde bringe Elvene til at rende fra Kattegat opover de norske Fjelde. Han vilde have skjønnet, at Adskillelsen mellem Norsk og Dansk stadig blev dybere, — at Norges Embedsmands- og Borgerklasse, dets akademiske Ungdom, der ved sit Sprog og sine Minder skulde danne Forbindelsesledet mellem Norge og Danmark, stadig fjernede sig mere fra Danmark, medens den nærmede sig til Norge, d. v. s. til det norske Bondesamfund, og at der i denne Fjernelse paa den ene Side, Tilnærmelse paa den anden var noget bevidst, noget villet, hvorved Bevægelsen fik en endnu mere alvorlig, for Forbindelsen mellem Folkene faretruende Karaktér. Han vilde have skjønnet, at Norges Krav paa større Selvstændighed, flere særskilte Institutioner, nu var opstillet saaledes, at de ikke mere kunde bringes til at forstumme, at de tvertom vilde blive sterkere og mere vidtgaaende, — og at alt dette engang i Tiden uhønhørlig maatte ende med et Brud, en Opløsning under en eller anden Form af den dansk-norske Helstat og Dannelsen af en særskilt norsk Stat, der i et og alt gik sine fra Danmark skilte Veje. — Men han havde tillige maattet forestille sig, at dette Brud endnu laa ude i en fjern Fremtid og at den danske Regjering vilde have det i sin Magt, ved en forsigtig Imødekommen af de fra norsk Side fremsatte Krav, at endnu længe forhindre Bruddet og fastholde Nordmændene i den gamle Forbindelse. Han vilde have seet, hvorledes den norske Nationalaand, om den end nu var bleven vaagen,

dog ikke havde lært rigtig at bruge Øjnene sine, hvorledes den var uklar, usikker over sit Maal, endnu usikkrere over de Veje, der førte til Maalet, — hvorledes der selv hos de klareste, mest fremadskredne, mest enthusiastiske Aander raadede modstridende Følelser, hvoraf somme holdt tilbage, andre drev fremad paa den Vej, som nu var Folket forelagt, — hvorledes de var uvant med saadanne Opgaver. der vilde blive at løse, naar det gjaldt at trænge frem paa denne Vej, — hvorledes der, kort at sige, var Kræfter sat i Bevægelse, men endnu ikke samlede, endnu halvvejs bundne, Tendentser, der pegede mod en national og politisk Frigjørelse, men endnu famlende og uden indbyrdes Sammenhæng.

Hjemme, i selve Norge, vilde han havve fundet lidet andet end gode Raastoffer til en Nation, — lidet af det, der af saadanne Raastoffer skaber en voxende, frugtfrembringende Organisme. Det norske Bondesamfund, som var blevet Kilden, hvorfra den nyvakte nationale Bevægelse hentede sin Næring, stod endnu selv helt udenfor denne Bevægelse; afsluttet i sig selv, levede det tilfreds med sin gamle Frihed og Ret, uberørt af Tidens politiske og nationale Ideer. I Byerne raadede fordetmeste Handelsaanden. Man talte i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede om et Slags Kristiania-Opposition. Ministeren Guldberg bad, som kjendt, Suhm, der i sin Danmarks og Norges Historie havde hentydet til Norges stivmoderlige Behandling, «ikke at skrive for de foragtelige Kristianiæ Ræsonneurs». Kristiania, Sæde

for Norges Statholder eller Vicestatholder og for dets Overhofret, hvis Biskop var som et Slags Primas (øverste Hoved) for den norske Geistlighed, havde, trods sin ringe Størrelse, (i Slutningen af forrige Aarhundrede endnu knapt 10000 Indbyggere) Prætensioner paa at være et Slags Hovedstad; her gjorde sig derfor gjeldende en uvillig, Stemning ligeoverfor Rigernes virkelige Hovedstad Kjøbenhavn, og det saameget mere som Kristiania blev fornærmet i sine Handelsinteresser ved de Kjøbenhavn tilstaaede overdrevent store Privilegier eller Monopoler. Det er bekjendt, at den svenske Konge Gustav den Tredie, under Forfølgelsen af sin Plan at vinde Norge, henvendte sin Opmærksomhed paa disse Kristiania-Ræsonnører, og at der mellem ham og enkelte af Byens store Grosserere (med Bernt Anker i Spidsen) og enkelte Embedsmænd, hos hvem der raadede Misnøje over Norges Tilsidesættelse, blev knyttet Forbindelser, der vakte megen Uro hos den danske Styrelse. En skarpsynet Iagttager vilde ikke have kunnet tillægge disse Intriger nogen alvorlig Betydning; det var ikke i den Retning de nationale Tendentser pegede eller at Fremtiden laa. Hadet mod Sverige var en altfor væsentlig Ingredients i Nordmændenes Nationalfølelse til at de kunde ville opnaa noget ved svensk Hjælp eller ved en Tilslutning til Svenskene. — I de øvrige Byer synes alles Sind at have været i Regelen optaget af Madstrævet. Den norske Handelsstand i forrige Aarhundrede berømmes fremfor den danske for sin Driftighed og Dygtighed; den var ikke i samme

Grad som denne bleven demoraliseret ved at tages under Armene af Regjeringen. De danske Byer havde mest Forbindelse med Tyskland; de norske derimod (navnlig de søndenfjeldske) mest med England, — det Land, hvortil Nordmændene altid paa Grund af Overensstemmelse i Nationalkaraktér og andre Henseender har følt sig nærmest hendragne. Det var, som Jakob Aall fortæller, almindeligt i forrige Aarhundrede, at formuende norske Kjøbmænd sendte sine Sønner til engelske Skoler eller Handelskontorer for at fudlende sin Uddannelse, og herfra vendte vistnok en og anden af disse tilbage ikke blot med Kjendskab til Handelskorrespondents og engelsk Sprog, men ogsaa med Kjendskab og Kjærlighed til Englands frie Institutioner. — Det er saaledes ikke Tvil om, at der inden den norske Handelsstand i den Tid, vi nu omhandler, har fundets en og anden virkelig oplyst og frisindet Mand, med Øje og Hjerte for sit Fædrelands mangehaande Savn. En og anden Embedsmand har siddet i sin afsides Bygd og gjemt paa Tanker og Ønsker, der gik ud over Hjemmets og Privatlivets snævre Kreds. Men alt dette var for lidet, for spredt til at skabe en virkelig offentlig Opinion, en almindelig Bevægelse. Det kunde ikke være anderledes end at de materielle Interesser maatte være i en usedvanlig Grad eneraadende inden et Samfund, som i Aarhundreder havde ført en saaatsige navnløs Tilværelse, uden anden Politik end den som blev foreskrevet af et andet Lands Regjering, uden noget Samlingspunkt for et højere

aandigt Liv, næsten uden Presse og uden offentlig Diskussion.

Det var i Kjøbenhavn at Diskussjonen førtes. Her var Samlingspunktet for saagodtsom alt hvad der fandtes af Aand i begge Riger. Blandt de her levende norske Embedsmænd, Literater og Studenter maa vi søge Avantgarden i den nyvakte nationale Bevægelse. De elskede sit Land, — paa Afstand; de elskede og beundrede sit Folk, — paa Afstand: dette tjener til at forklare denne Kjærligheds Art og Styrke baade da og senere. — Her, i Kjøbenhavn, var det rette Arnested for den norske Patriotisme. Hvad der lyste hjemme i Norge, var oftest kun et Gjenskin af Ilden paa dette Arnested, eller en og anden Brand, kastet ud af den for at havne paa et afsidesliggende Sted i det vidtstrakte Land, hvor den da oftest snart sluknede. Den skarpsynede Iagttager, som vi tænker os, vilde have erkjendt, at Ilden paa dette Arnested brændte med en ren og klar Lue, men tillige, at den endnu kun havde saare lidt af en revolutionær Flammes Glød og fortærende Magt.

Talleyrand, den berømte franske Revolutionsmand og Minister, plejede at sige, at den, som ikke havde oplevet Tiden nærmest forud for den franske Revolution, ikke vidste hvad det er at leve; man blev ikke gammel dengang, man bevarede Ungdomen i Sindet lige til det sidste. Det var den frejdige Enthusiasmes, de store Haabs, de ubrudte Illusjoners Tidsalder. Revolutionens Rystelser havde endnu ikke vakt de voldsomme

Lidenskaber eller bragt de Skuffelser, der kastede en saa mørk Skygge over de følgende Slægter. Selskabslivet fik ved de nye Ideer, der var sat i Omløb, mere Indhold, mere Sving; man diskutterede, man morede sig, medens man ventede paa det filosofiske Tusindaarsrige, — Fornuftens, Dydens Herredøme blandt Menneskene. — Bevægelsen gjennemløb de samme Faser (Trin i Udviklingen) i de nordiske Lande, kun at hver Fase her indtraadte saameget senere og holdt saameget længere ved. Tiden fra 1770 til omkring 1800 var inden det dansk-norske Samfund, det vil da sige væsentlig Kjøbenhavn, Klubbernes, de lystige Visers, det glade enthusiastiske Ungdomslivs Tidsrum. I dette Klubliv tog, som Hvermand ved, Nordmændene en fremragende Del; deres Klub, det norske Selskab, blev den mest ansete, den ubetinget mest indflydelsesrige og toneangivende blandt de mange Klubber, der var ligesaamange Brændpunkter for Aandslivet i Kjøbenhavn. Hvad der gav den denne Rang, var ikke blot den frejdigere, mere utvungne Lystighed, som man dengang var enig om at tillegge Nordmændene fremfor de Danske (vistnok med større Ret end naar nuomstunder danske Forfattere, der undertiden eftersnakkes her i Norge, skildre Nordmændenes Nationalkaraktér som i en sær Grad tung, mørk, alvorlig), men fremfor alt den enthusiastiske Fædrelandskjærlighed, der besjælede disse lystige unge Mennesker og udbredte et Skjær af høj Idealitet over deres Drikkegilder og hvortil de Danske ikke i denne Tid kunde opdrive noget Sidestykke. Den danske

Rahbek, der var bleven Medlem af det norske Selskab paa en Tid, da det allerede var i Tilbagegang, omtaler alligevel Minderne fra det med sand Henrykkelse. «Hvilken var da den Aand», siger han, «som var over dette Selskab? Først og fremst Nordmandsaanden, — enthusiastisk for det fjerne, forladte Fædreland. Mellem mine skjønneste Nydelser var at høre den dejlige Fædrelandssang For Norge Kjæmpers Fødeland istemmet her af fulde Hjerter, med tindrende Øjne og jublende Stemmer».

Denne Patriotisme hos de unge Nordmænd i Kjøbenhavn, der i dette Tidsrum var Nationens Avantgarde paa dens Marsch fremover mod Frihed og Selvstændighed, var da visselig baade ærlig og ildfuld; den dunstede ikke bort med Feststemningen: den var ingen blot Hede over Punchebordet; fra denne Kreds af unge Mennesker udgik ikke blot Viser og Vittigheder, men alvorlige Tanker, et alvorligt Arbejde for at afhjælpe Fædrelandets Savn, og give det en værdigere, mere betrygget Stilling (t. Ex. i Universitetssagen). Alligevel vilde dog den skarpsynede Iagttager, — jeg gjentager det, — have seet, at deres Patriotisme, med al sin Ild, endnu befandt sig paa et lidet fremadskredet Standpunkt; den var endnu meget nøjsom, opstillede ikke store Krav; den var mere beskuende og nydende end fremadskridende og æggende. Den var ikke beskuende paa samme Maade som en Absalon Pederssøns i Norges værste Svaghedsperiode, der alene søgte Næring i Minderne fra en fjern Fortid, medens den med Mismod

vendte sig fra Samtiden. Patriotismen hos Nordmændene i Slutningen af det attende Aarhundrede saa med neppe meget ringere Glæde paa det samtidige Norge end paa Sagatidens; den var følgelig langt mere sikker og selvtillidsfuld, langt nærmere ved at blive den nervus rerum gerendarum (altid virksom, til modig opofrende Handling drivende Følelse), som den er hos enhver nogenlunde oplyst Nation og netop inden den med Rette saakaldte mest oplyste Del af Nationen, — Sporen til rastløst Arbejde fremover mod en stadig rigere, stadig friere og selvstændigere Udfoldelse af Nationens Kræfter; — den var langt nærmere ved at blive dette, men den var ikke endnu bleven det.

Det var sedvanligt, at Nordmændene i denne Tid kaldtes og kaldte sig selv «de frie», «de fribaarne Nordmænd«; de mente at have ligesaa god Ret til denne Hæderstitel da som efter 1814. Det var Odelsbondens personlige Frihed (i Modsætning til andre Landes Bondetrældom) de havde at beraabe sig paa før 1814; men i den mente alle Nordmænd at have Del; af den havde Nationen modtaget sit Præg, sin Aand. — Naar Jens Zetlitz indfører Frihedens Gudinde for den danske Kronprins (Fredrik den Sjette), lader han hende tale norsk:

«norsk var det Sprog hun talte.
Med disse Ord tilkjendegav hun sig:
Prinds! Frihed er mit Navn og disse Steder
Min Tempel — jeg gjør Norge lykkelig.
Mig skylder det sin Dyd og mig sin Hæder;
men dig vil dine Nordmænd skylde mig».

I et Digt til Friheden siger den samme Zetlitz (begge Steder i en 1789 udkommen Samling «Poesier»):

»Vi Brødre Friheds Landsmænd er,
Thi Norge er dens Sæde, —
Den evig maa udbrede der
Sit Navn, sin Magt, sin Glæde!
Den aldrig var i Norge fød,
Som Trældom taalig Nakke brød;
Nei! Troskab er det Aag vi bær,
og Kjærlighed vor Kjæde!

Slig kunde man tænke og tale paa en Tid, da Norge fremdeles blev regjeret som en Provins af et andet Lands enevældige Konger. Men disse trøsterige, opløftende Forestillinger om, at Norge allerede var Frihedens Sæde, Nordmændene det frieste Folk snart sagt paa den hele Jord, maatte nu ogsaa let kunne faa den Virkning, at man længtes saameget mindre efter en Forandring, at man blev saameget mindre tilbøjelig til at aabne Øjnene for at der dog manglede adskilligt i denne saa lovpriste Frihed, eller at der var en anden Frihed at arbejde for end den det norske Folk ustridig var i Besiddelse af.

Ikke faa Nordmænd havde paa denne Tid begyndt at erkjende, — tildels med Harme og Bitterhed, — at Norge var bleven tilsidesat, ilde medhandlet i flere Henseender af Rigernes fælles Styrelse, at det savnede flere Institutioner, som et stolt og ærekjært Folk ikke kunde undvære, uden at føle sig dybt ydmyget. Det var altsaa ved at gaa op, at Foreningen mellem Danmark og

Norge —, de saakaldte Tvillingriger, — havde sine mindre gode Sider. Alligevel raadede der ingen almindelig Uvilje mod Foreningen. Tvertom! Man satte en Ære i den Troskab, som man kaldte det, hvormed det norske Folk havde holdt fast ved Foreningsbaandet, gjennem saa lange Tider, under saamange Prøvelser og Fristelser. Fælles Farer, fælles Sejre og Nederlag, fælles Aandsliv havde knyttet mange Baand mellem Nordmænd og Danske, som i og for sig var al Ære værd, og disse Baand havde endnu saamegen Magt, at endog hos de mest glødende norske Patrioter Kjærligheden til Norge i Regelen maatte indrømme en bred Plads ved Siden af sig til den tvillingrigske Patriotisme. «I en naturlig Forstand», siger Nordal Brun i sit Skrift: Til Nordmænd om Troskab mod Kongen og Kjærlighed til Fædrelandet i Anledning af Einer Tambeskiælver (udkom 1773), «er Norge vort Fædreland; i en borgerlig er baade Danmark og Norge det. Vi trives bedst i Norge; det tør vi være hele Verden bekjendt . . . Klipperne behage os, fordi vi ere vante til at se dem, og de yndigste Beliggenheder i Danmark forlyster os ikke saameget, som hvor en Elv i Norge falder ned mellem tvende Bjerg-Fæster . . . . Som Borgere i eet Selskab og Undersaatter under een Konge er os Dannemark og Norge lige kjert og begge tilsammen Nordmandens Fædreland. Vi vide, at al Skade er fælles, ligesaavel som al Fordel. Vor Kjærlighed indskrænker sig ikke til de Klipper, som omringe os; den strækker sig nu ligefra Vardøe til det Kielske . . . Vi anse os Danske

og Norske som Brødre, Kongen som Fader». — Dette Standpunkt synes at være det samme som det hvorpaa Holberg stod: — Norge skulde være Nordmandens Fædreland i en naturlig Forstand, Danmark og Norge tilsammen i en borgerlig, — disse Udtryk kunde ogsaa Holberg have vedkjendt sig. Men hos ham vilde de dog havt en anden Mening end hos Nordal Brun. Tiderne havde forandret sig, og man maatte slide og tøje endeel paa de gamle Formularer for at faa dem til at nogenlunde passe til det nye Indhold. Holberg kunde endnu sige om sine Landsmænd, at man «udi hele seculis ikke haver mærket ringeste Bevægelse hos dem». Dette lod sig ikke mer sige paa den Tid da Nordal Brun optraadte. Det var da allerede en Kjendsgjerning, at det havde begyndt at gjære blandt Nordmændene. I et Brev fra den før nævnte Grev Lynar omtrent samtidigt med Nordal Bruns Forsvarsskrift (nemlig fra 1772), tales der om, at «man i Danmark er urolig for Norge», og saa tilføjes der: «Hvorfor rejste Kongen (Kristian den Syvende), da Forstandstaagerne endnu kun vare svage, ikke til Norge, istedetfor til Frankrige og England? Nordmanden vil se sin Konge, tænker ædelt, men taaler ingen Foragt». I et Brev fra en noget senere Tid (1790) skriver Guldberg til den da meget formaaende Hofmand J. Bülow, idet han anbefaler ham et skarpere Opsyn med Pressen, hvis Frihed, som ikke var meget stor, alligevel syntes ham farlig: »ved det mindste Udbrud er Norge forloren, der da vist vil være en Republik for sig selv efter

den norsk-engelske Aand». Disse Ord er nu vistnok Udtryk for en meget overdreven Ængstelse. Men af Maaden, hvorpaa «den norsk-engelske Aand» omtales, fremgaar dog, at denne Aand, der ikke saa let lod sig bringe i Samklang med den tvillingrigske Patriotisme, nu var velkjendt og at man i længere Tid havde været opmerksom paa den. Selve de Omstændigheder, der fremkaldte Nordal Bruns Forsvarsskrift, var et Tegn paa, at der var begyndt at komme Revner i det gamle Forhold mellem «Broderfolkene», som heller ikke kunde opretholdes uforandret uden saalænge Nationalbevidstheden hos et eller begge de forenede Folk laa i Dvale. Nordal Brun havde i sit Sørgespil «Einer Tambeskiælver» slaaet paa de norske patriotiske Strænge. Stykket gjorde ogsaa megen Lykke i Norge, blandt de «Kristianæ Ræsonneurs». Nordal Brun omtaler selv «de højtidelige og rørende Bevis paa det varmeste og oprigtigste Bifald, man gav Tambeskjelvers Forfatter i Kristiania». Men i Danmark kunde Stykket af den samme Grund ikke opføres, og den danske Kritik udtalte, at det ikke var ved slige Midler at Baandet knyttedes mellem Nationer, «som ikke kunne blive sterkt nok forbundne». Men fandt Tendentsen i Stykket næsten oprørsk. Herpaa maatte der gives et Svar. Nordal Brun maatte søge at godtgjøre, for sig selv og andre, at man kunde være god Nordmand uden derfor at ophøre at være god Borger i den danske Stat, uden derfor at nære noget formasteligt Ønske om en Forandring i det Bestaaende.

Han maatte søge at bringe sin norske Patriotisme til at harmonere med de arveundersaatlige Følelser, og dette kunde endnu nogenledes lykkes for ham som for de fleste af hans samtidige Landsmænd. Det er ingen Grund til at tvile paa, at Nordal Brun virkelig oprigtig har ment hvad han siger i sit Forsvarsskrift, at hans Fædrelandsbegreb virkelig strakte sig saalangt som til det Kielske eller saalangt som Kongens Scepter naaede, — Lojaliteten var hos ham altid Numer 1, Patriotismen Numer 2, — og et lignende Sprog føres saa ofte og saa bestemt ogsaa af andre samtidige Nordmænd, at vi maa tro, at det udtrykker et endnu dengang almindeligt Standpunkt, om end selvfølgelig adskilligt deraf maa bringes i Afdrag paa den officielle Bedemandsstils Regning. Men dette Standpunkt var dog ikke nu længer, som hos Holberg, et selvgivet, helt naturligt; man havde begyndt at reflektere over det; man holdt fremdeles fast ved det, men med en vis Anstrængelse, under en indre Strid, som blev saameget vanskeligere at komme udover, jo mere den norske Patriotisme vandt i Klarhed og Fylde. — Det maatte, efterat Nordmændene havde taget en saa fremragende Del baade i Literaturen og i Statens Forsvar tillands og tilvands, mere og mere fremstille sig for dem som en stødende Anmasselse fra dansk Side, og den for begge Folk fælles Konge, Stat, Literatur altid og udelukkende nævntes efter Danmark; men man var nu engang bleven vant til disse Benævnelser, og Nordmændene brugte dem selv,

uden at de endnu synes at have havt nogen klar Fornemmelse af, at deres Folk, — det Folk, som de kaldte det frie, stolte, ærekjære, og som de krævede saa megen Respekt for paa Grund af »dets store Kvaliteter og Sindets Gaver«, — derved var nedsat til at være en Tjener og for al Verden stemplet som en Tjener, en Husmand under et andet Folk. Deres Patriotisme var ikke tilstrækkelig vaagen til at erkjende dette eller til at erkjende det saaledes, at det blev til et manende og eggende Savn. Mindet om de for Norge lidet ærefulde eller ligefrem vanærende Omstændigheder, under hvilke Foreningen var bleven til, var fordetmeste udslettet, medens til Gjengjeld Minderne fra en senere Tid, da Norge spillede en hæderligere Rolle og gav den fælleds Stat dens bedste Forsvarere, gjorde sig saameget sterkere gjeldende i den almene Bevidsthed. Det var derfor sedvanligt, at Forholdet mellem de to Folk opfattedes ogsaa af Nordmændene som et Broderforhold, lige hædrende for begge og ikke mindst for det norske Folk, — eller som et Egteskab, hvilende paa et gjensidigt Behov og et gjensidigt Troskabsløfte. Og i dette Egteskab spillede Norge øjensynligt Mandens Rolle. Han stod lidt under Tøffelen, det kunde man ikke undgaa at se —, «Juten raar lel mest ti Garen« (som det heder i Nordmanden Stockfleth's bekjendte Digt »Hejmatkomsten«), — men han var dog altid Manden, den sterke, den kjekke, hvem det nærmest paahvilede at holde Vagt over Huset og sørge for

dets Sikkerhed. I denne Opfatning af Foreningen, — der støttedes ved den Maade, hvorpaa Nordmændene i denne Tid betragtedes og behandledes i Danmark, hvor man i Regelen gjorde Stads af dem, og hvor de, i Samkvem med de Danske, i Klubberne eller paa Universitetets Trapper og i dets Auditorier, hævdede en Forrang, som de Danske sjelden prøvede paa at gjøre dem stridig, — fandt deres nationale Selvfølelse fordetmeste hvad den behøvede for at være tilfreds.

De var den enevældige Arvekonges Undersatter; de stod under en Regjering, som ifølge Forfatningens Bogstav ikke erkjendte nogen Grænse for sin Magt. Dette gjorde i deres Tanker intet Skaar i den Frihed, som de roste sig af. Odelsbonden, den frie Odelsbonde, i hvis Mund Digteren (Zetlitz) lagde disse Ord:

›Jeg frygter Gud, men ingen Mand,
Jeg er min egen Herre›, —

stod jo i det samme Forhold og stod der uden Følelse af Tvang eller Skam. Han var jo ikke mindre agtet og hædret for sin ubetingede Lojalitet, end for sin Frihed og sin Selvfølelse. Hans politiske Katekismus bestod af disse to Troessætninger (for at bruge Reverdils Udtryk), først at Kongen, Landets Fader, ikke kunde ville andet end sine Undersaatters Vel, og dernæst, at Kongens Vilje, naar den var forkyndt, maatte ubetinget adlydes. Og ved denne sin ubetingede arveundersaatlige Troskab ligesaavel som ved sin Frihed, sin Djærvhed og Kraft, gjaldt han for den ægte

Nordmandstype, hvem man maatte følge, naar man ikke vilde svigte Aanden fra de gjæve Forfædre. Naar Odelsbonden var den troeste af den danske Enevoldskonges Undersaatter, saa kom det deraf, at Kongens Ret og Odelsbondens Frihed udsprang af den samme Rod, hvilede paa den samme Grundvold; Kongen var den odelsbaarne til Staten som Odelsbonden var det til sin Gaard; man maatte agte den førstes Ret, naar man krævede Agtelse for den sidstes. Saadan havde i Grunden allerede Forholdet været i Sagatiden, og Nordmanden kunde altsaa saameget mindre føle sig ydmyget eller krænket i sin Frihed ved at staa under det suveræne Arvekongedøme, som dette Kongedøme og denne Frihed gjensidig betingede hinanden og begge gik op til Folkets nationale Storhedsperiode.

Dette er den Opfatning, der udtales i Nordal Bruns Forsvarsskrift for Odelsretten (1788), der slutter med følgende Ord: »Herlig er den Tanke: denne Gaard er min, den mægtigere skal ikke fordrive mig derfra, ingen skal ustraffet røve mig en Fods bred Jord eller et Træ af min Skov, saalænge dette alt er min Ejendom. Men endnu herligere er denne Tanke: denne Gaard er min, og den skal tilhøre min Æt, saalænge der er en Green af min Stamme. Derfor dyrker jeg Ageren, om den ikke strax belønner min Sved; derfor oprejser jeg de evige Steengjerder, skjønt jeg lettere kunde sammenflikke dem af Smaakrat; derfor freder jeg Skovene, skjønt jeg kunde gjøre dem i Penge; derfor siger jeg med den norske Digter Bull:

«Og du, min vakkre Birk! fortæl min Sønnesøn,
Jeg sparte dig, at han og skulde se dig skjøn.»

Kunde derfor Landsfaderen, som hjemler enhver sin Ret, — om muligt forebygge, — hvis ikke, omhyggeligen opdage og haardeligen straffe alle de skamløse Rænker, som anvendes mod Odelsret! Maatte Vejen blive let og tryg for den Odelsbaarne til hans fædrene Gaard! Maatte Retfærdigheds Regler vorde saa bestemte og deres Udøvelse saa kraftig, at denne og al anden Ret neppe kunde angribes, men aldrig omstyrtes! Dette skulde være mit Ønske, og dette Ønske en Nordmand værdigt, især en Nordmand, som lever under Dansk Regjering, hvis hele væsentlige Grund-Constitution for det meste er det selvsamme som Norges Odelsret. Om en uberettiget Sidelinje eller en mægtig Erobrer, som Gud forbyde!, opsteg paa Dansk Throne, og jeg fandt Rigets retmæssige Arving: jeg vilde vise ham frem i min Kreds, jeg vilde i Norge, hvor Odelsret havde dannet Tænkemaaden, ægge menige Mand til Oprør mod den Usurpateur, som havde fortrængt vor Odelsbaarne Herre.

Landsmænd! vilde jeg sige, I, det gamle Norges Odelsmænd! Hædersmænd alle tilhobe! Frihed elske I. Ret kjende I, og I have Mod til at forsvare den, og Kraft som Eders Fædre. Den, som sidder paa uretmæssig Throne, bør ikke herske uden over Slaver. Den, der trænger ind i Kongers Odelsret, vil snart fortrænge Bønder fra deres. Bort med ham, om I elske Eders Fødeland, Eders Herligheder i Landet, Eders Frihed og Odel.

Bort med ham, om I ville bevare dyrkede Agre og Nordmænds Ære til Eders Æt og Afkom. Men her er Manden, her er et friskt Skud af den gamle Stamme, under hvis Skygge Norge saa længe saa tryggelig har hvilet. Denne Prints har samme Ret til Norges Rige, som du, min Landsmand! til din Odelsgaard. Han tog det ikke med Sværd, han kjøbte det ikke for Guld, han vandt det ikke med Rænker. Han fik Riget i Arv efter Fædrene. Frem alle Odelsmænd! — — — Sværd i Belte og Rifle i Haand og Mod i Brystet! vor Sag er god: indsætter den Odelsbaarne i de Rettigheder, hvortil Fødselen og Rigets Grundlov giver ham den hæderligste Adkomst! — Saaledes vilde jeg tale, og jeg var vis paa, at hver Odelsmand i det ringeste skulde vove Liv og Blod, for ikke at beherskes af en Uberettiget. — Alle ægte Nordmænd tænker som jeg om vort Regjeringssystem, og paa de samme Grunde kunne vi ej heller tænke anderledes om Norges Odelsret».

Han tog nu vel fejl heri. Der fandtes allerede paa denne Tid enkelte Nordmænd, der ikke kunde frakjendes Navn af ægte d. v. s. gode norske Patrioter, der ikke delte Nordal Bruns patriarkalske Synsmaader, — der havde bedre Greje paa hvorledes Enevoldsregjeringen var tilblevet, og som ønskede for sit Folk noget andet end en fortsat «Hvile» i Skyggen af «den rette Stamme», — som havde Begreb om en anden og videre Frihed end den, der var forenelig med Oldenborgernes landsfaderlige Formynderskab. — Men, naar jeg skal nævne nogen enkelt Mand som repræsentativ for

den Slægt af Nordmænd, hvis Blomstring falder mellem 1770 og Aarhundredets Slutning, — denne Periode, der paa en Maade kan betegnes som den nyvakte norske Nationalaands April eller Vaarfrembrud, — saa maa det være Nordal Brun. En og anden af hans Samtidige, — som Klaus Frimann og navnlig Wessel, — var maaske mere begavet i poetisk eller literær Henseende (skjønt ogsaa han var stort begavet som Digter); andre fulgte bedre med sin Tid, var mere gjennemtrængt af dens Ideer, havde et videre, friere Syn paa sit Fædrelands Stilling, et klarere Blik for dets Savn, — Nordal Brun var i mange Maader en borneret Mand, bunden i en ubevægelig Orthodoxisme midt i en uroligt gjærende, dristigt fremadskridende Tidsalder. Men han var, baade ved sin Styrke og sin Begrændsning, en Type. Han gjaldt i Samtiden for den norskeste af alle Nordmænd, og paa ham mente man at dette Vers passede som om det var skrevet om ham:

«Her kommer den Stolte med Brask og med Bram'
Og knejser som Nordhavets Bølge».

Der er meget i hans Væsen og Rolle, som minder om Norges senere Digterhøvdinger, om Henrik Wergeland og Bjørnstjerne Bjørnsson. Han var paa engang Digter og Taler og Handlingens Mand. Han begyndte som Soldat, og der vedblev altid at være noget af Krigeren i hans Væsen. Endnu som gammel Mand, som Biskop, tog han, da et engelsk Orlogsskib prøvede et Angreb paa Bergen, sin Plads paa Havnebatteriet

og opflammede ved sin Tale Krigsfolket, der skulde modtage Fienden, om han forsøgte at nærme sig Byen. Han forfattede de Sange, der gav det fyldigste, kraftigste Udtryk for de hos hans Folk raadende Stemninger og som gjennem lange Tider vedblev at være dets mest yndede Nationalsange, og paa samme Tid deltog han, med Pen og Mund, i Diskussionen af alle de store Spørsmaal, der kom paa Dagsordenen i hans Tid, — om Ophævelse af Odelsretten, om Forandring i de gamle Kirkeskikke, til og med om Bank- og Pengevæsen. Han fremhævede ved alle Lejligheder Norges og det norske Folks Herligheder; han vilde, at det norske Folk skulde udmerke sig fremfor det danske, ikke mindst i Troskab mod Kongen. Men saa god Nordmand han var og gjaldt for at være, var han ikke mindre god tvillingrigsk Patriot. Vi har set, hvorledes han betragtede Norge som sit Fædreland i en naturlig Forstand, Danmark og Norge tilsammen som sit Fædreland i en borgerlig, politisk Forstand. Han var Erkerojalist, hyperlojal (yderliggaaende Dyrker af Kongedømet). «Troskab mod vor allernaadigste Konge og Kjærlighed til Fædrelandet er hos os det samme», skriver han i Forsvarsskriftet for Einer Tambeskiælver, idet han taler i «sine allerhøjstærede Landsmænds» og eget Navn. Men hans arveundersaatlige Underdanighed havde altid et sterkt Præg af hans Væsens Myndighed og Selvfølelse; det var ikke saameget den Slags Lojalitet, der viljeløst bøjer sig, som heller den, der paatvinger sig sin Gjenstand og mangengang kan blive ligesaa besværlig for denne som

aaben Opposition. «Mod de kongelige Anordninger, vi have, har jeg aldrig skrevet, og skal aldrig skrive offentlig», siger han i sit Skrift om Odelsretten, «men mod dem vi kunne befrygte, paa Grund af vrange Forestillinger og umodne Forslag, skal jeg skrive, saalænge jeg kan». Og han skrev da stundom i en Tone, der stikker besynderlig af mod den, der paa de Tider var den gjængse, navnlig i Danmark. «Den sterke Røst fra Norge», som han blev kaldt, førte stundom et Sprog, der, trods alle de mange og sterke og vistnok oprigtig mente Yttringer af en Kongetroskab uden Grænser, maatte skurre ilde i de danske Regjeringsmænds Øren, som t. Ex. da han i Stridsskriftet om Kirkeskikkene ligefrem truede Regjeringen med dens sedvanlige Bussemand, de norske Bønder, der ikke vilde vide af nogen Forandring og vare færdige til, om det gjaldt, at værge de gamle Kirkeskikke med sit Blod.

Nordal Brun var Bondeven, — en af de tidligste og mest udprægede Repræsentanter for den Bondeforgudelse, der var og blev det sterkeste Gjæringsstof i den nyvakte norske Nationalbevægelse. Han forsvarede Odelsretten, fra et historisk og nationalt Synspunkt, med Varme og Styrke, mod de Angreb, der fra juridisk Synspunkt rettedes mod den allerede i forrige Aarhundrede. Han lovpriste Odelsbondens Frihed og Djærvhed paa Vers og Prosa; hans historiske Helt var Einar Tambeskjelver, Repræsentanten, som man mente, for Sagatidens frie, selvfølende Odelsbønder. Men han var fuldkommen tilfreds med den Frihed, som

Folket i hans Tanker allerede nød; han var orthodox, konservativ, ikke mindre i politisk end i religiøs-kirkelig Henseende.

«Bort med politisk Sværmeri», — siger han i et Digt fra 1790, med tydeligt Henblik paa Samtidens store revolutionære Bevægelse, —

»At slaa sig gal og være fri,
Modsatte Ting hos Nordmand er,
God Orden har han kjær».

Hans Nordmandsaand var saaledes, med al dens Ild og Kraft, ikke den fremadstræbende, der erkjendte Folkets Savn, og derigjennem fik Kraft til at arbejde paa dets sande Frigjørelse, men den glad beskuende, rolig nydende, — Nationalfølelsen i dens troskyldige Barndomsalder.

Det var dog engang at Aanden hos Nordal Brun havde slaaet sterkere med Vingen og hævet sig højere: det var dengang han opholdt sig i Kjøbenhavn i Kredsen af unge, enthusiastiske Landsmænd og digtede Sangen «For Norge, Kjæmpers Fødeland». Welhaven har taget fejl, naar han mener, at man først senere har tillagt denne Sang og navnlig dens revolutionærttruende Ord: «dog vaagne vi vel op engang og bryde Lænker, Baand og Tvang», en Vægt, som den lojale Forfatter selv ingenlunde tænkte sig, idet han blot skulde have sigtet til det forhadte Struensee'ske Ministerium. Sammenhængen viser, at han sigtede videre, og det fremgaar af Aktstykker, at allerede Samtiden opfattede Sangen som et farligt, oprørsk Produkt, — en Opfatning,

Forfatteren forsaavidt sees at have delt, som han vogtede sig for at offentliggjøre den og ikke tog den med i den Samling af sine Digte, som han selv udgav. Det er sandt, som Welhaven siger, at Nordal Brun var lojal og at Nationalfølelsen hos de norske Studenter ved Kjøbenhavns Universitet endnu paa denne Tid ikke havde nogen politisk-revolutionær Karaktér. Men barnlig og uskyldig som den endnu var hos de allerfleste, — den kunde dog allerede nu i festlige Stunder hæve sig til at «drømme» om en Frihed, der ganske vist var noget andet end Frigjørelsen fra det struensee'ske Regimente (en Frigjørelse, der forresten var opnaaet, da Sangen blev digtet, og som man altsaa ikke behøvede at drømme om); — den kunde hæve sig til at fantasere om en »Opvaagnen» af det gamle Norge engang ude i Fremtiden, en «Bryden Lænker, Baand og Tvang», — saadan i det Ubestemte og uden nogen klar Tanke paa, hvilke disse Lænker var og hvorledes de skulde brydes; — og Nordal Brun maa, trods sin Lojalitet, have været revet med af en saadan, i al sin Famling og Uklarhed revolutionær Stemning, siden han kunde give den et i al sin Simpelhed saa kraftigt gribende Udtryk.

Men, da han var kommet hjem til Norge og havde levet endel Aar i Bergen, under den her raadende Handelsaands Indflydelse, dalede han efterhaanden fra de mere ideale Højder, hvortil han havde svunget sig op i sine Ungdomsdage. Han digtede nu «Bor jeg paa det høje Fjeld», — denne Spidsborgerlighedens Triumfhymne, som

Hartvig Lassen træffende har kaldt den, — hvor Fædrelandskjærligheden alene ytrer sig i Glæde over blomstrende Næringveje, — hvor Handelsaanden med dens tykvommede Materialisme breder sig paa det selvbehageligste, — hvor Digteren sidder paa sin Tue tryg og ser uden Deltagelse paa de Mægtiges Fald, naar bare han selv er «glad og mæt» og kan «kjøbe Vin og klarere Udgifter».

Disse to Nationalsange er i Aand og Tone saa forskjellige, at man ikke skulde tro, at de tilhørte den samme Tidsalder eller det samme Folk, endsige at de ere digtede af den samme Mand. — For Norge Kjæmpers Fødeland, med sin Pegen ud mod en endnu fjernt dæmrende Fremtid og sin Pegen tilbage mod en ligesaa fjern Fortid, — med sin truende Tale om Frihed, Opvaagnen, Bryden Lænker, — med sine kort afbrudte, lidenskabeligt energiske Udtryk, — synes at danne den mest afgjorte Modsætning til Bor jeg paa det høje Fjeld, — med sin Lovsyngen af »Fiskeriernes Flor» og den økonomiske Velbjergethed, — med sine prosaiske Opregninger af »Sild og Brisling og Morten«, — med sin velbehagelige Glæde i Nuet og dets Nydelser, uden Længsel, uden Tanke paa Fortid eller Fremtid. — Vi kan forstaa, at For Norge Kjæmpers Fødeland har været sunget »med tindrende Øjne og jublende Stemmer« af Nordmænd, som mindedes hvad Norge havde været og hos hvem et Haab var tændt om at det atter kunde blive hvad det var. Vi har derimod nuomstunder, — det haaber jeg idet-

mindste, — ondt ved at forstaa, at en Sang som Bor jeg paa det høje Fjeld nogensinde har kunnet være en virkelig Nationalsang. Men det er en Kjendsgjerning, at den har været det, at begge disse Sange, saa forskjellige, saa helt modsatte i Aand og Tone, ere digtede af den samme Mand, og at de til samme Tid har været lige populære, lige anerkjendt gyldige Udtryk for en alment raadende Stemning. Dette giver os i en kort Sum Billedet af de aandige Tilstande hos det norske Folk paa denne Tid: vi se til den ene Side et Folk, hos hvem Aarhundreders Liv uden egen Historie, egen Politik, egen Styrelse havde virket til at give de private, materielle Interesser en uforholdsmæssig Overvægt og til at gjøre raadende en Spidsborgerlighedens Aand, der ikke plages af Ærgjerrighed eller andre sterke Drøme, men er tilfreds med et navnløst Velvære, — til den anden Side et Folk, hos hvem Minderne fra dets ærefulde Oldtidshistorie er bleven vakt til nyt Liv, fordi man har begyndt at faa Øjnene op for at Betingelserne for denne Historie, Grunden, hvoraf den sprang ud, fremdeles er tilstede og kun venter paa at røres af den frigjørende Tryllestav for at spire paany, — hos hvem der herved er vakt en Længsel efter Frihed og Selvstændighed, medens denne Længsel dog endnu er for uklar og famlende til at fremkalde en virkelig Bevægelse eller til at stille sig i en bestemt Opposition til den spidsborgerlige materialistiske Ligegladhed, saa at begge disse Stemninger, saa modsatte i Ophav og Retning, alligevel paa en Maade gaa over i hin-

anden, smelte sammen, og saa at den samme Mand med den samme Umiddelbarhedens Styrke kan gjøre sig til Tolk for dem begge.

Nordal Brun oplevede, som man ved, den store Omvæltning i 1814. Han var da en syttiaarig Olding, men fulgte endnu Begivenhederne med sin Sjæls hele medfødte Ild og Styrke. Norges Afstaaelse til Sverige ved Kielerfreden vakte ikke blot hans Sorg, men endnu mere hans Harme og Ringeagt ligeoverfor en Styrelse, der saaledes sveg sin hellige, ubrødelige Pligt. Hyperlojal som han var, — saaledes havde han ikke opfattet det kongelige Enevælde, at Kongen skulde kunne afstaa sine tro norske Undersaatter til en anden Suveræn, som en Gaardejer, der overdrager Gaarden med samt dens Besætning til en anden Ejer. Han troede ikke, at Kongen havde mere Ret dertil end en Fader til at sælge sine Børn. Hele det politiske System, hvis sterke, troende Talsmand han havde været, røg overende ved denne Begivenhed og viste sig at hvile paa Selvbedrag. Det syntes at skulle rejse sig paanyt, da Prins Kristian Fredrik optraadte som den Odelsbaarne til Thronen og proklamerede Norges Selvstændighed. Denne Prinsens Optræden fremkaldte ogsaa fra den syttiaarige Olding et Digt, — Manden af Ord, — der i Sandhed kan siges at lue af Ungdomsild og som alene vilde være nok til at vise, hvilken kraftfuld Digternatur der boede i ham. Herligheden varede, som vi ved, kun faa Maaneder: Kristian Fredriks Kongedøme fik en brat, og, hvad der var værre, en uhæderlig

Ende. Endnu i September 1814, da Konventionen til Moss var afsluttet og faa Dage før Kristian Fredrik endelig nedlagde sin Krone og indskibede sig til Danmark, vilde Nordal Brun ikke slippe det Haab, der havde sat den Gamle i slig Fyr og Flamme: — Haabet om at Norges Ære og Frihed skulde atter kunne forenes med den arveundersaatlige Troskab mod Oldenborgernes Kongeæt. Han skrev til Pavels, dengang Slotspræst og Hofprædikant hos Kristian Frederik: »Jeg blev vred paa Dem for et Ord. De husker det nok, naar jeg saaledes ytrer min Vrede: »Hr. Pavels, gak flux til Kongen, tag Mod med Dem, tag Ord med Dem! De er hans Konfessionarius (Skriftefader) — nu fac officium (gjør din Pligt!) Sig ham: Du har gjort Ed; den bør du holde, om det saa skulde koste Livet. Pavels! forlád ikke Kongen nu. Nu gjelder det; nu behøver han den Kraft, som er af Gud, og Du, Pavels vær den Conductor, hvorigjennem det elektriske Stød ledes til det ædleste Kongehjerte.. Sig til de visne Adjutanter, til Lægerne: Af Vejen, hindrer mig ikke, jeg har et arcanum (hemmligt Lægemiddel) til at helbrede den Syge; jeg er sendt af en Potentat, mægtigere end Alexander, Frants, Carl, Georg. Af Vejen! jeg maa tale med Kongen.« — Man ser, at Nordal Brun's Loyalitet nu, som altid, var en myndig, en sig paatvingende; man kan tænke sig, hvor besværlig hans enthusiastiske Royalisme vilde have været for den karakterløse og modløse »Herrens Salvede og Odelsbaarne til Thronen«, der havde prøvet

paa at tage Norges Skjæbne i sin Haand, — hvorledes han, under Iagttagelse af alle Underdanighedens Former, vilde have rusket ordentligt i dette »friske Skud af den rette Stamme«, for at faa det til at staa nogenlunde ret i Modgangen, — saafremt han havde været i Kristiania istedetfor i Bergen. Men hist som her vilde han have været lige magtesløs. Pavels har Ret, naar han i sin Dagbog, efterat have indført Nordal Bruns Brev, tilføjer: »Hvilken Aand! hvilken Kraft! men ogsaa: hvilken Mangel paa Verdens- og Menneskekundskab!« Tiden var ilet den gamle Mand forbi. Der var indtraadt Forhold, som han med sine Ideer og Grundsætninger ikke kunde finde sig tilrette i. »Troskab mod vor allernaadigste Konge og Kjærlighed til Fædrelandet er hos os Nordmænd det samme», skrev han i Forsvarsskriftet for Einer Tambeskiælver, — saaledes stod det visselig ialfald for ham, — og nu var denne Sammenhæng uigjenkaldelig brudt ved Begivenhedernes haarde Haand, Kjendsgjerningernes ubønhørlige Logik. Hans politiske Troesbekjendelse var, at Undersaatterne stod i det samme Forhold til sin Arvekonge som Børn til sin Fader, at deres Ære og Frihed ikke blot ikke stred mod, men enddog krævede en ubetinget Lydighed ligeoverfor Landsfaderen, og nu havde denne Landsfader solgt sine Børn, udleveret dem til den Regjering, i hvilken Nordmændene havde vænnet sig til at se sit Lands Arvefiende. Hans System forudsatte, at den, som havde Fødselens Ret til Thronen, ogsaa altid havde Aandens. Og nu, —

da det for første Gang efter lange Tider gjaldt for den Odelsbaarne til Oldenborgernes Throne at være en Mand, — nu havde denne Odelsbaarne vist sig at være, — som den lojale Nordal Brun udtrykte sig i sin Skuffelses Bitterhed, — en «usel dansk Flødeskjeg». — Det indbyrdes modsigende og modstridende i de Ideer og Følelser, som Nordal Brun havde været besjælet af, var ved Begivenhederne selv bleven lagt klart for Dagen.

Enddog om han havde staaet i sin fulde Manddomskraft, istedetfor at være en Olding, da disse Begivenheder brød ind over Landet, vilde han neppe have været Mand for at møde dem paa den rette Maade. De Grundsætninger, hvori han og de med ham Samtidige var opdragne, de Følelser, der var raadende hos dem ifølge denne Opdragelse og det Standpunkt, hvorpaa Folkets Udvikling dengang stod, svarede saa lidet til Arten af de Opgaver, der blev forelagt Folket i 1814, at disse Opgaver neppe ved dem vilde have kunnet faa nogen tilfredsstillende Løsning. Det var Norges Held, at Udviklingen ikke var bleven staaende ved dette Standpunkt, — at en ny Slægt af Mænd var voxet op, som i 1814 stod i sin fulde Mandskraft, hos hvem Nationalfølelsen havde naaet større Klarhed, mere Bevidsthed, hos hvem nye Ideer om Frihed og Selvstændighed havde faaet Indgang, og som, fastholdende de samme Udgangspunkter for den nationale Vækkelse, der var de virksomme i Nordal Brun's Samtid, drog videre Konsekventser af dem.

VI.

Det gaar En ofte saa ved Betragtningen af en Gruppe historiske Personligheder, hvis Navne er knyttet til en stor Omvæltning, et skjæbnesvangert Omslag, som naar man ser i det Fjerne en Ø- eller Fjeldrække: Øerne, Fjeldene flyder sammen til èn Linje, synes alle at ligge i den samme Afstand, medens de i Virkeligheden ere adskilte ved brede Dale eller Havstykker og ligge somme nærmere, andre fjernere. Man glemmer eller er ikke opmerksom paa, at der inden en saadan Gruppe af historiske Personligheder, der staar vor egen Tid saavidt fjernt, at de enkelte Omrids flyder sammen, har gjort sig gjeldende dybe Tids- og Udviklingsafstande, at det er Repræsentanter for flere Slægtled, der har afgivet Møde paa den samme Kampplads, deltaget i den samme Begivenhed, og at allerede af denne Grund deres Forhold til, deres Opfatning af Begivenheden har maattet være forskjellig.

Nordal Brun, Nils Treschow, Jonas Rein, Klaus Pavels, Georg Sverdrup, Jakob

Aall, Christie, Grev Wedel-Jarlsberg, Nikolai Wergeland, Kristian Magnus Falsen, — alle disse Mænd levede og virkede i Norge under den store Omvæltning i 1814 og deeltog i den enten som Rollehavende eller som opmerksomme Vidner, hvis Indtryk og Følelser under Omvæltningen er os vel kjendt. Men Nordal Brun var født 1745, blev Student 1763, Nils Treschow f. 1751, Student 1766, Jonas Rein f. 1760, Student 1777, Pavels f. 1769, Student 1785, Georg Sverdrup f. 1772, Student 1789, Jakob Aall, f. 1773, Student 1791, Christie f. 1778, Student 1794, Grev Wedel-Jarlsberg f. 1779, Nikolai Wergeland f. 1780, Student 1799, Kr. Magnus Falsen f. 1782, Student 1798. Mellem de ældste og de yngste af disse Mænd ligger en lang Række af Aar, i hvilke Verdensudviklingen var gaaet ustandselig frem og i hvilke Nationalaanden hos det norske Folk baade derfra og fra Landets egen vexlende Skjæbne havde modtaget nye Gjæringsstoffer eller Vækkelser. De eldste og de yngste af disse Mænd havde levet den Deel af sit Liv, da Aanden modtager sit Præg og sin Retning, under Indtrykket af helt forskjellige indre og ydre Forhold; der maatte, paa Grund heraf, være en Forskjel mellem de politiske eller nationale Synsmaader, der gjorde sig gjeldende hos den yngre Generation, og de, der var raadende hos den eldre. Men denne Forskjel var intet Brud i Sammenhængen; den yngre Slægt stod i væsentlige Henseender paa den eldres Skuldre, fortsatte hvad den havde begyndt, drog

de videre Konsekventser af dens Standpunkt, førte dens Ideer et Stykke længere frem. Der var Forskjel i de politiske Grundsætninger, — i Hensyn paa Midlerne, hvorved Maalet skulde naaes; men Maalet var i Hovedsagen et fælles; — den bevægende Kraft var den samme; Nationalaanden hos de Gamle og de Unge hentede sin Næring af de samme Kilder, søgte Mod og Fortrøstning af de samme Forhold, byggede paa den samme Grund, kun med større eller mindre Styrke og Klarhed, — dristigere foregribende Fremtidens Udvikling eller ængsteligere overvejende Nuets Trængsler og Savn.

Nordal Brun og de med ham nogenlunde Samtidige tilhørte den livsglade, frejdige førrevolutionære Periode, — Klubbernes, Drikkevisernes, Frihedsdrømmenes Slægt. Det gik sterke Aandsstrømninger gjennem denne Slægt; det var nye Ideer, der satte Sindene i Bevægelse; men de kom endnu ikke udenfor den literære Diskussion; de traadte endnu ikke ud i Livet og talte Begivenhedernes sterke Sprog. Patriotismen hos Nordmændene blev vakt til nyt Liv; men den stod endnu paa et barnsligt Standpunkt, — lovsyngende Norges Herligheder, dets Fjelde og Fosser og fremfor alt dets Odelsbønder, — erkjendende i disse Odelsbønder de rette Arvtagere efter det prude Sagaold og saaledes seende Grunden, hvorpaa et fremtidigt selvstændigt Nationalliv kunde bygges, — men altfor optaget af Glæden over det Bestaaende til at tænke synderligt paa Fremtiden. Norskheden var ikke sterkere end at man endnu

kunde opfatte ogsaa Danmark som sit Fædreland, være god tvillingrigsk Patriot med en vis mere eller mindre fremtrædende Forkjærlighed for det af Tvillingrigerne, hvor man var født og baaren. Frihedslængslen vakte endnu ikke til Arbejde og kunde endnu gaa noksaa fredelig sammen med den mest overspændte Lojalitet, den mest ubetingede Hengivenhed ligeoverfor de oldenborgske Enevoldskonger.

Men saa kom den franske Revolution med dens vældige Kampe, dens dybe Lidenskaber. Den fulgtes ogsaa i de skandinaviske Lande med en Opmærksomhed, en levende Deltagelse, som ingen Begivenhed enten før eller siden. Det var blandt oplyste Mennesker ikke én, hvis Sind jo ikke gjennembævedes af disse Omvæltninger, der har forandret Verdens Udseende. Men selvfølgelig var, — enddog om vi se bort fra dem, der ifølge sin Fordomsfuldhed og Uforstand ikke kunde se andet i Revolutionen, end et regelløst Anarki, det vilde Spil af Mørkets løsslupne Magter, — de Indtryk, den gjorde, forskjellige baade i Væsen og Styrke. Hos de unge Mennesker, hvis Sind endnu var fuldkommen frit og aabent, maatte Deltagelsen være ulige livligere, Virkningen dybere end hos de eldre, hvis Ideer, hvis Livssyn allerede forud havde naaet Fasthed og Form. Det kunde ikke være anderledes, end at, som Regel, Frihedstrangen blev mere virksom, Frihedsidealerne mere bestemte, de nedarvede Forestillinger om Kongens Herskerret og Undersaatternes Troskabspligt grundigere rystede hos de Mænd, der voxede op under

Indtrykket af Mirabeau's, Vergniaud's, Danton's Taler og af saadanne Begivenheder som den franske Republiks Proklamation, Ludvig den Sextendes Henrettelse, Nationalkonventets vældige Kamp mod Europas Fyrster, — end hos den eldre Slægt, som i sin Ungdom i det højeste havde sværmet med Rousseau for Naturtilstanden eller moret sig over Voltaire's Spot med de aflægs Former i Stat og Kirke.

Det er bleven sagt af en samtidig Forfatter (Jakob Aall), at de revolutionære Ideer ingensteds fandt mindre Indgang end i Norge, og at Deltagelsen for Revolutionen her specielt ikke var saa levende som i Danmark. Ved Danmark forstaaes nu naturligvis først og fremst Kjøbenhavn. Men da maa det ikke glemmes, at Kjøbenhavn dengang fremdeles var ikke blot Danmarks, men ogsaa Norges Hovedstad, og at Størstedelen af Norges studerende Ungdom, Nationens Avantgarde, den uroligste, mest aandsvakte, for nye Indtryk og Ideer mest modtagelige Del af Folket, var samlet her. Om denne Del af det norske Folk, — den, hvorpaa det nu i alle Henseender mest kom an, — er der fuld Grund til at antage, at den i livfuld, sympathetisk Deltagelse i Revolutionens Kampe og Sejre ikke gav sine danske Medbrødre det mindste efter. Flere af de Nordmænd, der spillede en fremragende Rolle i Begivenhederne i 1814, opholdt sig i Revolutionsperioden som unge Studenter i Kjøbenhavn, og deres senere Virk-

somhed godtgjør noksom, hvor opmerksomt de har fulgt Begivenhederne i denne Periode og hvor dybt de revolutionære Ideer har gjennemtrængt dem. — Enddog om de norske Smaabyer, med deres Befolkning af smaa og større Handelsmænd, fordetmeste uden Presse og uden Indretninger for et højere Aandsliv, er det ved samtidige Vidnesbyrd godtgjort, at de ingenlunde forblev uberørt af disse Ideer. Den i sin Tid meget ansete engelske Forfatterinde, Miss Wolstonecraft, der i Revolutionsaarene foretog en Rejse i de skandinaviske Lande, udtaler sin Forundring over den almindelige Sympathi for den franske Revolution, som hun fandt raadende i nogle af de søndenfjeldske Kjøbstæder, rigtignok, — hvad der er det allerforunderligste, — i den bedste Forstaaelse med en ligesaa almindelig raadende enthusiastisk Hengivenhed for det oldenborgske Kongebus. Fra Throndhjem skriver en højere dansk Emhedsmand i 1793, at Stemningen vel her i det Hele er god, men at dog enkelte Mennesker «vanære sig ved den demokratiske Tænkemaade». Var dette Tilfælde i Throndhjem, maa det i saameget højere Grad været Tilfælde i de større Byer Bergen og Kristiania, hvor Forbindelsen med Udlandet var livligere og Aandslivet havde noget mere af et højere Sving. Men i det Hele taget har vistnok Jakob Aalls før nævnte Ytring sin Gyldighed for de norske Byers Vedkommende. Handelsaanden raadede her, og den er ifølge sit Væsen egoistisk, materialistisk, derfor ogsaa konservativ eller indifferent (ligegyldig) i Politiken, — util-

bøjelig til at vurdere andre Goder end dem man kan tage og føle paa.

Handelsaanden i de norske Byer bredede sig saameget stærkere netop i Revolutionsaarene, fordi denne Periode var en af de allerheldigste for Norges Handel og Søfart. Medens saagodtsom hele det øvrige Europa stod i Vaaben, kunde de norske Skippere og Rhedere i Ro og Mag søge sin Næring og Bjering, og tjente saameget bedre, fordi Konkurrentsen var saameget ringere. Jakob Aall skildrer Tilstanden i Norge i Revolutionsaarene paa følgende Maade: «I Norden viste ingen Nation mindre Deltagelse for hin Omvæltning i Regjeringssystemet (d. e. den franske Revolution) end Norge, som just i Begyndelsen af dette Aarhundrede stod ved en Virksomhedsperiode, der var den fordelagtigste, som dets Historie har at fremvise. Det følte ikke Trykket af nogensomhelst Tvang; dets Skattebidrag var smaa og stóde ikke i Forhold til Nationens Kraft til at bære dem, og i enhver Forandring i dets offentlige og politiske Stilling maatte det snarere ane en Forværrelse end en Forbedring. Norge fulgte derfor hine voldsomme Scener kun med den vemodige Deltagelse, som Frankriges Lidelser under Revolutionen maatte opvække, og var forøvrigt altfor beskjæftiget med at høste merkantile Fordele af Krigens Bevægelse til at skjænke nogen politisk Idee om Statsforandring synderlig Opmerksomhed. I Norges eget Skjød var saagodtsom ingen Literatur, ingen Avis, som alvorlig behandlede politiske Gjenstande, og den friere Tone, som et Foster af

den franske Revolution, der begyndte at herske i offentlige Skrifter og Blade i Danmark, fandt i denne Lykkens Periode for Norge mindre Gjenklang der end i Broderlandet. Forfatteren erindrer endog kun sjeldent i hine Dage at have hørt omtale de Ankepunkter, der før og siden anførtes som Klageposter over den danske Regjering, nemlig at vore vigtigste Embeder nedlagdes i unge danske Adelsmænds Hænder, og at Handelsmonopoler for danske Handlende i mange Maader indskrænkede Norges Handel .... Da Norges Kapitaler højst fordelagtigen anvendtes paa Næringsveje, som laa lige for Handelsmandens Fod, saa ankedes ikke over hine Broderlandet forundte Privilegier, ligesaalidt som over enkelte Varers Fordyrelse, der med Lethed udrededes af fulde Kasser ... Enddog Striden om et Universitets Oprettelse i Norges eget Skjød, som blev ført med saamegen Styrke mod Slutningen af det forrige Seculum, havde lagt sig til Hvile, efterat de fleste af de Hædersmænd, som førte den med saamegen Varme, vare nedstegne i Graven. Kort, — det var aabenbart, at Norge hilsede dette Aarhundrede med en fuldkommen Tilfredshed med sin nærværende politiske Forfatning, hvormeget den end i sin Form krænkede de borgerlige Rettigheder ... Ligesaavist er det, at Norge var et roligt Vidne til den indre Gjæring, som bevægede det vestlige Europa, og til Frankriges store Kamp mod fast alle mægtige europæiske Riger, dels for at forsvare, dels for at udvide sine Landsgrændser».

Jeg tænker, at denne Skildring af hvad Aall

kalder Norges «gyldne», «lykkelige» Periode vil hos de Fleste nuomstunder vække en vis Modbydelighed. Jeg haaber, at vi er kommen saavidt. Det mangler dog ikke paa, at der ogsaa i vore Dage høres Røster, der noksaa frejdig udtaler den Opfatning, at, naar et Lands Næringsveje blomstrer, saa er alt vel, og at ethvert politisk Stræv, der ikke direkte eller indirekte sigter til at fremme denne Blomstring, er unyttigt, eller ligefrem skadeligt, forsaavidt det kan tænkes at ville bringe nogen Forstyrrelse ind i den Fred, som Madstrævet forlanger. Denne Høker-Opfatning af et Samfunds, en Stats Bestemmelse er nu først og fremst en umoralsk. Samfundet har, ikke mindre end Individet, moralske Forpligtelser. Det er dette man har udtrykt ved, at ethvert Folk har sit Kald, sin Mission, — et Udtryk, der er bleven stemplet som den blotte Frase, men hvori man har at se en stor, en hellig Sandhed. Et Folks Mission, dets moralske Forpligtelse ligeoverfor andre Folk, er at tilskyde sit Bidrag til den fælles aandige Kapital, — at frembringe paa Aandens Felter noget Originalt, der kan være til Glæde og Nytte for Menneskeheden. Jo mere alle andre Hensyn underordnes under Hensynet hertil, — jo mere Enhver, hvilken end hans Livsstilling er, gjennemtrænges af Bevidstheden om, at han er med paa at berede Grunden for et nationalt Aandsliv, — des mere nærmer Samfundet sig fra at være en Tvangsanstalt eller et Aktieselskab til at blive en moralsk Indstiftelse, — hvad der jo er Maalet, — hvad der skal og maa arbejdes mod. — For at et Folk skal

kunne opfylde sin Mission, er det nødvendigt, at dets Kræfter frigjøres i alle Retninger, — jo mere, des bedre. Dette er Grunden til at vi maa føle os forpligtede til at arbejde for den størst muelige politiske Frihed og nationale Selvstændighed, uden at drage nogen vilkaarlig Grænse: saameget er godt, hvad der er over det, er af det onde. Frihed og Oplysning betinge hinanden gjensidig, og begge fremkalder det Liv, den Gjæring, der afsætter Frugt for det nationale Aandsliv og derigjennem for den almenmenneskellge Udvikling. Saaledes opfylder en Nation sin Bestemmelse i højere Forstand, ikke ved at være «Lastdragere» for andre Folk eller ved at «leve kristeligt og nære sig af Vrag», som Nordmændene gjorde i denne saakaldte «gyldne Periode«. Et Folk er ikke til for at tjene Penge. Det spørges altsaa ikke, om Friheden er til Gavn for Næringsvejene eller det almenborgerlige Velvære. Den er det, det viser Erfaringen, vor egen ikke mindst, men selv om den ikke var det, vilde den alligevel være det højeste Gode for et Folk. Frihedsaanden er med al sin Uro og alle sine Udskejelser langt mere moralsk, langt frugtbarere, nyttigere i Ordets sande Bemerkelse, end den grovkornede Materialisme, den søvnige Tilfredshed med det Bestaaende, der saa let kan blive raadende ved en jevn Blomstring af Næringsvejene, navnlig hos et Folk, der, som det norske, i saa lang Tid havde levet under det landsfaderlige Regimentes sløvende Indflydelse.

Man kunde have sagt til Nordmændene i denne

Tid, hvad den berømte Politiker og Filosof Lassalle sagde til de tydske Arbejdere: «Eders Ulykke er, at J ikke ere ulykkelige». Utilfredsheden er en Spire til Fremgang, og Fremgang er Livets store Lov; hvad der tjener den, er godt, hvor føleligt det end kan ramme den Enkelte i hans Velbefindende. De gyldne Handelsaar i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede var altsaa i Virkeligheden en uheldig Periode for Norge: Patriotismen blev standset i sin Væxt og maatte stille sine Krav i Bero, fordi Skibsredere og Trælasthandlere fandt at de levede i den bedste af alle Verdener. Der blev i disse Aar intet udrettet til varig Nytte for Landet. Kjøbmændene tjente gode Penge og brugte disse til dundrende Kalaser og kostbare Silketøjer til sine Madamer; hvad der blev tilovers, gik fordetmeste fløjten, da Konjunkturerne forandrede sig. — Hvor helt anderledes rig paa betydningsfulde Fremskridt er nu ikke, i Modsætning hertil, de følgende »magre» Aar! I disse Misvæxtens, Barkebrødspisningens, Blokadens, den ødelagte Handels Tider grundlagde Nationen ved egne Midler Universitetet, et Hovedvilkaar for dens aandige Selvstændighed, — værgede den sit Land mod fremmede Fiender paa en hæderlig Maade og med et Held, der opflammede Nationalaandnn, — gav den sig en fri Forfatning, der har været Kilden for saamegen Fremgang lige til vore Dage, — Heraf kan vi lære, at blomstrende Næringsveje ikke er et saa ubetinget «summum bonum» eller højeste Gode, som man stundom synes at indbilde

sig, — at »Fred er ej det bedste, men at man noget vil«, som Bjørnsson har sagt, og at det at ville noget, det lærer man oftest bedre under Kamp og Trængsler end i de saakaldte »gode Tider«.

»Paa Velstands og Velværens Bund«, siger Jakob Aall et andet Sted, hvor han dvæler ved den gyldne Periode i vor Handelshistorie, »trives ej Reformens Sæd. Bevægelser af denne Art var en senere Ulykkens Tid forbeholden, og da vaagnede det patriotiske Sind i mangenen Barm, uden Hensyn til Formue og borgerlig Stilling.« — Omslaget fra de gode til de daarlige Tider, fra den Periode, der var saa heldig for Kjøbmændene og saa fattig for Landets Historie, til den næste, der var saa uheldig for Kjøbmændene og blev saa rig for Landets Historie, skete, som bekjendt, i 1807, da den dansk-norske Stat efter en lang, saagodtsom uafbrudt Fred, indvikledes i Verdenskampen mellem England og Napoleon. Omslaget var i alle Henseender et voldsomt. Den blomstrende Handel og Skibsfart blev med engang tilintetgjort, som naar Kornet paa Ageren slaaes ned ved et Haglvejr. Tilførselen til Landet afspærredes, saa der opstod ligefrem Mangel paa de vigtigste Fødemidler. Til Søkrigen med England kom snart en Landkrig med Sverige, hvis Hære rykkede ind i Landet. For at Ulykkens Maal skulde blive fuldt, indtraf der en Misvæxt, mere almindelig og ødelæggende end man ved Exempel paa enten før eller siden. Aldrig har Norge i materiel Henseende været i større Nød. Men aldrig har heller

Nationalaanden hos det norske Folk rejst sig med slig Styrke, hævet sig til en slig Højde af Offervillighed. Modsætningen mellem de gode Handelsaar før 1807 og Blokadens og Fallitternes efter var ikke større i materiel end den var i aandig Henseende. Før 1807 synes vort Øje kun at møde Materalisme og egennyttig Smaahedsaand; Patriotismen stiller ingen nye Krav, den lader endog de gamle falde; man har intet tilovers af sin Overflod for almene Formaal, men indskrænker sig til at »kjøbe Vin og klarere Udgifter«, for at tale med Spidsborgerlighedens Triumfhymne, der er tilbleven i denne Periode og med en saa vidunderlig Troskyldighed afspejler dens Aand. Og efter 1807 se vi Nationen villig udrede af sin Fattigdom, hvad den før ikke vilde udrede af sin Velstand; — vi se den, for at opnaa saa rent aandige Goder som politisk Frihed og Selvstændighed, trodse den bitreste Nød, de mest overhængende Farer, og vinde Sejr, mod al Rimelighed, mod al Fornuft, som en Spidsborger vilde have sagt.

Selvfølgelig er nu denne Modsætning mere tilsyneladende end virkelig, — hvilket man allerede vil kunne skjønne af hvad der før er bleven udviklet. Den højtstemte patriotiske Stemning, der allerede i det Norske Selskabs Dage var kommen tilorde i Sange om Norges Herlighed, dets Bondefrihed, dets Sønners Kraft, — Sympathierne for den franske Frihedsbevægelse, Enthusiasmen for de revolutionære Ideer, der saa sterkt greb den norske akademiske Ungdom i Kjøbenhavn, og

som, efter hvad vi med fuld Vished ved, deltes af mangen eldre Embedsmand, ja endog af mangenen Kjøbmand hjemme i selve Norge, — alt det herved vakte Aandsliv kvaltes ikke under den af Jakob Aall med en saa uhyggelig Varme skildrede Periode af materielt Velvære. Havde det været saa, skulde de følgende Aars Trængsler ikke have faaet den Virkning de fik. Et Folk behøver aandig Styrke for at møde ydre Ulykker, saa at det drager Nytte af dem; den Svage slaaes bare ned. Og det viste sig nu, at Nationalaanden hos Nordmændene var bleven saavidt udviklet, at den heller staalsattes end bøjedes ved Modgang. Den var for en Tid bleven overdøvet af Tıavlheden i Kontorer og paa Værfter. De nye politiske Ideer, de nye Haab for Landets Fremtid, der var bleven vakt, trængtes for en Tid tilside; men de vedblev at holde sig, de var som en Sæd, der ligger i Jorden og venter paa et gunstigt Vejr for at spire, — et sligt Vejr som det, der gik over Landet Aarene fra 1807 til 1814. Og nu spirede den da og satte Blomst og Frugt. — Patriotismen fra Klubbernes og Selskabsvisernes Tid, den nationale Vækkelses Barndomsalder, traadte frem paanyt, med en forandret, mere udviklet Karakteer. Den gik ikke længere op i et idyllisk Sværmeri uden faste Med og Maal, som i Nordal Bruns, Klaus Frimans, Reıns og Zetlitz's Ungdomsdage. Revolutionen havde lært den at tænke, Landets Trængsler lærte den at handle. Herved fik den Væxt. Uden at opgive sit gamle Grundlag, — det eneste, hvorpaa den kunde bygge, —

Tanken om at det gamle Norge fremdeles levede i det frie norske Bondesamfund, — blev den mere dyb, mere virksom, klarere over de Savn, som det gjaldt at afhjælpe, de Opgaver, som den havde at stille sig og løse.

Mangenen af Folkets oplyste Mænd maatte nu faa Øjene op for, at den saameget lovpriste norske Frihed vel var et ypperligt Grundlag, at den afgav de bedste Betingelser for Friheden, men dog ikke var denne selv. Mangenen maatte erkjende, at Kjærlighed til Fædrelandet og Kjærlighed til Kongehuset ikke altid kunde, som Nordal Brun havde ment, være et og det samme, og mangenen opgjorde vel ogsaa i al Stilhed sit Valg, før det blev nødvendigt at vælge. Mangenen maatte erkjende, at den gamle Tale og Tro om at Norske og Danske var Brødre, Børn af den samme Fader, at al Skade for dem var fælles ligesom al Fordel, — at man kunde være god dansk eller tvillingrigsk Patriot uden at ophøre at være norsk, at tvertom man var det sidste i en saameget højere og ædlere Forstand, jo mere man tillige var det første, — at Norges Forhold til Tvillingriget og det fælles Kongehus var et for Folket ubetinget hædrende, som det var en Æres- og Velfærdssag at holde fast ved, — at denne Tro hvilede paa Selbedrag, at den var en smuk Drøm, et Udtryk for uklare, famlende Følelser, ikke for klare og sterke. Begivenhederne siden 1807 talte i saa Henseende et Sprog, der var saa tydeligt, at Enhver maatte forstaa det, som vilde forstaa det.

Den dansk-norske Politik siden 1807 blev udelukkende bestemt af Hensynet til Danmark. Norges Velfærd krævede, at, naar et Parti skulde tages, saa maatte det være Englands, ikke Napoleons, og dets Sympathier gik fordetmeste ogsaa i den samme Retning; men Rigernes fælles Fader tog det modsatte Parti og fastholdt det trods al den Elendighed, som derved bragtes over hans norske Børn: Norge maatte gjennemgaa de utroligste Lidelser, uden at der et Øjeblik var Spørsmaal om at fremme eller frelse nogen norsk Interesse. Dette kunde vel give Nordmændene Afsmag for den Husmandsrolle, som de hidtil havde været saa vel fornøjet med, ja, som de endog i sin Troskyldighed havde været stolt af. — Norges saa længe nærede, saa billige og retfærdige Nationalønske: at faa et eget Universitet, — dette Ønske, der siden Struensee's Tid saa ofte var kommet frem og havde fundet saa mange og dygtige Talsmænd, ikke blot norske, men ogsaa ædelttænkende danske, som Tyge Rothe og Suhm, — havde Landsfaderen været døv for. Selv nu, da efter 1807 Ønsket fremtraadte paanyt med forøget Styrke og fremkaldte en over det hele Land gaaende Bevægelse, da en Subskription, trods de trange Tider, indbragte saameget, at hvad man bad Landsfaderen om tilsidst kun var om at give Nordmændene Tilladelse til at oprette et Universitet af sine egne Midler, — selv nu gav han først denne Tilladelse, da han ikke længer havde det i sin Magt at nægte den, da Norge allerede ved Begivenhedernes Gang var

halvvejs løsgjort fra Danmark og stod under egen Styrelse. Fredrik den Sjette erklærede engang, medens han endnu var Kronprins, men allerede den faktisk Styrende, til en dansk Embedsmand, at Norge aldrig skulde faa noget Universitet, saalænge han kunde afværge det. Dette var talt ud af den oldenborgske Helstatspolitiks Aand. Helstatspolitiken krævede, at Danmark altid og i enhver Henseende var Hovedlandet, at Danmarks Interesser altid var ledende, at Norge altid holdtes i en aandig og politisk Umyndighedstilstand og ikke lærte sine Kræfter at kjende, for at det ikke skulde vægre sig ved at slæbes did, hvorhen den danske Politik førte. — Nordmændene havde ikke seet dette, saalænge deres Patriotisme endnu befandt sig paa det visesyngende, barnsligt drømmende Standpunkt. Men nu maatte de se det; nu fik de Syn for Sagn, og det mangler da heller ikke paa Vidnesbyrd, som viser, hvorledes de indre Baand mellem Danmark og Norge holdt paa at briste endnu før det ydre var løst, og hvorledes Patriotismen hos Nordmændene, endnu før de i en udvortes Forstand fik staa paa egne Ben, havde frigjort sig fra sin tidligere Halvhed og fundet de Grænser, inden hvilke den alene kunde blive sterk og mandig. —

En af de merkeligste blandt de Mænd, der spillede en Rolle i disse Aar 1807—1814, i hvilke Norges Selvstændighed blev grundlagt, var Nikolai Wergeland. Merkeligst af dem alle er han bleven for os som Fader til Henrik Wergeland, det unge Norges genialeste Repræ-

sentant, paa hvis Aandsudvikling han øvede en afgjørende Indflydelse. Men endog uden Hensyn hertil har Nikolai Wergeland en høj, i visse Maader den højeste Rang blandt sin Tids Nordmænd. Hans stilistiske Talent var meget fremragende; hans Læsning meget udbredt; hans Interesser omfattende og mangeartede; han var en ildfuld Sjæl, om end ikke nogen stor Karakter. For Nutiden er han vel mest kjendt, foruden som Henrik Wergelands Far, som Forfatter af Skriftet: »Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge«, der i Samtiden vakte saamegen Forargelse og hvorover man ogsaa siden har fældet en saa ugunstig Dom. Dette Skrift er ganske vist et bittert, ensidigt Partiskrift, og havde desuden den Fejl, at det udkom paa en Tid, da man intet risikerede ved at føre en haard Tale mod den danske Styrelse, da tvertom en slig Tale maatte forudsættes at gjøre et godt Indtryk paa højeste Steder. Men herved maa det ikke glemmes, at Nikolai Wergeland førte den samme Tale, næsten ligesaa skarpt, paa en Tid da Norge endnu stod under Oldenborgeren Fredrik den Sjettes enevældige Scepter. I Wergelands Mnemosyne, det af Selskabet for Norges Vel i 1810 kronede Prisskrift om et norsk Universitet, er allerede Regjeringens Helstatspolitik ligeoverfor Norge bleven stemplet som uklog og uretfærdig, den Stilling, Norge hidtil havde indtaget inden den dansk-norske Stat, som en for det norske Folk uværdig og skadelig, og det gjøres

her gjeldende med klare og sterke Ord, at Norge har en national Selvstændighed, som det hverken kan eller vil opgive, at følgelig dets Krav paa saadanne Institutioner, der kan betrygge og udvikle denne Selvstændighed, maa opfyldes, for at Folket skal blive tilfreds. Her fremtræder, for første Gang, den norske Nationalfølelse, nogenlunde frigjort for det Paahæng af arveundersaatlige, tvillingrigske Talemaader og Synsmaader, som i Virkeligheden var uforenelig med den, stridende mod den, og som den alene kunde finde sig i at drage paa, saalænge den endnu var svag og drømmende, uden den dybere Forstaaelse af Landets Savn, som den sande Kjærlighed giver, uden Virksomhedstrang eller Evne til at stille sig bestemte Formaal.

«Et Folk uden Videnskaber», heder det i Wergelands Mnemosyne, «er Slave af Nabofolket; det bliver i sin Armod og Trang afhængigt, faragteligt, fortæret, uvidende om sit eget Vel ... Norge er et ældgammelt Kongerige, en ærværdig Olding, berømt ved sine Bedrifter, og ingensinde undertvungen eller erobret . . . Disse tvende ærværdige Riger (ɔ: Norge og Danmark) udgjøre vel én Stat, men ikke ét Rige; skulde de sammensmelte til ét, da maatte det enes Navn dø. Man kan vel ikke nægte, at der jo af Skribenterne er skeet adskillige Forsøg til at faa det norske Navn til at uddø paa Jorden og at indsmelte det i det danske. Danmark og Norge heder hos visse Skribenter blot Danmark, og mange flere Udtryk finder man hos de danske Forfattere, der tilkjende-

giver Forestillinger om, at det norske Navn nærmer sig til at udslettes af Katalogen over Rigerne paa Jorden. Det er urigtigt; det er fornærmende for Norge, der ikke har mindre Ret til at hævde sit Navn og sin Rang end Danmark; det er lidet overensstemmende med den Beskedenhed, man tillægger den Danske Karakter, og det tjener ikke til at vedligeholde Broderkjærligheden. . . . . Men at et saadant ældgammelt ærværdigt Rige er det eneste i den kultiverede Verden, som mangler den højeste Anstalt til Videnskabernes Dyrkelse, det er uanstændigt, upassende, uværdigt . . . . . . Man indvender, at Kjøbenhavns Universitet tilhører begge Riger, er baade norsk og dansk . . . Men tilhører da Literaturen begge Riger, — har Norge en Literatur? Nej! — de selvsamme, som have paastaaet, at Kjøbenhavns Universitet tillige tilhører Norge, de selvsamme ville intet vide af, at de norskfødte berømte Forfattere henhøre til Norges Literatur, men tilegne Danmark alle Norges Genier og kalde dem Danske Skribenter. Saalidet erkjender man, at Norge har et Universitet i Kjøbenhavn. Vi ville se flere Urimeligheder. Paa hvad Grund tilegner man sig Norges Genier? Fordi de skylde Danmark mere end sit Fødeland, ... fordi de skylder Danmark deres Dannelse. Her er den rene, utvetydige Paastand paa udelukkende Besiddelse af Universitetet og Videnskaberne . . . . Man kunde umuligen paastaa, at Norges Genier skylde Danmark mere end deres Fødeland, medmindre man ansaa det videnskabelige Institut, som har dannet dem, for Danmarks ude-

lukkende Ejendom. Saalidet erkjender man, at Norge har et Universitet i Kjøbenhavn ...... Nej! Norge har intet Universitet ... Og nu, det kan ikke ofte nok gjentages: hvor uværdigt for et stolt, hæderværdigt Folk, omringet af oplyste, kultiverede Nationer, brændende af Kjærlighed til Videnskaberne, begavet med udmerkede Anlæg til at dyrke dem, at dette Folk er det eneste i Europa, som intet Universitet, ingen Literatur besidder; det eneste, som ej tør kalde S i n nogen Lærd, noget Geni, nogen udmerket Videnskabsmand, skjønt født i dets Skjød! .... Den Følelse, som i denne Henseende besjæler det norske Folk, er ikke Glimresyge ...... Det er ikke Forfængelighed og Higen efter Pral og Prunk, der driver det norske Folk til at attraa et Universitet i sit Skjød; men det er en Æresfølelse, der ligesaavist maa og bør besjæle enhver Nation, som enhver Enkelt, — som hverken Folk eller Individ uden Nedrighed kan mangle; — en Æresfølelse, der hos det individuelle Menneske er Drivefjederen til moralsk og selskabelig Daad og hos et Folk til Patriotisme og Opoffrelse, — uden hvilken et Folk maa denationaliseres og maa være en nedrig og fejg Slave, — en Æresfølelse, som udgjør Frankernes og Briternes Styrke, og som stedse fandtes blandt Norges Fjelde .... Hvad skulde inderligere interessere en Nordmand end gamle Norges Hæder? Det er ikke med national Ære, som med national Velstand: et Folk kan være fattigt, og dog kunne Enkelte eje Millioner; men en heel Nation kan,

som Nation, aldrig være ringeagtet, uden at hvert Individ af den faar sin Deel af den Foragt, som hviler over det hele Samfund . . . . . Tilbragte de norske Ynglinge deres Friheds- og Glædesdage, ligesaavelsom deres Tvangstid, i Norges Skjød, da vilde der blive Nordmænd af dem. Kunde Norge, deres Moder, ogsaa være deres Ungdomsven og Lærerinde, da vilde hun først ret blive elsket af inderste Hjerte. Men saaledes som det nu er, deles Kjærligheden mellem tvende Riger, der ikke altid have samme Interesse, og denne Deling af Hengivenheden falder som oftest ud til liden Baade for begge» . . . . Til dem, der have udtalt den Mening, at det var gavnligt for Staten og politisk rigtigt, at der kun i eet af Rigerne fandtes et Universitet, paa det at Nationerne kunde blandes med hinanden og saaledes blive eet Folk, svarer Wergeland, at dette Formaal hverken er ønskeligt eller opnaaeligt. «Om man end besætter de norske Embeder med lutter Danske, og de danske med Nordmænd, det vil dog ikke udvirke, at en Nordmand glemmer at han er en Nordmand, eller en Dansk at han er Dansk. Og, hvis de glemmer det, saa er de bleven nationaliserede begge, og der er blot skeet en Ombytning af Personer, uden at man er kommet nærmere». . . . . . «Man kalder Nordmændene nidske mod deres Broderfolk, særsindede, overdrevent nationalske; man bebrejder dem deres heftige Kjærlighed til deres Fødeland, og er færdig til at anse det for en Fornærmelse mod Danmændene (ɔ: de Danske), om Nordmændene kalde sig et Folk og

ville anse sig for lige berettigede med dem, og for mere end en Provinds af Danmark. Gode Gud! Er det da en Fordrydelse at elske sit Fødeland? . . . I, som fremstaa for at føre Ordet for den ædeltsindede Danske Nation, fatter det rigtigt Begreb om Forholdet mellem begge Rigerne! Vider, det er ikke Danmark, men Danmarks Konge, som skal beherske Norge, og lærer at føre et beskednere Sprog, naar J tale om Kongeriget Norge, og naar J ville være det Folks Røst, der stedse har erkjendt Nordmandens Fortjenester med Broderkjærlighed»!

Naar man har gjennemgaaet de tidligere paa Vers og Prosa fremkomne Udtalelser af en norsk Patriotisme, der ikke rigtig ved, paa hvilket Ben den skal staa eller hvorlangt den skal strække sig, om den skal gaa til Kiel eller til Elben, om den skal tage det Holstenske med eller ikke, om den har Lov til at foretrække Norge for Danmark eller hvorledes den skal fordele sig mellem begge, — virker det befriende paa En at komme til Læsningen af Wergelands Mnemosyne, hvor den norske Patriotisme endelig har brudt med Bedemandsstilen og fører en grej Tale, — hvor den ikke flyder ud i det Blaa, Ubestemte, men kjender sin Begrændsning og sin Styrke inden den, — hvor det er erkjendt og udtalt, hvad der er og bliver en uomstødelig Sandhed, at den, som vil tilhøre to Folk, i Virkeligheden ikke kommer til at tilhøre noget, og at Nordmænd alene skulle være Nordmænd, fordi de alene kunne være dette tilgagns. Det er ogsaa tydeligt, at Skriftet virkede

befriende paa Samtiden og gav Manges Tanker Fart og Form. Ikke blot blev det prisbelønnet af Selskabet for Norges Vel, men vi har Vidnesbyrd (t. Ex. i Aall's Erindringer) om at det modtoges med en til Enthusiasme grænsende Tilslutning af det læsende Publikum i Norge. Den berømte danske Jurist A. S. Ørsted offentliggjorde en meget skarp Recension (Bedømelse) af Wergelands Prisskrift, kort Tid efter at det var udkommet (neml. i 1811). Han blev, som han fortæller, greben af dyb Harme over den Bitterhed og det Overmod, hvoraf Skriftet er fuldt, dets forvanskede hadefulde Fremstilling af Regjeringens og det danske Folks Sindelag og Adfærd mod Norge, og gav denne sin Harme Luft i Recensionen. Han har udtalt den Mening, at man ogsaa i Norge erkjendte det Beføjede i hans Optræden; men dette var nok saa langt fra at være almindelig Tilfælde, at en af hans samtidige Landsmænd, der altid udmerkede sig ved sin varme Interesse for alt norsk og fulgte nøje med Tingenes Gang i Norge, Historikeren Werlauff, udentvivl snarere har Ret, naar han mener, at «mange Nordmænds Tanke om en Adskillelse fra Danmark fik mere Indgang netop ved denne ørsted'ske Recension» (der altsaa har vakt Uvilje).

Vistnok var der inden Norges saakaldte højere Samfundsklasser ogsaa ved denne Tid adskillige, navnlig af den eldre Slægt, hvem ikke engang Landets Trængsler siden 1807 kunde overbevise om den dansk-norske Helstats Urimelighed og Umuelighed, — hos hvem den arveundersaatlige

Lojalitet og Minderne fra Samlivet med de Danske fremdeles spillede en saa alt overvejende Rolle, at der neppe blev Rum tilovers for nogen virkelig Fædrelandskjærlighed eller hvis Fædrelandskjærlighed (om den fortjener at kaldes saa) ialfald kun opfattede Norge som en Del af det store Heie, der sammenknyttedes ved den fælles Lydighedspligt mod Oldenborgerætten. Saaledes t. Ex. Pavels, hvis Dagbogsoptegnelser indeholder saameget til Oplysning om Tilstandene i Norge omkring Aar 1814. Han havde i sin Ungdom deltaget meget i det literære og selskabelige Liv i Kjøbenhavn, og længtes stadig tilbage did som til sit rette Hjem, efter at han var bleven forflyttet til et Prestekald i Norge. Han følte sig her halvvejs som en Fremmed, en Landsforvist, og stod altid kold, tvilende ligeoverfor Friheds- og Selvstændighedsarbejdet i sit eget Fædreland. Idet han i sin Dagbog (under 22de December 1813) meddeler et Rygte om at Fredrik den Sjette skulde have opnaaet Fred med Sverige og England mod Afstaaelse af Throndhjems Stift, tilføjer han: «I saa Fald takker jeg Gud, at jeg ikke lever i Throndhjem. Bittert vilde det være mig at bekjendtgjøre Norges Sønderlemmelse; men utaaleligt var det mig at maatte sværge Carl den 13de og Pontecorvo (Carl Johan) Troskabsed. Den Dag, da dette skete, vilde være den ulykkeligste i mit Liv». Han erkjender, som man ser, at Throndhjems Stifts Afstaaelse vilde være enstydig med Norges Sønderlemmelse og Undergang. Han kunde altsaa ikke vedblive at være norsk, men han

kunde, eftersom han havde den Lykke at bo i Kristiania og ikke i Throndhjem, vedblive at være Kristiansk eller Fredriksk, ɔ: vedblive at være Oldenborgernes Arveundersaat. Dette fandt han værdt en Tak til Gud.

Enddog Jakob Aall, der stod den yngre Slægt nærmere ved sin Alder og som, i Modsætning til Pavels, følte saa varmt for Norge og havde et saa aabent Øje for mange af dets Savn, hang dog paa samme Tid ved Danmark med en slig Kjærlighed, at han endnu i en Tale, som han havde bestemt til Oplæsning i Rigsforsamlingen paa Ejdsvold og som siden blev tilstillet Kong Kristian Frederik, ytrede, at efter hans Mening vilde Gjenforening med Danmark, være den «lykkeligste Statsforfatning» (!) for Norge, saafremt det dertil kunde vente mægtige Staters Understøttelse. — Han tilstaar rigtignok, idet han meddeler Talen i sine Erindringer, at «det neppe havde været tilraadeligt at lade de Ord, som angaa Gjenforeningen med Danmark, have været uforandret, om Talen var bleven fremsat i Rigsforsamlingen». «Faa eller Ingen i Rigsforsamlingen ønskede eller tænkte paa en Gjenforening med Danmark; tvertimod taltes stedse derom med Modbydelighed. Forfatteren tænkte imidlertid dengang, som han skrev, og følte sig dybt nedbøjet ved en Skilsmisse, hvorom han havde andre Begreber end de fleste af hans Landsmænd».

Dette Vidnesbyrd maa være afgjørende. Dansk-Norskheden eller den tvillingrigske Patriotisme havde allerede faaet Dødsstødet, inden Tvilling-

rigerne i en udvortes Forstand adskiltes. Nikolai Wergelands Opfatning, ikke Pavels's eller Jakob Aall's, var blevet den almindelig raadende hos oplyste Nordmænd, endnu før Kielertraktaten havde løst dem fra den Troskabspligt mod Kongehuset, som kun altfor længe havde været deres politiske Religion og staaet skyggende ivejen for andre og større Pligter. Det maatte vel hos de Fleste fremkalde en vemodig Følelse at se et Baand sønderrives, der havde holdt sammen i en saa lang Række af Aarhundreder og hvis for Norge lidet hæderlige Tilblivelseshistorie var bleven glemt; men de Fleste skjønte dog nu eller følte, at dette Baand paalagde Norge en unaturlig Tvang og var uforeneligt med dets Interesse og Værdighed; hos de Fleste var der vaagnet Længsel efter større politisk og national Selvstændighed, Ønsker og Tanker om en anden og større Frihed end den Norge hidtil havde været i Besiddelse af.

Forsaavidt mødtes de ydre Begivenheder, der foregik uafhængig af Folkets Vilje, med en indre Udvikling hos Folket selv. Men Kielertraktaten løste ikke blot Nordmændene fra den gamle Tvang; den paalagde dem en ny og endnu meget værre. Den danske Konge afstod Norge og alle dets Indbyggere med fuld Suverænitet til den svenske Konge. Og den svenske Konge, det vilde dengang sige den svenske Kronprins, Carl Johan, en af Samtidens mest ansete Hærførere, hvis Hjælp de mod Napoleon allierede europæiske Stormagter havde troet det nødvendigt at sikre

sig og hvem de som Løn herfor havde lovet Norges Besiddelse. At underkaste sig dette Europa's Bud, det var for Nordmændene enstydigt med en uudslettelig national Vanære, en Opgivelse for alle Tider af Tanken paa national Selvstændighed, det var at føre Folket tilbage i en Afhængighed, saameget værre end den gamle, fordi den ikke, som denne, kunde dækkes over med et forsonende og forskjønnende Idealitetens Skjær af gammeldags Lojalitet, gammeldags Troskab mod indgangne Forpligtelser, gamle hæderlige Minder, — fordi den var Trældomen pur og ren og som saadan uforenelig enddog med den tarveligste Æresfølelse og Selvfølelse hos Folket. Paa den anden Side: at vægre sig ved Underkastelse, at nytte Øjeblikket til at grunde Norges nationale Selvstændighed og politiske Frihed, det var at stille et hungrende Folk mod overmægtige Fiender, og at paatage sig den Opgave at bygge en Stat helt fra nyt af under de ulykkeligste Omstændigheder og med de tarveligste Midler. Det gjaldt i Sandhed nu at være eller ikke være. Nationalaanden hos Nordmændene blev stillet paa en Prøve, som ikke kunde være stort sværere. Og den bestod Prøven bedre end man skulde have troet muelig ved en Betragtning af Folkets forudgaaende Historie i dens ydre Omrids.

Vi møde vistnok allerede fra det første Øjeblik, da det norske Folk fik sin Skjæbne lagt i egen Haand og skulde vælge selv, vælge mellem Vanære og Velvære, mangtet Svaghedstegn, mangtet Vidnesbyrd om at Folket ikke var tilstrækkelig

aandig rustet for den store Prøve. Budskabet om at det Norske Folk var afstaaet som andet Løsøre til en ny Ejermand og bestemt til at være Carl Johans Betaling for hans Deltagelse i Kampen mod hans eget Fædreland, vakte ikke den dybe og enige Harme, den modige Beslutning hos alle Nationens tænkende Mænd: at heller offre alt end underkaste sig, som et sligt Budskab vilde have vakt hos ethvert Folk med en fuldt bevidst Nationalaand og hvis Æresfølelse var bleven opdraget under heldigere Forhold end de hvorunder Nordmændene i saa lange Tider havde levet.

Pavels, — en kold, derfor ogsaa i visse Maader en saameget skarpere Iagttager, — udtaler oftere i sine Dagbøger fra denne Tid sit Indtryk af at Nationalaanden hos Nordmændene ikke var i Højde med Situationen. Saaledes skriver han under 28de Marts 1814: «At der er for liden sand Patriotisme blandt os, deri maa jeg give Biskop Bugge Ret .... Skulde jeg mistvile om Udfaldet af det store Værk, vi har begyndt, var det ingenlunde de udvortes Fienders Magt, men mine Landsmænds egen Mangel paa Aand og Hjerte til at udføre det, hvorpaa jeg vilde grunde min Mistvil«. Jakøb Aall fortæller, at det første Indtryk, som Budskabet om Kielertraktaten fremkaldte hos den større Del af Nationen udenfor Hovedstaden, forsaavidt den var overladt til sine «rolige Betragtninger», var en Følelse af at man maatte skikke sig i det uundgaaelige, at Modstand mod en Beslutning, som var tagen i det store Raad af Europas mægtigste Stater, vilde være unyttig og at

man burde spare sine Kræfter for at opnaa saa gunstige Vilkaar for Norges Forening med Sverige som muleligt. Nu er der vel Grund til at tro, at Aall altformeget har sluttet fra sin egen Ængstelighed til andres, — han udmerkede sig altid, ikke blot ved sin redelige Vilje og varme Følelse, men ogsaa ved sin til Svaghed og Frygtsomhed grænsende Ængstelse for at paatage sig et stort Ansvar —, og at hans Indtryk af den almindelige Stemning væsentlig var hentet fra de næringsdrivende Borgere, mellem hvilke han levede, — «Skibsrederne og Skipperne paa Kysten fra Tønsberg til Arndal», hvem han selv gir det Skudsmaal, at de i en mere end sedvanlig Grad vare nedsænkede i den groveste Materialisme, idet han siger om dem, at «den gamle Regjering havde i dem sine troeste Tilhængere, den nye Statsform de ligegyldigste Tilskuere, der endog ugjerne indskrev sig paa den Liste, som gjorde dem til virksomme Borgere». Men at en oplyst Mand som Aall selv paa en Maade kunde hylde denne Materialisme, at han kunde finde det nødvendigt at anstille Overvejelser om hvorvidt den nationale og politiske Selvstændighed virkelig var de Ofre af Penge og Blod værd, som maatte bringes for den, eller om, hvorvidt Selvstændigheden var fordelagtig» for Norge, og at han ved disse Overvejelser endog kunde komme til det Resultat, at den ikke var «fordelagtig», at Selvstændighedens Sag var «tvetydig i sine Følger» o. s. v., — det er unægtelig et Tegn, der tyder paa, at Nationalaanden hos Nordmændene, selv inden Kredse, hvor man

skulde vente at den rørte sig sterkest, endnu ikke havde naaet frem til nogen høj Grad af Klarhed eller Styrke.

Jakob Aall fastholdt ogsaa i Rigsforsamlingen paa Eidsvold, af hvilken han, som kjendt, blev Medlem, de samme ængstelige Tvil om Norges Modstandskraft, dets Evne til at være en selvstændig Stat. I en Tale han nedskrev og som han havde tænkt at læse op under Behandlingen af det af Falsen den 18de April fremsatte Forslag, at Rigsforsamlingen skulde ansees som hævet, «naar Constitutionen er antagen og Kongen valgt», — et Forslag, der afkastede Broen til fredelige Underhandlinger med Sverige og hvorved det norske Folk paa en utvetydig Maade tilkjendegav sin Beslutning: ikke at underkaste sig Kielertraktatens nedværdigende Forføjning over dets Skjæbne, — ytrede han: «Det norske Folk svor i Herrens Tempel: at hævde Norges Selvstændighed; skal denne Ed paalægge Nationen den Pligt at forsvare en her grundlagt Constitution mod hvilkensomhelst fremmed Vold, hvilket Ansvar for dem, som gjorde Eden, og for dem, som opfordrede dertil! — Folkets Stemme gjenlyder vel ikke overalt paa den Maade, som Proponenten (Forslagsstilleren) har beskrevet. Standsede Næringsveje, Mangel og Elendighed afpresser en stor Del det utaalmodige Ønske, at den herskende Nød paa hvilkensomhelst Maade maatte vorde forkortet. Jeg for min Del bekjender frit, at jeg føler mere Kald til paa dette Sted at være Elendighedens Talsmand end at nære en patriotisk Lue, som let

kunde styrte Nationen i Fordervelse». At gjøre sig til «Elendighedens Talsmand» paa denne Maade og under slige Omstændigheder, er nu i Virkeligheden en Miskjendelse af den menneskelige Natur. Det gjelder om Folk som om Individer, at de finde sand Tilfredshed ikke saameget i økonomisk Velvære som i Arbejde og fri Udfoldelse af alle Kræfter. Selv hos den Simpleste, den mest Uvidende er der en Trang tilstede til at være med i en højere Tilværelse end den blot dagligdags-materielle; det gjelder at vække denne Trang, — det er den største Velgjerning man kan vise ham, — det gjelder at bringe en stor Sag til hans Forstaaelse og at aabne ham en Lejlighed til at tjene den, saa vil han oftest finde større Glæde i at opoffre sig end i at have det mageligt og godt. Historien vilde ikke have været muelig uden dette.

Vi vilde nuomstunder have været enig om at fælde en streng Dom over Rigsforsamlingen paa Ejdsvold, saafremt den havde følt og tænkt som Jakob Aall. Heldigvis var dette ikke Tilfælde. Aall holdt ikke sin Tale, og, selv om han havde holdt den, vilde den kun have fundet Gjenklang hos Faa. Forsamlingens ledende Mænd var altfor meget optagne af Tanken paa Fremtiden til at lade sig bortdrage fra den af Nuets Trængsler og Farer; de havde et stort Maal for Øje, som de satte alt ind paa at naa, og det faldt dem ikke ind at vige tilbage for det Ansvar, som de derved paatog sig ligeoverfor nødlidende, hungrende Landsmænd. Denne deres Holdning viser, at der, — ved Siden

af Materialismen og Husmandsaanden, som vi, ifølge de Forhold, hvorunder Nordmændene havde levet, maatte vente at finde raadende, og hvoraf vi ogsaa møder saamange Yttringer, — gik en enthusiastisk Strømning gjennem Folket, som gjorde det sterkt under al dets Svaghed. Og spør vi nu, hvorfra denne enthusiastiske Strømning stammede, — spør vi, hvorfra Rigsforsamlingens Medlemmer hentede denne tillidsfulde Tro paa Fremtiden, der bragte dem til at glemme Øjeblikkets Trængsler, — hvorfra de fik Styrke til, under disse Trængsler, at gaa til den Opgave at give Folket en fri Forfatning og at løse denne Opgave paa en saadan Maade, at deres Værk er bleven Grundlaget for Landets senere Udvikling, — da vises vi tilbage til den samme Kilde, hvorfra Nationalvækkelsen hos Nordmændene fra først af havde hentet Næring. Vi faar af selve Føreren for Rigsforsamlingens Flertal at vide, at den samme Opdagelse, der i det norske Selskabs Tid havde fremkaldt saamange Lovsange over Norges Herlighed, blev i 1814 Grunden, hvorpaa Ejdsvoldsmændene byggede, — at Forestillingerne om at Norge midt i sin Fattigdom ejede en uvurderlig Rigdom i sit Bondesamfund med dets urgamle Selvejendom og deraf flydende Frihedsaand, at her var endnu Grundvolden, hvorfra Sagatidens frie og sterke historiske Liv gik frem, ubrudt tilstede, — disse Forestillinger, der for den forudgaaende Slægt havde været Kilden til saamegen Glæde i Nuet, — i dem fandt Ejdsvoldsmændene det store Fremtidsløfte, der drev dem til enig

og modig Handling i det afgjørende Øjeblik, da det gjaldt at vælge mellem den Vej, som førte til Selvstændighed, og den, som førte til Selvopgivelse, og da de Vanskeligheder, der taarnede sig op paa Selvstændighedens Vej, syntes saa overvældende, at det krævede en sterk Tro paa Landets Fremtid for at vælge den.

Den tretiaarige Kristian Magnus Falsen, Høvdingen for Selvstændighedspartiet inden Rigsforsamlingen, Grundlovens Fader, som man har kaldt ham, Mirabeau's Discipel, der hyldede Principet om Folkesuveræneteten, mødtes i disse Forestillinger med den syttiaarige Nordal Brun, Erkerojalisten, Arveenevoldskongedømets troende Talsmand. — Nordal Bruns historiske Helt var Einar Tambeskjelver, hvis Skjæbne han tog til Stof for et Sørgespil. Ogsaa Falsen skrev til Forherligelse af denne Bondehøvding, der gjaldt som den bedste Repræsentant for Sagatidens Odelsbondesamfund. Han udgav i 1815 en Bog med Titel «Einar Tambeskjelver, Nordens Helt», dediceret til «Thrønderen, Norges Mand, Einars Skjald, Oldingen Johan Nordal Brun». Skriftet var fremkaldt ved en nedsættende Ytring om Einar i det danske Tidsskrift Minerva. «Paa mig», siger han i Indledningen, «der stedse med dyb Agt for vore Fædres Constitution, har anseet Einar som en af Nordens Helte, hvad enten han i Krig værnede om Landets Ære eller han i Fred som Bøndernes Forsvar tolkede deres Ret paa Thinge, gjorde denne Note et saare ubehageligt Indtryk«. —

Nordal Brun forsvarede Odelsretten i Vers og paa Prosa. Ogsaa Falsen optraadte til Forsvar for Odelsretten i et særskilt Skrift, der udkom i 1815. Han udtaler her med ligefremme Ord, at hvad der havde inspireret Grundlovskoncipisterne og givet dem det nødvendige Mod og Haab til deres Arbejde, det var Betragtningen af Norges Forfatning i Sagatiden og Erkjendelsen af, at Grundvolden for denne Forfatning fremdeles var tilstede i Bondesamfundet med dets paa Odelsretten hvilende Frihed. — «Landets Skjæbne», siger han, «er nu paa det overordentlige Storthing i Kristiania afgjort, og ved den Almægtiges Bistand er vi komne i Besiddelse af de Rettigheder, som i flere Aarhundreder gjorde vore Forfædre til et mægtigt, æret og berømt Folk . . . Norge har ved den af Rigsforsamlingen paa Eidsvold udarbejdede Konstitution af 17de Maj, — nærmere bestemt i det overordentlige Storthing i Kristiania 4de November 1814, — erholdt en Forfatning i det væsentlige aldeles overensstemmende med hin den lykkelige under Haakon den Gode, som jeg foran har beskrevet». Og, ligesom denne efter hans Mening hvilede paa Odelsretten, saaledes, — udvikler han videre, — gjelder det samme ogsaa om Forfatningen af 1814. »Norge er da nu et konstitutionelt Monarki .... Men, — have vi saaledes antaget den Konstitution, der i saa lang Tid gjorde vore Forfædre ærede, mægtige og lykkelige, saa maa naturligvis Intet være os mere vigtigt, end at søge at give den al den Varighed

og Sikkerhed, som menneskelige Indretninger kunne modtage. Hvad Odelsretten i denne Henseende har udrettet, det har jeg vist, og hvad den altsaa vil kunne udrette, det behøver ingen videre Forklaring. Ved den blev, uagtet en ny Konstitution var bleven indført (nemlig Adelsregimentet og Enevælden under Foreningen med Danmark), en Grundvold staaende, der gjorde os (nemlig Eidsvoldsmændene) det saa let at opføre den samme Bygning paany, — en Grundvold saa afpasset efter denne Bygning, at alle de øvrige, man har villet opsætte derpaa, kun have ventet paa det første Stød, for igjen at falde sammen. — Stort er det at se en Nation, gjennem saamange Uheld og politiske Forandringer, som i vort Norge have opdynget sig siden 1807, bevare sin oprindelige Karakteer og Værdighed. Uden Exempel er det maaske, at se en Nation, der ikke bestaar af fejge, undertrykte Slaver, men af frie, end deres Kraft følende Borgere, paa eengang overladte til dem selv, med en saa beundringsværdig Orden og Rolighed at bestemme deres Fremtids Skjæbne. Men ogsaa herfor have vi Odelsretten at takke, som gav os denne Karakteer«.

Vi har set, at ifølge Nordal Bruns Mening stemte Norges Forfatning i Dansketiden, da det regjeredes af en Konge, hvis Magt i Formen var fuldkommen uindskrænket, overens med Odelsretten og udsprang af samme Rod som denne. Vi ser nu, at i Falsens Øjne var den samme Odelsret Grundvolden for Norges Forfatning af 1814,

den frieste Europa dengang kjendte. Paa en Maade har de Ret begge to. — Norges politiske Udvikling i Middelalderen endte med at der, efter mange Kampe, blev afsluttet en Overenskomst mellem Konge og Folk, hvis Vilkaar har faaet Plads i Magnus Lagabøters Landlov. Ved denne Overenskomst opgav Landets oprindelige Herrer, de jordejende Ætter eller Odelsbønderne, sin politiske Suverænitet til Kongedømet, men uden dermed at opgive Grundlaget for denne deres politiske Suverænetet, den fuldkomne frie og uindskrænkede Ejendomsret til Jorden, hvilken det tvertom var Overenskomstens Hensigt yderligere at betrygge. Kongen skulde raade for Staten, men Staten blev strengt afgjerdet som Odelsgaarden var det; dens Rettigheder ligeoverfor den enkelte Jordejer blev engang for alle fastsatte og maatte ikke udvides uden med hans frivillige Samtykke. Kongen skulde sørge for Landets Værn mod ydre Fiender og for Opretholdelsen af den lovlige Orden, derunder først og fremst indbefattet Odelsbøndernes frie og ukrænkelige Ejendomsret, og til Vederlag herfor skulde han nyde de ham engang for alle tilstaaede Indtægter og Herligheder. Han og hans Æt havde arvelig Ret til Statsstyrelsen og den dertil knyttede Løn; men denne Ret opfattedes ikke som værende af en anden, højere, mere umiddelbar Art end Odelsbondens Ret til sin Gaard. Kongen ligeoverfor Repræsentanten for den enkelte jordejende Bondeæt var paa en Maade som den ene Suveræn ligeoverfor den anden. — Ulykken

ved denne Overenskomst var nu for det første, at den udestængte Folket fra alt politisk og historisk Liv, og dernæst, at den savnede Garantier (Midler til at sikre dens Efterlevelse). Staten udvidede lidt efter lidt sit Omraade, uden at Bønderne, der ikke havde noget Foreningsbaand eller noget Fællesorgan for sin Vilje, formaaede at værge de engang opdragne Grænseskjel. Kongen udskrev nye Skatter og Skyldigheder, og, om end disse fra først af gaves Udseende af et Slags frivillige Gaver fra Skatydernes Side, der kun opkrævedes for den enkelte Lejlighed, gik de snart over til at blive faste Paalæg. Saaledes kom det i Dansketiden efterhaanden derhen, at de norske Odelsbønder, som engang, ved at overgive Staten i Kongedømets Hænder, havde ment at sikre sig mod Overskridelser af dens Magtomraade og tillige at spare sig for ethvert politisk Bryderi, blev, ligeoverfor Staten, de haardest betyngede af den danske Konges Undersaatter, baade ved urimelig høje Skatter og en endnu urimeligere sterk militær Udskrivning. Alligevel blev dog selve Grundlaget for den politiske Suveræenetet, de engang havde været i Besiddelse af, i Princippet altid respekteret. Det kom aldrig derhen, selv ikke under Enevælden, at den norske Bondes Ejendomret til sin Jord betragtedes og behandledes som en betinget, en af Statens eller Kongens Ret afledet og afhængig. Hans Ejendomsret blev ikke, som Selvejerbøndernes i de fleste andre Lande, nedsat til at være næsten en blot Brugsret, hvis Udøvelse var undergivet en

nærgaaende Kontrol og mangehaande Indskrænkninger og som savnede Sikkerhed ligeoverfor adelige eller andre Magthavere. Naar han klarte sine Skatter og Skyldigheder ligeoverfor Staten, havde han ingen at svare for, ingen at frygte, og raadede fuldkommen frit over sin Gaard. Beklippet som hans Ret var blevet i Tidernes Løb, — indenfor det snævrere Omraade vedblev han at være som før suveræn, uindskrænket og ubetinget Herre. — Nordal Brun havde altsaa paa en Maade Ret, naar han mente, at det samme Forhold, som i Sagatiden, fremdeles stod ved Magt. at nemlig Kongens Ret og Bondens Ret var lige god og hvilede paa samme Grund. For ham var dette nok. Men hvad der for ham og hans Samtidige var som et Liggendefæ, et Arvesølv, i hvis Beskuelse de glædede sig, blev i den følgende Slægts Øjne, der havde faaet sin Opdragelse undet Indtrykkene af den franske Revolution, en Driftskapital, et Løfte om en lysende Fremtid, Betingelserne for politisk Frihed. — Mændene af 1814 vilde grunde Norges Fremtidslykke ved at give det en fri politisk Forfatning. Men en saadan havde Norge allerede havt i Sagatiden, og, i Modsætning til andre Lande, hvori den gamle Frihed var bleven fuldkommen tilintetgjort, havde i Norge idetmindste Grundmurene, hvorpaa Friheden hvilede, vedligeholdt sig. Det gjàldt altsaa kun at bygge paanyt paa disse samme Grundmure, saa var man sikker paa at Bygningen vilde blive varig og sterk; det gjaldt kun at gjengive Bønderne den

politiske Magt, som de havde havt i Sagatiden, saa vilde Forfatningen paa engang blive moderne og national og Friheden faa Historiens Alder og Ærværdighed. Den frie Forfatning af 1814 var paa en Maade noget nyt, men tillige i deres Tanker, der gav den, og i Virkeligheden noget gammelt. Kilderne for Grundloven maa søges ikke blot i den franske Konstitution af 1791, men ogsaa, — for at tale med Falsen, — i Norges Konstitution under Haakon den Gode. Falsen hentede sine Ideer paa engang fra Mirabeau og fra Snorre Sturlassøn. — Man har i vore Dage oftere seet fremsat Yttringer af Forundring eller Beklagelse over, at Embedsmændene i Rigsforsamlingen, der øvede den alt overvejende Indflydelse og kunde have indrettet Grundloven som de selv vilde, viste en slig Ædelmodighed, at de ved Bestemmelserne om Storthingets Sammensætning lagde Magtens Tyngdepunkt hos Bønderne. Dette er intet at undres paa. De kunde ikke gjøre andet: de var bundne ved sine historiske Forudsætninger. Deres Fædrelandskjærlighed, deres Frihedstrang havde sit Ophav i «Bondeforgudelsen»; deres Forbillede, givet med denne, var en Forfatning, hvori, ikke Futer og Skrivere, men Bønder spillede Hovedrollen; at de søgte at bringe den Konstitution, som det blev deres Opgave at istandbringe, saa nær som mueligt op til dette Forbillede, maatte synes dem selvfølgeligt. Selve Tanken om at give Norge en fri Forfatning var betinget af Tanken om at Bønderne atter, som i gamle Dage, skulde blive

de raadende i Landet, og Embedsmændene i Rigsforsamlingen kunde, idet de gjorde Begyndelsen til at virkeliggjøre denne Tanke, neppe være sig bevidst, at dette var en Indrømmelse fra deres Side, — en Ædelmodighed, som man skulde vide dem Tak for.

VII.

Man vil af den forudgaaende Udvikling have seet, at, naar Æren for Grundlovsverket tillegges en enkelt Samfundsklasse (Embedsmændene), saa kan dette kun være rigtigt i en ydre og uvæsentlig Forstand. De historiske Forudsætninger, uden hvilke Tanken om at give Norge en fri Forfatning aldrig kunde have opstaaet eller uden hvilke Grundloven alene vilde have været et Stykke Papir, er bleven skabt ved Aarhundreders Arbejde, og i dette Arbejde har det hele Folk taget Del, først og fremst Bønderne, hvis militære Ry, vunden i en lang Række af Krige, og hvis urgamle personlige Frihed og Ejendomsret, sejrrigt hævdet i en hundreaarig Kamp mod danske Fogder og Lehnsmænd og danske Retssedvaner, saa mægtigt virkede til at løfte Nordmændenes nationale Selvfølelse og give dem Tillid og Tro paa sit Folks Fremtid. — Man vil have seet, hvor langt det er fra, at den Frihed og Selvstændighed, som Norge opnaaede i 1814, var «himmelfalden», «et Værk af Tilfældet», «vunden for et billigt Kjøb». Frihed

og Selvstændighed er nok en Vare, som der altid maa gives høje Priser for; det nytter nok ikke at prutte noget af paa dem; ser det stundom ud som om man faar disse Goder for hvad der kaldes Røverkjøb, saa er det ogsaa kun tilsyneladende; hvad der ikke er bleven betalt forud, det maa saameget vissere betales bagefter.

Der foregik længe forud for 1814 et Aandsarbejde hos det norske Folk, som førte det med stedse voxende Magt mod national Selvstændighed og politisk Frihed. De ydre Begivenheder i 1814, der skete uafhængig af Folkets Vilje, fremskyndede, foregreb denne Udvikling og tilbød uventet en Lejlighed til at naa Maalet for de vakte Frihedsønsker endnu før disse var bleven stærke nok til paa egen Haand at fremtvinge en Forandring i de bestaaende Forhold. Denne Lejlighed blev saa godt nyttet, som Folkets indre Udvikling gav det Evne til, og heller ikke bedre. Der skete intet Mirakel. Baade i hvad der blev opnaaet og hvad der blev forfejlet, da det afgjørende Øjeblik kom, ser vi den naturlige Virkning af de Kaar, hvorunder Folket forud havde levet. Disse Kaar havde til den ene Side affødt en fremadskridende Bevægelse, en Vækkelse af Nationalaanden, en enthusiastisk Tro paa at Norge atter skulde blive, hvad det engang havde været, — til den anden Side en slig Materialisme, en slig Ligegyldighed for alt andet end det private Velvære, slige Arveundersaatlighedens Fordome og Sedvaner, som ikke kunde ventes anderledes efter en hundredaarig Afhængighed af et andet Land og af Oldenborgernes

landsfaderlige Regimente. Begge disse Retninger kom tilsyne i 1814, begge paatrykte Folkets Holdning under Krisen sit Præg og begge fik en bestemmende Indflydelse paa den endelige Løsning.

Vi har set, at Materialismen, Lydrigefantasien var ude fra første Færd, da det norske Folk skulde vælge mellem Kampen for Selvstændighed og Selvopgivelsens magelige Landevej, men tillige, at den trængtes tilside, overdøvedes af andre, bedre Følelser, og at disse var de raadende inden Rigsforsamlingen. Af den Opgave, der blev Nordmændene forelagt i 1814, løstes den første Del paa en Maade, som vi har fuld Grund til at være stolt af. Folkets Repræsentanter valgte af de to Veje den, som Æresfølelsen tilsagde, og valgte den modigt og sterkt. Nu gjaldt det at forsvare sit Valg, at tage Konsekventserne af den tagne Beslutning.

Idet Norge helt satte sig udover Kielertraktaten, gav sig en fri Forfatning og valgte egen Konge, var en Krig med Sverige bleven uundgaaelig. Norges Hjælpemidler var smaa og det havde mod sig ikke blot Sverige, men ogsaa de europæiske Stormagter, der havde garanteret Kielertraktaten, — altsaa en Overmagt, der syntes overvældende. Alligevel ved vi, at denne Overmagt var mere tilsyneladende end virkelig. Carl Johan's Forhold til de allierede Stormagter, der havde sikkret ham Norges Erhvervelse, var under Felttoget mod Frankrige, hvor hans Holdning vakte alle Parters Mistanke, blevet næsten et

fiendtligt. Repræsentanterne for Europas legitime Fyrstehuse saa med Uvilje paa Lykkeridderen, der havde svunget sig op i Revolutionens og Napoleons Tjeneste, og ønskede at faa ham styrtet. Norges Rejsning var dem i Grunden en velkommen Begivenhed, og, jo kraftigere, jo mere vedholdende Nordmændene satte sig til Modværge, des mere sikker kunde Carl Johan være paa at maatte undvære endog den saakaldte «moralske» Hjælp af sine fordums Venner. Hans svenske Hær var vistnok større end den norske, men neppe mere krigsvant, og dens Opgave var meget vanskeligere. Han savnede desuden det vigtigste af alt, naar det gjaldt at foretage Indfald i et fremmed Land, — Penge. Aanden inden det norske Folk var ved det Tidspunkt, da Krigen begyndte, den bedste, — derom samstemmer alle Vidnesbyrd. Der havde raadet nogen Tvivl, nogen Forsagthed, inden Landet valgte sin Vej; men nu, da Valget engang var gjort, var den overvejende Flerhed enig om, at Nationalæren krævede en Kamp paa Liv og Død, og villig til at bringe de Offre, som en saadan maatte fordre. De norske Soldater kjæmpede ved flere enkeltvise Sammenstød modigt og heldigt mod overlegne svenske Troppestyrker. Carl Johans Stilling blev vanskeligere, eftersom han rykkede frem, og et Nederlag kunde let være bleven skjæbnesvangert for ham. Udsigterne for Norge til et hæderligt, ja vel endog sejrrigt Felttog var saaledes, under Forudsætning af en dygtig Ledelse, langtfra ringe. Men alt blev forspildt, fordi den

Fører i Krig og Fred, som Folket havde valgt og ifølge sine historiske Forudsætninger været bunden til at vælge, Kongen Kristian Fredrik, var en blot Theaterhelt, en vek Stakker, som ingen anden Adkomst ejede til at være Folkets Konge og Fører i saa alvorlige Tider som disse, end den at han var sin Fars Søn.

Det blev ofte nok fremhævet i Samtiden, og en mere prøvende Eftertid har gjentaget det, at det var en stor Lykke for Norge, at Arveprinsen, den Odelsbaarne til Odelsborgernes Throne var bleven stillet i Spidsen for Landets Styrelse, befandt sig inden dets Grænser, da den afgjørende Krise brød ind. Uden ham vilde alt have været tabt, er det bleven sagt; fra ham udgik Modstanden mod hvad der var besluttet over Norge i Kiel; ved ham alene blev Tanken om Modstand mulig. — I Jakob Aall's Erindringer fremstilles Tingenes Gang saaledes, at det var Kristian Frederik og hans nærmeste Omgivelser, som ved sine »Flammeskrifter« skabte Selvstændighedspartiet og eggede Folket op til afgjort Modstand mod Kielertraktatens vanærende Forføjning over dets Skjæbne, medens Stemningen oprindelig skulde have gaaet i en anden Retning. Dette er nu et af de ikke faa Exempler paa, hvorledes Aall, trods sin redelige Vilje til at finde Sandheden, har udbredt et falskt Lys over de Begivenheder han skildrer, fordi han fra sit lavtliggende spidsborgerlige Standpunkt ikke har formaaet at overskue dem eller opfatte deres indre Sammenhæng.

Den enige og klart udtalte Modstand Prins Kristian Frederik overalt stødte paa, da han kom frem med sin oprindelige Tanke: at gjøre sin Arveret til Norges Trone gjeldende, godtgjør noksom, at der i 1814 Aars Friheds- og Selvstændighedsarbejde var Kræfter oppe, som det ikke stod til ham at fremkalde eller sætte i Bevægelse. Selvstændighedspartiets mest fremragende Ledere (deriblandt Falsen) stod ham personligt og politisk saa fjernt, at man snarere end at sige, at han skabte Partiet, maa opfatte Forholdet saaledes, at han var et Redskab i dets Haand. Men vi maa da ogsaa strax tilføje: et uundværligt Redskab, uden hvilket Selvstændighedspartiet neppe skulde have kunnet gjennemføre sine Planer til Norges Rejsning. Naar vi ser, hvorledes dette, at »Thronarvingen« havde stillet sig i Spidsen for den store Sag, vakte hos Nordal Brun, ja selv hos den kolde, tvilende Pavels en begejstret, tillitsfuld Stemning, faar vi et Indtryk af, at Folket i sin Helhed endnu ikke var kommet videre end at noget saadant var nødvendigt for at samle det til en nogenlunde kraftig og enig Optræden. »Hvad skal der blive af os«, skriver Pavels under 16de August 1814, »naar Kongen (Kristian Frederik) forlader os?... Fra det Øjeblik Kongen nedlægger Regjeringen og forlader os, er vor Sag tabt. Til ham var mit Haab om Norges Frelse bundet; med ham vil Norge falde, det er mig indlysende». Vi tør, efter den Opdragelse Folket havde faaet, ikke vente andet, end at en lignende Kulsviertro paa den

«Odelsbaarne» har været delt af mange. Vi maa altsaa gjentage, at det var en stor Lykke for Norge, at det havde Prins Kristian Frederik inden sine Grænser i 1814 og at han stillede sig i Spidsen for dets Rejsning. Arveundersaatligheden var endnu en slig Magt hos Folket, at den maatte være med, naar et stort Værk skulde sættes igjennem. Arvingen til Oldenborgernes Throne maatte være med, for at Folket kunde føle sig tryg paa, at dets Sag var god; han maatte være Foreningsbaandet for de Kræfter, der var kaldt tillive; han var Friheds- og Selvstændighedsaandens uundværlige Redskab. Men, at det var saa, deri laa nu netop ogsaa Ulykken. Den store Lykke, der samlede Folket, da det gjaldt at vælge, viste sig at være den store Ulykke, da det gjaldt at forsvare det skete Valg, da der efter det modige Raad skulde følge en ligesaa modig Daad. Det viste sig nu, at Arveundersaatlighedens Fordome, idet de bandt Folket til Kristian Fredrik som den selvskrevne Leder, sad som en Lænke om dets Fod, der hindrede det fra at udnytte det store Øjeblik og naa, hvad der kunde været naaet. Havde disse Fordome, Norges Forbandelse gjennem saa mange Aarhundreder, ikke fremdeles været saa sterke, vilde Dygtighedens Ret have kunnet gjøre sig gjeldende, istedetfor, som nu, Fødselens. Havde Nationen ikke levet sig saa grundig ind i Forestillingen om at den nødvendigvis maatte have en Oldenborger i Spidsen, naar den skulde røre paa sig, vilde den have fundet til den første, ledende Plads en

Mand, der idetmindste ikke aldeles havde savnet Evnen til at paatage sig et stort Ansvar eller til at nytte Hærens gode Stemning, Folkets Offervillighed. Der vilde have været kjæmpet hæderligt, om end ikke sejrrigt, og saaledes som der burde været kjæmpet, hvor saameget stod paa Spil. Nu var denne første Plads optaget, og optaget af En, der græd, naar han saa Blod, og hvis Deltagelse i det Felttog, hvor han skulde indløse alle sine store Løfter og retferdiggjøre al den store Tillid man i sin lojale Troskyldighed havde sat til ham, var en eneste Jammer af klynkende Raad- og Modløshed, — saa ynkelig, at de lojaleste af hans Omgivelser ikke kunde undertrykke sin Ringeagt.

Jeg skal ikke opholde mig videre ved hvad der skete efter det kortvarige Felttog; jeg forudsætter, at Læserne kjender Resultatet og veed, — idetmindste i de store Omrids, — hvorledes det blev opnaaet. — Det var et Held for Norge, at Carl Johan neppe var meget mindre begjærlig efter at faa Ende paa Krigen end Kristian Frederik. Vaabenstilstanden i Moss blev derfor afsluttet paa Vilkaar, der var saa gunstige for Norge, at de neppe kunde have været opnaaet bedre efter det hæderfuldeste Forsvar. Carl Johan havde i sin personlige Stilling den allersterkeste Opfordring til at skynde sig og han har vel desuden tænkt, at han skulde tage sit Mon igjen under Forhandlingerne med Storthinget. Heri blev han fuldstændig skuffet. Storthingets Holdning under disse Forhandlinger var mønsterværdig og godtgjør, at, saa længe end Nordmændene

havde levet i den politiske Umyndighedstilstand under det landsfaderlige Regimente, saa dømte dog Pavels for strengt over dem, naar han mente, at de vilde være hjælpeløse, naar de ikke havde en Konge eller Kongesøn til at lede sig. Ved den Fasthed og Koldblodighed, som navnlig Storthingets Præsident, Christie, udviste, lykkedes det at bringe Ejdsvoldsforfatningen uskadt ud af Underhandlingerne med Sveriges Konge. Foreningen med dette Land blev indgaaet, uden at Norge opgav noget væsentligt af den Frihed og Selvstændighed, som man faa Maaneder iforvejen havde troet at maatte forsvare og været beredt paa at forsvare med de yderste Offere af Penge og Blod.

Forsaavidt blev jo Resultatet det bedste, og, naar Enden er god, kunde man mene, saa er alting godt. Men det er meget langt fra at være ligegyldigt, om et Resultat er opnaaet paa den eller den Maade, — om det er vundet forholdsvis let eller med store Offre, Anspændelse af alle Kræfter. Enhver maatte forstaa, at Norge havde gjort et stort Skridt fremad i dette skjæbnesvangre Aar 1814, naar han sammenlignede dets Stilling, efterat Foreningen med Sverige var afsluttet, med dsts Stilling under det oldenborgske Enevælde; alligevel havde den sidste Krigs Svaghed og Kortvarighed, da det, hvorom der kjæmpedes, var saadanne Goder, for hvilke enhver frihedselskende, selvfølende Nation er villig at offre alt, og da der blev kjæmpet som om det kun gjaldt Smaating, efterladt en dyb Skuffelse; der var kastet en Skygge over det lyse Billede, der var kommet

Bitterhed i Sindene istedetfor den løftede Selvfølelse, som en hæderlig Kamp, enddog om den ikke havde ledet til et i Formen saa heldigt Resultat, vilde have affødt. Georg Sverdrups Ord til Kristian Frederik, da denne engang efter at Forhandlingerne om Vaabenstilstanden var bleven indledet, klynkende udbredte sig over det meget Blod, som var flydt «for hans Skyld»: «Nationen beklager ikke, at der er flydt formeget Blod, men at der er flydt forlidet Blod», — udtrykte hvad enhver oplyst Nordmand følte eller idetringeste burde have følt. Der havde været givet Nordmændene en Lejlighed til at godtgjøre for Verden og fremfor alt for sig selv, at de kunde tænke og handle som et selvbevidst, selvfølende Folk, og denne Lejlighed var ikke bleven brugt paa den Maade, som den almindelige Stemning krævede. Saaledes som det nu var gaaet, maatte det staa for de fleste som at Friheden og Selvstændigheden var vunden for et billigt Kjøb. Det er det sidst Skete, som plejer at staa forrest i Erindringen. Man glemte eller man tænkte ikke paa, at Rejsningen i 1814 var forberedet ved et mangeaarigt Aandsarbejde, en lang Række af Lidelser og Kampe; hvad der derimod stod klart for alle, det var at det endelige Resultat var opnaaet efter en Krig, som ikke varede mere end i fjorten Dage og som til og med i Hovedsagen blev ført uden Kraft, uden at man havde en eneste Gang ladet det komme til et Hovedslag ligeoverfor den indtrængende Fiende. Der dannede sig som Følge heraf hos Svenskerne den Opfatning, at

Norges Frihed var halvvejs (eller mere end det) en Gave af deres Ædelmodighed, medens Nordmændene selv kom til at opfatte den som halvvejs »funden» (for at tale med «Dæmringen»), d. v. s. tilvejebragt mere ved et Sammenstød af heldige Omstændigheder end ved Folkets eget Arbejde. Men deraf fulgte igjen, at Friheden og Selvstændigheden fra først af langtfra blev omfattet med den Kjærlighed hos det norske Folk, som den vilde være blevet Gjenstand for, saafremt den var bleven ført frelst gjennem en langvarig og blodig Krig. Man elsker det mest, som man har ofret mest for. Og Frihedens Værd beror ikke saameget paa de ydre Former som paa den Styrke, hvormed Folket har tilegnet sig disse Former, det Liv og den Kjærlighed, der knytter sig til dem. Et Folk, hvis Frihed i Formen er yderst ufuldkommen, men som forstaar at vurdere og bruge hvad det har, er kommet langt videre end et Folk, der har alle Frihedens Former, men ikke den fulde Forstaaelse af dem eller Kjærlighed til dem. Enhver, som kjender noget til Norges Historie efter 1814, vil vide, at Nordmændene altid har vist, naar det gjaldt, baade Kjærlighed til sin frie Forfatning og Evne til at bruge den; det er ikke Meningen at bestride dette, men kun at hævde, at Kjærligheden vilde have været almindeligere og sterkere, — at Frihedens og Selvstændighedens ydre Former vilde være blevet bedre og tidligere fyldt med den Aand, som alene giver dem Værd, saafremt Norge i det afgjørende Øjeblik havde kunnet give sig en anden Leder, saafremt det ikke ved sin Hen-

givenhed for Oldenborgerætten var bleven hindret fra at føre sin Sag med Vaaben i Haand istedetfor ved diplomatiske Forhandlinger. — Nordmændene havde saa ofte forud for 1814 ført blodige og langvarige Krige for Øjemed, som i enhver Henseende var dem uvedkommende, — for sine fremmede Kongers Forfængelighed eller Magtbegjær. Om de nu endelig en Gang havde kjæmpet for sin egen Sag, — det vilde ikke have været for meget; og om de havde kjæmpet saaledes, som en slig Sag fortjente og som Folk og Hær havde Vilje til, — Mindet herom vilde, hvordan saa det endelige Udfald var bleven, have været en Nationalbesiddelse af uvurderligt Værd. Intet samler et Folk saa godt som fælles historiske Minder, og intet Minde præger sig saa dybt som Mindet om en Kamp for et stort nationalt Formaal, hvori hele Folket har taget Del. Vi har seet, at Norges værste Svaghed i Dansketiden var, at det paa en Maade var bleven delt i to Samfund, hvoraf det ene var det rette norske, det egentlige Folk, medens det andet, der for en stor Del var tilblevet under fremmede Indflydelser, dannede det nationale Foreningsbaand mellem Tvillingrigerne og paa en Maade stod med det ene Ben i Danmark, det andet i Norge. Vi har set, at det norske Folks Fremgang i Nationalaand og Evne til selvstændig aandig Virksomhed beroede paa, at denne Kløft mere og mere udfyldtes, at det dansktalende Samfund i Norge mere og mere sluttede sig til det andet, det rette norske, mere og mere ønskede at gaa op i det, smelte sammen med det,

for at blive norsk og ophøre at være norsk-dansk, hvilket jo vilde sige det samme som at være halvvejs rodløs og derfor ogsaa aandigt ufrugtbar. En Krig, saadan som Krigen i 1814 kunde have blevet uden Kristian Frederik, vilde have ført Norge et stort Skridt fremad paa denne Vej, som for det i Sandhed var, — og er, — den rette Fremgangens Vej mod Liv og Kraft. Friheden vilde, — om den var bleven hævdet ligeoverfor det udenfra mod den rettede Angreb ved en Krig, hvori alle Samfundsklasser havde taget lige Del, istedetfor ved Underhandlinger, der, hvor fast og værdigt de end bleve førte fra norsk Side, dog aldrig kunde blive i samme Forstand et historisk Fælleseje for det hele Folk, — være bleven, fra første Færd, det bedste Foreningsbaand mellem de to Samfund, hvori Folket var delt, sterkere end noget af dem, som forud var bleven knyttet. Saaledes som det nu gik, blev der ved Friheds- og Selvstændigheds-verket i 1814 lagt nye Spirer til Strid, hvorved det virkede til at at adskille istedetfor at samle. Det var Embedsmændene, som øvede den afgjørende Indflydelse i Rigsforsamlingen paa Ejdsvold og som i en udvortes Forstand skabte den frie Forfatning; det blev nu ogsaa dem, som frelste denne frie Forfatning ud fra den truende Fare. Deres Klasseaand, som var bleven saa længe og vel opdraget under det absolutistiske System, fik herved en ny Kilde at nære sig af. De kunde føle sig som de selvskrevne Herrer i Landet —, i Frihedens Navn, ligesom de forud havde været det i den enevældige Konges Navn. Tilbage-

slaget mod den enthusiastiske Stemning, der havde samlet Nordmændene og bragt dem til at føle sig saa sterkt som eet Folk i Farens Øjeblik og saalænge det gjaldt at hævde sig selv ligeoverfor en trykkende ydre Afhængighed, — dette Tilbageslag, som maatte have indtraadt under alle Omstændigheder, efterat det norske Folk havde sat Foden under eget Bord, — indtraadte paa Grund heraf saameget tidligere og saameget sterkere.

Tilbageslaget maatte have indtraadt under alle Omstændigheder. — Jeg har omtalt, hvorledes under Foreningen med Danmark den norske Patriotismes rette Brændpunkt laa i Kjøbenhavn, hos den derværende Koloni af norske Studenter, Embedsmænd og Literater. Disse Nordmænd elskede sit Folk og sit Land paa Afstand, og dette, har jeg sagt, forklarer baade deres Kjærligheds Art og Styrke. De levede blandt Danske, og Forskjellen mellem norsk og dansk Nationalitet var derfor stadig nærværende for dem og gjorde sig gjeldende hos dem med størst Magt, medens Kløften inden selve den norske Nationalitet, — den, der skilte dem fra Bondesamfundet i deres eget Land, — paa Grund af Fjernheden blev mindre sterkt følt. Efter 1814, da den norske akademiske Ungdom, Folkets i Oplysning videst fremskudte Forposter, flyttede hjem, maatte derimod denne sidste Adskillelse komme til at træde skarpere frem og blive sterkere følt. Idet Embedsmændene i Rigsforsamlingen lagde den politiske Magts Tyngdepunkt inden Bondesamfundet, handlede de i den norske Histories

Aand; de lagde Forfatningen paa den rette nationale Grund, som alene kunde give den varig Styrke; de ledede af den rigtige Følelse af at Fremtiden laa der hvor Fortiden laa; men over Fortiden og Fremtiden glemte de paa en Maade Nutiden. De var saa optagne af Forestillingerne om hvad Bonden engang havde været og hvad han engang kunde blive, at de ikke tænkte paa hvad han var. De norske Bønder stod dengang meget lavt i Oplysning, og deres Deltagelse i det politiske Liv maatte i de første Tider være sterkt merket heraf. Den var fordetmeste skikket til at vække Misnøje eller Mistillid til deres politiske Evne. — Af disse Grunde begyndte Embedsmændene snart at vende sig mod sit eget Verk. De begyndte at angre paa, — som paa en utidig Ædelmodighed, — at de havde været med paa at sætte Bonden i det politiske Højsæde. Der kom Ønsker tilorde om at faa Grundloven forandret i dette Stykke, — det vil sige, at rykke den op fra dens egentlige Grundvold, — Forudsætningen, uden hvilken den aldrig kunde være bleven til. Bondevennen Nordal Brun talte i ildevarslende Udtryk om Følgerne af et politisk Bonderegimente. Selve Kristian Magnus Falsen, der i 1814 havde været sig saa klart bevidst, at den nye Forfatning maatte bygge paa »Odelsretten«, og som endog havde følt denne Sammenhæng mellem Fremtiden og den nationale Fortid saa sterkt, at han vilde have Repræsentationsretten indskrænket til Jordejerne, stillede sig nu i Spidsen for et Stræv, der gik ud paa at sætte en Grænse for Bøndernes Tal inden Storthinget, saa at de altid

maatte være indskrænket til at udgjøre en liden Minoritet. Han og mange med ham var efter Rusen i 1814 nu kommet til »moden Eftertanke«, det vil sige: de var fra den Højde, hvorfra man ser eller skimter den store Sammenhæng i Folkets Historie og hvortil endog den mindre Begavede kan løftes ved Følelsen af et overordentligt Ansvar eller ved den enthusiastiske Stemning under overordentlige Farer, nedstegne til det lavereliggende Standpunkt, hvor hverdagslige Beregninger og Overlægninger fører Ordet og hvor man har saa godt Øje for de nærmeste Vanskeligheder, at man ikke ser det fjernere Maal.

Dette reaktionære Stormløb mod Grundloven kunde være blevet farligt nok. Embedsmændene var de afgjort raadende paa de første Storthing indtil 1830, ligesom inden Rigsforsamlingen, medens Bønderne baade var faa i Tal og lidet kampføre. Heldigvis kom Carl Johan dennegang det norske Folk til Undsætning og viste os den største Tjeneste han nogensinde har vist os, — rigtignok meget mod sin Vilje. Hans ilde beregnede voldsomme Forsøg paa at omstøbe Grundloven i monarkisk Interesse (ved sine siden 1821 Gang efter Gang fremsatte Grundlovsforslag) stillede Embedsmændene op til dens Forsvar og bortledede dem fra Tanken om at faa den omstøbt i bureaukratisk Interesse.

Men de Forhold, hvorfra Reaktionen havde havt sit Udspring, var ikke dermed fjernede; Kløften inden Samfundet vedblev at bestaa, og dens Indflydelse paa vort offentlige Liv har kunnet spores lige til nu. Lige til vore Dage kan vi

følge de samme to Retninger, som vi allerede under Foreningen med Danmark har seet gaa jevnsides eller kjæmpe med hinanden om hvem der skulde have Overhaanden: til den ene Side Klasseaanden hos Embedsmænd og Byfolk ligeoverfor Bønderne, den arveundersaatlige Underdanighed, Lydrigefantasien, — til den anden Side den nationale Selvstændigheds- og Samlingstanke. Den samme reaktionære og unationale Aand, som omkring 1820 gjorde sig gjeldende endog hos selve Hovedmændene for Frigjørelsesarbejdet i 1814, har siden, Gang efter Gang, samlet sine Kræfter til nye Stormløb; men for hver Gang den er kommet frem paany, har den vist sig svagere og fundet et snævrere Omraade at røre sig paa. Vi gjenkjender i den Tale, der føres blandt os nufortiden om de «kongelige Prærogativer», om «den, som styrer» og «de, som styres», om «den sande Øvrighed» o. s. v. en Efterklang af den i Oldenborgernes Tid gjeldende Statsretslære; men hvor mat er nu ikke denne Efterklang mod de fuldttonende Lovsange til Arvekongedømets Pris i en Nordal Bruns Tid! Vi gjenkjender i Strævet for at udvide og befæste Unionen med Sverige en Efterkommer af Tvillingrigets Helstatsaand, der var villig til at udstrække Begrebet Fædreland saalangt som Kongens Scepter rak; men, medens denne Helstatsaand under Foreningen med Danmark traadte grejt og sterkt frem og indtog en bred Plads endog i den oprigtigste, mest enthusiastiske Nordmands politiske Troesbekjendelse, er dens Efterkommer i vore Dage bleven yderlig forbeholden og ængstelig for at røbe sit Væsen,

altid fornægtende sin Herkomst og sig selv, naar den sættes under Forhør. — Paa den anden Side se vi den Aandsretning, der begyndte med at sværme for de gjæve Odelsbønder, Arvtagerne efter det prude Sagaold, og som fortsatte med i 1814 at sætte Bonden i det politiske Højsæde i det Haab, at han engang skulde blive værdig til at indtage det, — stadig gjøre nye Erobringer, stadig blive dybere og sterkere. Henrik Wergeland, der tog Folkeoplysningen op som det store Arbejde, hvorved Grundloven alene kunde blive gjennemført i Aand og Sandhed, — Ivar Aasen, der har rejst Folkemaalets Sag ligeoverfor Dansken, — Ueland, der samlede Bønderne paa Thinget til et Parti, — Johan Sverdrup, under hvis Ledelse dette Parti har faaet et stadig klarere udtalt liberalt og nationalt Program, — disse Mænd har bygget videre paa den Grund, som blev lagt af «Bondeforgudelsen» i forrige Aarhundrede, draget de praktiske Konsekventser af det Standpunkt, hvorpaa den norske Nationalaand stillede sig fra det første Øjeblik den blev vakt paany. Ved dem er det Fremtidsløfte, der fremkaldte saamange glade Sange om Norges Herlighed i det Norske Selskab's Tider og hvorpaa Grundlovsgiverne byggede, mere og mere bleven virkeliggjort. — Hvis den Bevægelse, hvortil disse Navne er knyttet, er en Bagevje, da er ogsaa den Bevægelse, der førte Grundloven frem, en Bagevje. Den ene fortsætter kun den anden.

